בעזה"י

שירת התורה

פרשת וישלח

תשפ"ז

שנה ז' גליון 322

תוכן העניינים

תוכן העניינים

פרשת וישלח ..... ד

כל מה שעשה יעקב הי׳ לטובתינו.....ה

גדר קיום הברכות ביעקב ועשו .....ו

מה שלא סמך יעקב על הבטחת הקב״ה ..... ז

בפרשה זו נתחדש תפלה בעת צרה ..... ז

מזמור יענך ה׳ ביום צרה.....ח

ביאור טעם אזלא גרש בקטנתי..... ט

שתי בחינות בקטנתי .....י

דורון תפלה ומלחמה .....י

שנאת עשיו ליעקב על מה שמזלזל בו .....י

השוחד הי׳ להראות שמכבדים אותו ..... יא

ענין שנאת עשיו ליעקב ..... יא

דורון תפלה ומלחמה במלחמת היצר ..... יא

כבודו של יעקב לעשו מדין כיבוד אחיו הגדול .....יב

אי דין כיבוד אחיו הגדול הוא דוקא לבכור.....יב

כיבוד אחיו הגדול בתאומים ..... יג

כיבוד באחיו הגדול שנעשה בר מצוה אחריו ..... יג

הבדל בין תאומים יעקב ועשו לפרץ וזרח .....טז

ענינם של הפכים קטנים..... יז

פך של שמן שקיים לדורות..... יח

פך שמן של חנוכה ..... יח

בפ׳ וישלח יש כבר להכין לחנוכה..... יט

המלאך נדמה לו כרב רפורמי .....כ

מציאת חן בעשו .....כ

הצאן של יעקב ופרות פלשתים..... כא

קניינים רוחניים לוקח הרבה זמן ועמל..... כא

הסוכות של יעקב .....כב

יעקב מכין עצמו לפגישתו עם יצחק .....כג

ביאור חניית יעקב על יד העיר שכם..... כד

פי׳ ויחן את פני העיר שקבע יעקב תחומין .....כה

יעקב קבע ההפרדה המוחלטת בין ישראל לעמים .....כה

אברהם נהג עירובי תחומין ויעקב נהג איסור תחומין....כו

עיקר שמירת שבת תלוי בהוצאה ותחומין.....כו

תחום דאלפיים הוא התפשטות מקומו הפרטי..... כז

יעקב קבע תחומים בגוף עיר שכם לעשות הכנה לדורות בגלות..... כז

יעקב הגיע כעת למדרגת שבת.....כח

הדגשת ביאת יעקב מפדן ארם .....כח

משמעות יציאת דינה.....כח

מעשה דינה ושכם רמז למלחמת היונים וניצוחם ..... כט

גזירת היונים הי׳ לבטל ההפרדה בין ישראל לעמים .... כט

כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל . כט

דינה היתה יושבת אהלים .....ל

אסנת הזיווג של יוסף יצא ממעשה זה .....ל

שכם שאב הזוהמא של דינה.....ל

זלזל בדבר קל ונכשל בדבר חמור דינו כמזיד .....לא

אי איסור דרבנן מפקיע שם אונס .....לג

ממונבז יש מקור לבית הלוי .....לד

הבדל טהרת וקדוי׳ המשפחה בין יעקב לעשו .....לד

האם צדקו טענת בני יעקב .....לה

הבירור בין חיי יעקב לחיי עשו .....לה

תיאור הלווייתו של יצחק אבינו .....לו

יראת ה׳ של יעקב ובניו התפשט על כל הגוים .....לו

סגולת אמירת פסוק זה .....לז

התורה קובעת המציאות בבריאה.....לח

חשיבות דבורה מינקת רבקה .....לט

דבורה הנביאה ישבה דוקא כאן .....לט

כל מעלת רבקה בזכות דבורה ..... מ

פטירתה של רבקה עם דבורה ביחד..... מ

כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה ..... מ

התגלות ראובן מעולם העליון..... מא

חשיבות העסק בפרשת אלופי עשו ..... מב

זהותו של תמנע..... מב

ההבדל בין דְשׁוֹן [עם חולם] לדישָׁן [עם קמץ]..... מד

סימן שמות דישון לקריאת התורה ..... מד

כוחו של קריאת התורה ..... מד

ביטול קריה״ת בזמן היוונים..... מה

כוחה של קריה״ת בחנוכה ..... מה

השלמות לפרשת ויצא ..... מו

תוכן העניינים

לתגובות להנצחות ולקבלת הגליון במייל

שמעון יצחק ראקאוו

0527614717

syrakow79@gmail.com

שיעור שבועי (עברית) בביהמ"ד משובב נתיבות אור ליום חמישי משעה 11 - 11:30

אפשר לשמוע בקול הלשון: 03-6171111 -7-916717

בענגלאנד: 02 08-1917000 -7-916717

או בקו משובב נתיבות -7-0733718341

פרשת וישלח

פרשה זו נקראת פרשת וישלח, כנראה דעיקר תוכן הפרשה מונח בשילוח. והנה בלשון שילוח כלולים ב׳ ענינים א: ענין לשלוח שליח כמו ששלח יעקב מלאכים, ב: גם מונח בזה ענין לשלח ממנו כמו ״וישלחו את רבקה״ [לעיל כ״ד נ״ט] **וכפי שיבואר להלן.**

ונקדים בעז״ה כמה שאלות על תחלת הפרשה:

וישלח יעקב מלאכים אל עשיו אחיו ארצה שעיר שדה אדום: [**ל״ב ד׳**]

א: וישלח יעקב מלאכים וברש״י מלאכים ממש, נקט בזה כהשיטה במדרש דהמלאכים ששלח, היו מלאכים ממש, וצ״ע הרי בפשטות שליחות המלאכים הי׳ לראות אם עשו עדיין שונא אותו, ולמה הוצרך להשתמש במלאכי עליון לזה, וכבר הקשה כן **באור החיים הקדוש.**[1]

ב: לפניו: יל״ע מה הכוונה **״לפניו״** וי״א דבא לרמז דקאי על מה שכתוב לפני זה, מלאכים ממש, ולכן ידענו דגם כאן הכוונה למלאכים ממש ודוחק.

ג: צ״ע למה שלח כלל מלאכים הלא עשו כבר שכח כעסו, וכדמוכח ממה שכבר שלחה אליו רבקה את דבורה,[2] וחז״ל במדרש כבר הביאו הפסוק מחזיק באזני כלב וגו׳ דעשו הי׳ הולך לדרכו והוא התגרה בו, ולמה עשה כן? ובפרט אי נימא דהי׳ כבר בשעיר והרי אינו עובר דרך שם דהרי הוא עובר את הירדן למעלה במזרח ושעיר הוא למטה בקצה דרומית מזרחית,[3] ומה גם הרי עדיין יצחק חי ואין לו לפחד ממנו, דהרי אמר דרק אם יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי, ודוחק לומר דחשש שמא אביו כבר מת?

ד: מה הי׳ מכוון יעקב, האם להכניע עצמו לעשו או להפחידו שלא ילחם אתו, דמצד אחד הוא קורא אותו כמה פעמים **אדוני** וגם מזהיר כן לעבדיו, וגם אומר לו שלא נתקיימו הברכות, ומצד שני אומר לו ששמר תרי״ג מצוות, ולכן אינו יכול לשלוט בו, **ובמדרש** [**ע״ה ה׳**] מבואר שאמר לו שהצליח נגד לבן, גם **בזוה״ק** פי׳ **״ויהי לי שור וחמור״**[4] שאני בעלים על כל מיני מזיקין ובזה הפחיד את עשו, דהרי עשו ידע כוחו של לבן, וא״כ זה היפך מהכנעה?

ה: מה שאמר כאן, כה תאמרון **לאדוני** לעשו, למה לי׳ לקראו אדוני גם שלא בפניו, ופי׳ א׳ **ברמב״ן** הוא דהיינו רק כשידברו לו אבל פי׳ ב׳ ברמב״ן גם שלא בפניו, והרי זה רק הצגה בעלמא שיחשוב שמכבדהו, ומה הענין לקרותו אדון גם שלא בפניו כאילו שכן הוא באמת?

ו: למה פחד יעקב כ״כ, איזה חטא כבר עשה שבעבור זה חשש שיפסיד כל הבטחת הקב״ה ובעבור זה התפלל תפלות נוראות כאלה, האם באמת חשב שאיזה ליכלוך בחטא יגרום שעשו יצליח להורגו ויתבטלו כל ההבטחות לאבות הקדושים?

ז: למה הפחידוהו המלאכים בזה לומר לו **באנו אל אחיך** וגו׳ הרי כיון שמלאכים ממש היו, ידעו שבוודאי לא התבטל ההבטחה?

ח: מה ענין מציאות חן שביקש יעקב, הרי העיקר הוא להוריד שנאתו אליו, ולמה לי׳ למצוא חן בעיניו? [וי״א דזה גופא כוונת רש״י ״שאני שלם עמך ומבקש אהבתך״ היינו דלאו דוקא מציאות חן ודוחק]

ט: המלאכים אמרו לו **״באנו אל אחיך אל עשיו״** ופירש״י דעדיין עומד בשנאתו, וקשה הרי אם שלח רבקה את דבורה לקחתו א״כ נראה שכבר שכח כעסו ואיך אפש״ל דעדיין עומד בשנאתו[5]?

---

[1] **והג״ר דוד וועסלי ראש ב״ד פרשבורג זצ״ל בספרו שמן וורד** תי׳ דהמלאכים נבראו ממה שהי׳ בדרכו לקיים מצות כיבוד אב, וכמ״ש מקודם ויעקב הלך **לדרכו** היינו לכבד את אביו, ולזה ויפגעו בו מלאכי אלקים, וממלאכים אלו שלח לעשו כמבואר **בבעל הטורים שם** ובזה רצה להראות לעשו דיש בידו מצות כיבוד אב, **ויש להוסיף דנבראו מגודל ההשתוקקות והכיסופין של יעקב לקיים כיבוד אב** וכמ״ש לבן לעיל [ל״א ל׳] **״כי נכסף נכספת לבית אביך״.**

[2] אבל **במשכיל לדוד** חידש, דרק אחרי התפייסות יעקב עם עשיו בפגישתם ראתה רבקה שירד משנאתו, והיא לא ידעה שזה ע״י יעקב, **והגרמ״י רייזמן שליט״א** המתיק את זה שהרגישה כן ברוח קדשה אבל לא ידעה שזה ע״י יעקב.

[3] ומש״כ **הרמב״ן**, דכיון דאביו יושב בארץ הנגב יש לו לעבור דרך אדום או קרוב משם ע״כ פחד שישמע עשו, [וכ״כ **אבן עזרא** כאן ״הנה ידענו כי ארץ אדום בין חרן ובין ארץ ישראל״] גם להלן אצל בן אוני דבנימין [ל״ה י״ח] כתב רמב״ן דיעקב עבר את הירדן ועבר דרך אדום, **תמוה ביותר** דאם ירד לשם הרי כשחוזר יעבור קודם דרך חברון עיר אביו, ורק אח״כ לבית לחם ואח״כ בית קל ואח״כ שכם ממש הפוך מסדר הפסוקים, אבל אי עבר הירדן בקו ישר א״ש דפגש בשכם ואח״כ יותר דרומה הוא בית קל אח״כ סמוך ליהודה הוא בית לחם ואח״כ עובר דרך ירושלים עד חברון, ועוד ק׳ הרי הרמב״ן כתב בעצמו [שם י״ז] דסוכות שהי׳ שם לפני שהלך לשכם הוא מעבר לירדן בחלקו של גד שנמנה בספר יהושע וא״כ זה למעלה, ואם עבר את הירדן אין כלל סבה לרדת עד קצה דרומית מזרחית של א״י - **הערת ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט״א.** שו״ר **שהנצי״ב בהרחב דבר סו״פ ויצא** כבר השיג על הרמב״ן. והנה **הרמב״ן בעצמו** שם בפסוק ט״ז בביאור **כברת ארץ** כתב שזה מרחק גדול ואח״כ כ׳ **״זה כתבתי תחילה, ועכשיו שזכיתי ובאתי אני לירושלם, שבח לאל הטוב והמטיב, ראיתי בעיני שאין מן קבורת רחל לבית לחם אפילו מיל. והנה הוכחש הפירוש הזה, וגם דברי מנחם.״** ויל״ע לפ״ז אי מותר לומר דאילו הי׳ לרמב״ן כל המפה מול עיניו כפי שיש לנו היום הי׳ חוזר בו. ועי׳ לקמן ל״ג י״ח בהג״ה שהארכנו טובא בדעות שונות במיקום ארם נהריים.

[4] **טעמי המקרא** שמפרידים שור וחמור מצאן ועבד ושפחה, [וַיְהִי־לִי שׁוֹר וַחֲמֹור צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה] מורים על כך, דשור וחמור הכוונה על ענינים רוחניים ולא כצאן עבד ושפחה **ובבעל הטורים** פי׳ דשור קאי על יוסף וחמור על ישכר. וכבר העיר בעיקר ההערה **באמת ליעקב** ותי׳ באופן אחר.

[5] ולדברי **המשכיל לדוד** לעיל לא קשה.

כל מה שעשה יעקב הי׳ לטובתינו

והנראה בעז״ה, בהקדם דברי **הזוה״ק** כאן שהקשה, למה שלח לעשו הרי יצחק עדיין חי ולמה פחד, ובתי׳ ראשון תי׳ דדאג עכשיו לפייסו על הזמן שאחר מיתת אביו, עוד תירץ דעיקר כוונתו הי׳ על אחרית הימים, שראה מה שיקרה בדורות האחרונים ורצה להכין הדרך בשבילינו שלא נהי׳ בסכנת כליון מעשו במשך הדורות, וכמ״ש הרמב״ן ״דכל אשר אירע לאבינו עם עשו, יארע לנו תמיד עם בני עשו, וראוי לנו לאחוז בדרכו של צדיק לדורון ותפלה ולהצלה בדרך מלחמה לברוח ולהנצל״,[6] וכ״כ לקמן **[פסוק י״ז]** על ורוח תשימו, דקאי על הצרות, הרי דעיקר כוונת יעקב הי׳ על הדורות הבאים,[7] והורחבו הדברים יותר **בשפת אמת [תרל״ז** ועוד] דיעקב בעצמו לא נתיירא מפניו, דכשנכנס לא״י עלה במדרגה עליונה והי׳ בבחינת שבת, ולא הי׳ לעשיו שום שליטה עליו, **אכן לטובתינו זרע ישראל רצה לכנוס לעובי הקורה וללחום מלחמת עשו בכל הג׳ אופנים,** וכתוב במדרש ״הבחיר שבאבות ושבנביאים הבטיח להם ה׳ ונתיראו״ הוא טעם, דכיון שנבחרו שכל בנ״י תלויין בהם, לכן כל מעשיהם הי׳ עבור הדורות הבאים, וזה הפשט ״למה אירא בימי רע עוון עקבי יסובני״ שהם הדורות האחרונים עקבתא דמשיחא, ומצד הדורות השפלים נתיראו האבות בימים הרעים, כי מצד עצמם אין דבר רע מזיק להם, רק מזלי׳ חזי מה שיהי׳ בדורות הבאים ולכן ויירא ויצר וכו׳. [וכן האריך **המגיד מדובנא בספר אהל יעקב** ע״ש]

עוד כתב **שפת אמת** [תרל״ט] דהא דהקדים לפניו לעורר השנאה, כי רצה להמשיכו לחו״ל כדי שכשיבוא לא״י יהי׳ בכל השלימות, ובאמת זה מה שקרה לבסוף, דנמשך לצאת מא״י לארץ שעיר שהוא חו״ל ונשאר שם.

עוד מבואר בזוה״ק, ליישב מה שהפחידוהו המלאכים להגיד לו שעשו בא עם ד׳ מאות איש, הגם שידעו שיש לו הבטחה, כיון שהקב״ה רצה שיתפלל מעומק לבו דחשוב מאוד אצל הקב״ה תפלתן של צדיקים, והרחיב בזה בזוה״ק, וגם שכאן לימד לנו יעקב צורת התפלה להקדים שבחו של הקב״ה ואח״כ להתפלל בזכות אבות, ומבואר בשפת אמת שרק אצל צדיקים כיעקב יכול הקב״ה לגלות הישועה מקודם כיון שיודע שלא יחסר מתפלתם כלום, וכן יעקב הגם דידע דאין לו ממה לפחד, מ״מ הכניס עצמו למצב של פחד לצורך דורות הבאים והפחד של גרימת החטא הוא החטאים של דורות הבאים.

עכ״פ לדברי שפ״א מיושב הכל, דגם אם באמת לא הי׳ עשו בא נגדו מ״מ רצה להתגרות בו כדי לעשות עכשיו מצב של סכנה עם עשיו, **כדי שיעמיד צורת ההצלה מעשו לדורות הבאים** ולזה רצה לשלוח לעשו מלאכים ממש, כיון דלא הי׳ עיקר הידיעה סתם לדעת בחיצוניות מצבו של עשו עכשיו, רק שהם יוכלו להתבונן בעומק מציאותו של עשו האם נמצא בתוכו סכנה מבני בניו לדורות הבאים, ולזה כתיב ששלח מלאכים **״לפניו״** היינו לדורות הבאים, והשיבו לו דעכשיו נראה כאחיך, שבאמת נראה כאח, **אבל בעומק לבו יש שנאה כבושה שיתפרץ בדורות הבאים** ולכן צריך עכשיו לעשות השתדלות לזה.

ויש כאן להוסיף החידוש של **השפת אמת** [תרל״ט] שיעקב הי׳ רוצה עדיין לקרב עשו לקדושה ולתקנו, ולכן רצה למצוא חן בעיניו כדי שאם ירצה יוכל לחזור בו ע״י שיבטל עצמו ליעקב, ולכן אמר לשון **להגיד לאדוני לשון הגדה דהוא לשון המשכה** וזה הי׳ ענין הדורון, וי״ל דלכן אמר לו ענין תרי״ג מצוות וענין שליטתו על המזיקים כדי שידע שבאמת הוא הצליח ברוחניות, מצד אחר על הצד שלא מעוניין ברוחניות כלל ועדיין ישאר במצבו, אז צריך להכין מצב אחרת לדורות איך לינצל ממנו. וזה הכוונה **שירא שמא יהרוג אחרים,** שירא שעשו יתרחק מן הקדושה על ידו, ואם יתקרב אליו פן יזיק לקדושתו. [תרמ״ג]

ועיקר העצה לדורות הי׳, שבמצב של גלות לפני תיקון השלם, יוכל עשו לקחת לעצמו עוה״ז, ואנו נהי׳ נכנעים לפניו לגמרי, **וע״י הצגה בעלמא לא יועיל לדורות,** לכן הוצרך עכשיו לייצר מציאות של הכנעה ממש, ע״י שגם שלא בפניו יקרא לו אדוני, וממילא כבר יקבע עי״ז מציאות של עבדות והכנעה לדורות, וזה יגרום לדורות שבני עשו יהיו מרוצים, שאל״כ לא יעזור שום שוחד והכנעה, שהרי ירגישו שזה הכל רק הצגה ומשחק בעלמא, אבל עי״ז יש לו באמת שליטה בעוה״ז ואז כשיגיע המשיח נוכל לסלק כוחו של עשו לגמרי ונקבל שני עולמות.

נמצא לפ״ז דעבודת יעקב הי׳ כאן בשתי אופנים א: **לשלוח** אליו **שלוחים** כדי לקרבו ושימצא חן בעיניו ויהי׳

---

[6] דקדק **הגרש״ז ברוידא זצ״ל בספרו שם דרך** דאין לעשות מלחמה רק לעשות מה שעושים במלחמה לברוח ולהנצל ויל״ע.

[7] והאריך בזה **אא״ז הג״ר דוד פרידמן זצ״ל בספרו שלמי דוד,** והביא מה שאמר **רבו הג״ר אהרן זינגר זצ״ל אב״ד מטרסדורף** בעל **תפארת אהרן,** לפרש מש״כ והנה גם הוא **אחרינו** [לקמן פסוק י״ט] היינו דהתכלית של המנחה לא לבד לעכשיו הוא, אלא גם **לאחרינו** לדורות הבאים שיהי׳ בהם הכח לתת כרצונם ושבני עשו ירצו לקבלם. ופי׳ שם **מש״כ מיד אחי מיד עשו [לקמן פסוק י״ב]** כפי׳ הידוע של **הבית הלוי** דהסכנה מן הגוים הוא או בבחי׳ עשו לכלותינו, או בבחי׳ אחי ע״י קורבה, ובזה שמע לפרש הא **דסוטה י״ג:** דרצו לידע מקום **קבורת משה** עלו למעלה נדמה להם למטה וכן להיפך ופי׳ דרצו לידע איך **לקבור ח״ו תורת משה,** שלא יהי׳ לו זכר, עלו למעלה לנשא את ישראל ולא הצליחו, ונדמה להם שיותר טוב למטה היינו להשפיל את ישראל, ושוב נדמה להם להיפך **וכך ניצלנו מהם כל הדורות בזכות תפלתו של יעקב.**

לו תקוה להכנס לקדושה. ב: מצד אחר הי׳ עבודתו לרחקו מן הקדושה **ולשלחו ממנו**, ולהועיל לדורות הבאים שיוכלו להנצל מעשו ולא ישפעו ממנו. וראה לקמן בענין ״יעקב קבע תחומין״ דקבע עצמו בזה להיות מופרד מן הגוים, וג״ז נכלל בעבודת השילוח.

ובזה נבוא ליישב כל השאלות בעז״ה:

א: לכן שלח **מלאכים ממש**, שהם יכלו לראות מה באמת מצבו של עשיו לדורות, וגם נרמז בזה שיעקב הוא במדרגה גבוה ושלח מלאכים ליכנס למדרגה הקטנה כדכתב **שפ״א תרל״ז** דענין מלאכים שייך לימות החול וליכנס לעולם העשיי׳ עי״ש באריכות.

ב: לפניו בא לרמז לדורות הבאים, ועד״ז נרמז במש״כ **והוא עבר לפניהם** [לקמן ל״ג ג׳] שלצורך הדורות הבאים עבר לפניהם.

ג: וודאי ידע שאין ממה לפחד אבל הכניס עצמו לסכנה לצורך כלל ישראל.

ד: חלק ההכנעה הי׳ על הצד שישאר במצב של עשו ולא יכניע עצמו אל יעקב, לכן הי׳ צריך להכין המצב של גלות, מצד שני רצה להשפיע עליו שיחזור בתשובה ע״י שיראה שע״י עבודת ה׳ הצליח להתגבר על כל כוחות הרע.

ה: מה שקראו אדוני, לא הי׳ להצגה בעלמא רק רצה לקבוע כן כמציאות כ״ז היותינו בגלות, שירגישו בני עשו שאנו מכניעים עצמינו לפניהם, ובזה נוכל לשחדם שלא יעשו לנו כלום.

ו: הפחד לא הי׳ לעצמו אלא עבור הדורות הבאים.

ז: המלאכים הפחידוהו בשליחות הקב״ה, כדי שיתפלל ושיעמוד תפלת יעקב עבור הדורות הבאים.

ח: המציאות חן הי׳ כדי להמשיכו לקדושה כדכתב שפ״א.

ט: מצד החיצוניות יתכן דלא הי׳ שם שנאה, אבל בפנימיות ומה שיהי׳ נוגע לדורות הבאים עדיין יש סכנה גדולה. וכוונת רבקה היתה מצד מצבו עכשיו. ויתכן דלכן לא נתגלה זה לרבקה כדי שיועמד יעקב במצב של סכנה לצורך הדורות הבאים.

גדר קיום הברכות ביעקב ועשו

כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי וגו׳: [שם ה׳]

ופירש״י לא נעשיתי שר וחשוב וכו׳ שהרי לא נתקיימה בי וכו׳ וצ״ב האם יעקב בא לפקפק בכח הברכה של יצחק, הרי בוודאי זה יתקיים, ועשיו עצמו האמין מאוד בברכתו של יצחק והרי בכה בכי׳ גדולה ע״ז? ואין לומר דמרמז לו שלא קיים התנאי של קיום המצוות, דהרי רש״י מביא מיד פי׳ אחר, ששמר תרי״ג מצוות, הרי א״כ בוודאי יתקיימו הברכות, ובלא״ה קשה, הרי רואים כולם שהוא גביר גדול גם שהי׳ בבית לבן א״כ איך הוא אומר לא נתקיימו בי?

ושמעתי בזה ביאור נפלא **מפי הג״ר אברהם יצחק ברזל זצ״ל** [8] וכעי״ז הי׳ מבאר **דו״ז הג״ר בצלאל זצ״ל** [9] דהתפיסה וההשגה בגדר קיום הברכות אצל יעקב ועשו היו חלוקים לגמרי. ויעקב בא לומר לו דוודאי נתקיימה בי הברכה, אבל לא כפי הבנתך אלא כפי הבנתי. דאצלי גדר קיום הברכה הוא האפשרות להתעלות ברוחניות ולקיים תרי״ג מצוות תוך עמל ויגיעה רבה, ושיהי׳ לי הכלים הרוחניים להתגבר על כל מיני מצבים קשים כמו בבית לבן, ולהיות האדם הנבחר שהכל אומרים עליו כזה ראה וקדש ומקרין בקדושתו על הסביבה, אשר כולם מתפעלים ואומרים נשיא אלקים אתה בתוכינו וזה גדר קיום הוי גביר לאחיך. אולם אצלך עשו, גדר קיום הברכה הוא שתוכל בקלות בלי עמל ויגיעה להגיע להיות שר וחשוב בגשמיות ולשלוט על כולם ע״י חרב ואימה, וזה אמר לו יעקב, הרי בלא״ה לא יתקיים בי התפיסה שלך בברכות דלא נעשיתי שר וחשוב שמטיל אימה על כולם, גם לא הי׳ לי חיים קלים עד שהשגתי מה שהשגתי שהכל הי׳ ע״י יגיעה ועמל רב. ורצה לרמז לו, שאינו מבין משמעות הברכה, דמדוע עשו רוצה הברכות כ״כ, בשביל שאיננו רוצה לעמול ולהיות יושב אהלים אלא להיות איש שדה וגבר בוטלן, ואינו רוצה בכורה שיש בו מדי הרבה הלכות ולא רוצה לפרוע השטר של שיעבוד מצרים, **וכשהוא שומע שיש ברכה ה״ז דבר החביב לו על הכל, ללחוץ על כפתור ולקבל כל הטובה,** וכששמע שלקחו לו את זה בכה, אבל יעקב שכולו עמל ויגיעה אינו מחפש ברכות להקל מעליו, רק רוצה ברכה שיוכל להתייגע ולעמול בתורה בלי הפרעות ולזה גם אנחנו שמבקשים ברכות מצדיקים יהי׳ עד״ז.

ועד״ז כתב **מהר״ל בגור אריה** דאמר לו דלא נתקיים בי הברכות **עכשיו רק לדורות**, ולעשו לא איכפ״ל מה שיהי׳ לדורות העיקר מה שיהי׳ עכשיו. וזה על דרך הא דמבואר **בע״ז יא:** דברומי עשו טקס א׳ לשבעים שנה שהרכיבו אדם שלם על אדם חגר והלבישוהו בגדי אדם הראשון ומניחין עליו קרפיפו של רבי ישמעאל וכו׳ ומכריזין לפניו סך קירי פלסתר [-חשבון הקץ של יעקב שאמר לבניו שסופן ליגאל כזב הוא שאנו מצליחין], אחיו של

[8] נדפס גם בספרו **עיוני רש״י עה״ת.**

[9] כתב כן במכתב לבנו ואמרו גם בחתונת נכדתו והודפס **בספר בצל הקודש לאחי שליט״א ובחוברת קול התורה ניסן** שנדפס לזכרו תשס״ד.

אבינו עשו, יעקב הרמאי [-שגנב הברכות] וכו׳ ומ״מ סיימו ד״**ווי לדין כד יקום דין״** ווי לעשו כשיקום יעקב, שידעו שבסופו של דבר יעקב ישלוט, אבל הם לא איכפ״ל במה שיהי׳ **מחר**, דסו״ס **עכשיו** הם בשליטה, וכמ״ש לעיל פרשת תולדות בהא דנקרא אדום שהוא כמו ילד שמסתכל רק על אשר לפניו.[10]

מה שלא סמך יעקב על הבטחת הקב״ה

וירא יעקב מאד ויצר לו וגו׳ [שם ח׳]

צ״ב כפל הלשון וכבר עמדו בזה רש״י וראשונים. **ואא״ז הג״ר דוד פרידמן זצ״ל אב״ד צעהלים בספרו שלמי דוד** פי׳ בהקדם מה שמפורש בתפלה **״נבהלה נפשינו מרוב עצבונינו״** דהיינו דפעמים בא על האדם שעה שהוא נעצב אע״ג לא ידע למה, דאע״ג דאיהו לא חזי מזלי׳ חזי, ולכן בשעה שהוא נעצב מאליו יש לו לחזור בתשובה, שבוודאי יש קטרוג למעלה וז״ש נבהלה נפשינו מזה גופא דרוב עצבונינו. וז״ש כאן **ויירא יעקב** מאד מפני מה, משום **דויצר לו**, ולכן חשש שמא גרם החטא.

והנה באמת כבר שאלו חז״ל **בברכות ד. סנהדרין צח:** הלא הבטיחו הקב״ה ושמרתיך בכל אשר תלך, [לעיל כ״ח ט״ו] ומה הי׳ לו לחשוש, ותירצו דשמא יגרום החטא שלא יתקיים הבטחת ה׳. וביארו **הראשונים** דחשש משום ביטול מצות כיבוד או״א [**חזקוני**] או מה שבא בברית לבן שהי׳ עובד ע״ז [**רמב״ן פסוק י״ג**] עוד תי׳ **במדרש** [**ב״ר ע״ו ב׳**] דחשש יעקב שזכותו של עשו שגר כל השנים בא״י וכיבד את אביו יעמוד לו.

והנה הק׳ **הרמב״ם בהקדמתו לפיה״מ** הרי נבואה לטובה אין הקב״ה חוזר ממנה אפי׳ מחמת החטא [**כמבואר ברמ״מ פ״י מיסוה״ת ה״ד**] ותי׳ **יסוד גדול** שלא נאמר כן אלא כשבעל הטובה אינו הנביא בעצמו, וכדי שיוכל לבדקו שאם לא יתקיימו דבריו ידעו שהוא נביא שקר, אבל כאן שיעקב עצמו התנבא לטובתו, אין כל חשש אם יחזור בו ה׳ מחמת החטא. וכ״כ **הרא״ם** כאן מדנפשי׳. וכ׳ עליו **הגור אריה** ד״**כל אלו הדברים אין להם שורש ויסוד ועניף״** ותמוה שהרמב״ם כבר כ׳ יסוד זה. גם **במהרש״א ברכות ד.** הביא **דבעל עקידה בשם רלב״ג ורב חסדאי** חולקים על יסוד זה. ועי׳ **במשחת שמן סי׳ מ״ט** שהאריך בזה והביא הרבה קו׳ על הרמב״ם, ויסד דיש ב׳ טעמים להא דלטובה אין הקב״ה חוזר **א:** מצד שלא יוכחש הנבואה **ב:** מצד מדת טובו של הקב״ה שכבר הבטיח לטובה ואינו רוצה לחזור בו. ויישב בזה כל הקושיות.[11]

אבל באמת יתכן ליישב קו׳ הרמב״ם עפ״י מה שהבאנו לעיל דברי **השפ״א תרמ״ד**, בביאור דברי המדרש כאן שמשבח את יעקב ואת משה בחיר שבאבות ובחיר שבנביאים שהבטיחן הקב״ה ואעפ״כ נתייראו, וכ׳ בשם **חי׳ הרי״ם** דע״י שהבין יעקב אבינו דעפ״י דרכו הוא בסכנה הגם שהי׳ בטוח בהבטחת הקב״ה מ״מ לא נעשה בו שינוי והוא עשה את שלו להתפלל בעת צרה. וכ׳ דנר׳ שאין מבטיחין משמים רק למי שיש לו מדה זו, ולזה נקרא בחיר ה׳ שנא׳ כי יעקב בחר לה קה. והוסיף שפ״א במקום אחר [**ואתחנן תרמ״ו**] דלהיות באמת מיצר על כך גם כשבאמת אין לו צרה, כיון דע״פ דרך הטבע יש כאן צרה, הוא דבר שאין לו מובן רק לאיש אמיתי כיעקב ולכן השאיר זכותו לדורות כשיהיו באמת בעת צרה. **ובשפתי צדיק אות ל״א** הביא הנוסח **מחי׳ הרי״ם** דראה ברוה״ק דטוב לו להיות במיצר מאד ולפעול רחמים כאילו הי׳ בלי הבטחה כלל, ועשה כן לטובת עם ישראל כשיגיעו לעת צרה יוושעו ג״כ. נמצא דיעקב אבינו בדוקא לא התייחס לכללי ההבטחה, אלא עשה עצמו כאילו הוא בצרה גדולה. **וראה בקטע הבאה בענין התפלה שנתחדש כאן בפ׳ וישלח.**

בפרשה זו נתחדש תפלה בעת צרה

ויאמר יעקב וגו׳ הצילני נא וגו׳ [שם י׳ - י״ב]

כ׳ רש״י לעיל דיעקב התקין עצמו לדורון **לתפלה** ולמלחמה, **וברמב״ן** הביא דברי רש״י, והקדים **תפלה** לפני הדורון וכ״ה הסדר בפסוק. והוסיף הרמב״ן דכ״ז רמז על כלל ישראל לדורות, שלא יגזרו עלינו בני עשו למחות את שמינו לגמרי, ולפ״ז גם התפלה שהתפלל כאן יעקב הוא גם לדורות, וכן לענין הדורון, הביא הרמב״ן בפסוק ״וריוח תשימו בן עדר לבין עדר״, [לקמן פי״ז] דברי **המדרש** דבזה התפלל להקב״ה שלא יביא הצרות על כלל ישראל זה אחר זה. וראה לעיל בריש דברינו מהשפ״א.

---

[10] עוד בחינה במה שהזכיר יעקב **תרי״ג מצוות** עם לבן, דהנה עיקר ענין יעקב הוא תורה, ועיקר תפקידו של עשו הוא לעסוק בעניני עוה״ז לסייע לתורה, ועסק עוה״ז מחייב תרי״ג מצוות המקיפים כל המעשים הגשמיים והם הם המלאכים המלוים את האדם תוך החושך בעסק ימי החול והמעשה, כמבואר בשפ״א כאן כמ״פ, ולזה רצה לרמז לו שאני לקחתי חלקך בעבודת ה׳ אצל לבן ונזהרתי בענין תרי״ג מצוות ולכן הוצרכתי להתאחר עד עכשיו, ולכן מגיע לי הברכות על גשמיות שהיו אמורים להיות שלך, ואכן זה הי׳ נסיונו של יעקב לראות אם יוכל לעסוק בגשמיות ע״פ רצון ה׳, ולכן נתנסה אצל לבן בעניני גזל ונאמנות, וחזר על פכים קטנים שזה החשיבות לגשמיות שניתן מהקב״ה, והאבק עם שרו של עשיו שא״ל בסוף כי שרית עם אלהים ועם **אנשים** היינו שלא רק בכותלי ביהמ״ד נצחת רק גם בהיותך מעורב עם הבריות.

[11] עפ״י יסוד זה ביאר **דודי הג״ר שמואל קויפמן שליט״א ראש כולל עטרת משה**, הא דמצינו דלא גילה אברהם לשרה הבשורה ששמע מהקב״ה שתהא יולדת בן, ולא נתודע לה רק ע״י המלאך, כיון דמה שהתנבא לעצמו אין בזה הבטחה שלא יגרום החטא, אבל אם הבשורה יבוא ע״י מלאך להגיד להם ממילא ל״ש שיתבטל **ודפח״ח.**

והנה יל״ע בענין התפלה מה חידש כאן יעקב, הרי אברהם ויצחק כבר תיקנו שחרית ומנחה, ויעקב כבר תיקן תפלת ערבית, ואיזה תפלה מיוחדת תיקן כאן לדורות. וחזינן דכח התפלה מיוחד ליעקב שנא׳ **הקול קול יעקב,** דקאי גם על תפלה.

וביאר בזה **הג״ר ישראל דוד שלזינגר שליט״א** דהרי ידוע מח׳ **רמב״ם ורמב״ן מצוה ה׳** אי תפלה בכל יום דאורייתא, וד׳ הרמב״ן דאם יש תפלה דאו׳ הוא רק בעת צרה, וכ״ד **הסמ״ק י״א** מקרא דובקשתם שם את ה״א [דברים ד׳ כ״ט] [12] וא״כ י״ל דתפלה מיוחדת זו נתחדש ע״י יעקב אבינו, ובפרט לנת׳ לעיל דיעקב הכניס עצמו בהרגשת צרה אף שכבר הובטח מפי הקב״ה, א״כ י״ל דהי׳ כוונתו כדי לייסד לדורות ענין זה של תפלה בעת צרה. **וכן אומר יעקב אבינו בעצמו** [לקמן ל״ה ג׳] ואעשה שם מזבח **לקל העונה אותי ביום צרתי** וגו׳.

וע״ע **בישמח ישראל** כאן דהקב״ה הפיל אימה ופחד על יעקב אבינו, אף שמהראוי שיקדים אדם תפלה לצרה, ולפ״ז ק׳ למה לא הקדים יעקב תפלה לצרה וחיכה עד כה, **אלא שמאת ה׳ היתה זאת למען יפעל זה בדורותיו אחריו שכאשר יהיו באמת בצרה,** ואל יעלו על לבם לשוב בתשובה עד שיראו הצרה בעיניהם, אז יתפללו בעת צרה, ויתעורר בזה תפלת יעקב שהתפלל לפי דעתו ולפי שפלות רוחו וריחם עליו הקב״ה.

ובזה יתבאר היטב מה שאנו מייחסים כח התפלה ליעקב דמיירי בתפלה בעת צרה, וע״ז נאמר קול קול יעקב כדי לבטל ידי עשו. וע״ע **מהרש״א מגילה י״א.** בהא דפתחו מגילת אסתר בקרא ד״לולא ה׳ שהי׳ לנו בקום עלינו אדם״ [תהילים קכ״ד ב׳] ולא מלך דקאי על המן שמוצאו מעשו, וכ׳ מהרש״א דכל הפרק קאי על מה שנסבול מעשו בכל הדורות יותר משאר אומות, ומש״כ יאמר נא **ישראל** קאי על ישראל סבא, והביא דברי **המדרש שוחר טוב תהילים שם** דדייק מש״כ וישכב במקום **ההוא** [לעיל כ״ח י״א] דכל כ׳ שנה שהי׳ בבית לבן לא שכב אלא **שהי׳ אומר ספר תהילים,** והוא סימן לבניו בגלות אדום שתפסנו אומנות אבותינו, ומבאר כל הפרק ג״פ **״אזי״** [**אזי** חיים בלעונו וגו׳ **אזי** המים שטפונו וגו׳ **אזי** עבר על נפשינו שם - ג׳ ד׳ ה׳] דקאי על ג׳ גזירות על פרנסה, הריגות, ושמד, וז״ש קול קול יעקב, דלולא קול יעקב בתורה ותפלה הי׳ שולט עשו בשיניו לכלותם אבל כיון שיש כח קול יעקב ממילא לא נתננו טרף לשיניהם עי״ש עוד.

[12] והעיר הרב שליט״א דלא כ״כ פשוט דרמב״ן בעצמו ס״ל כן, אף **דחינוך תצ״ה** נקט כן, אולם הרמב״ן בעצמו סילק מצוה זו לגמרי מן המנין, ואי ס״ל דלעת צרה הוא דאו׳ למה לא מנאו, וכ׳ **מעיין החכמה** דצ״ל דרמב״ן כ׳ רק בדרך אפשר, וכן מבואר **במג״א סי׳ ק״ו סק״ב** שהביא ג׳ שיטות, שי׳ **הרמב״ם** דתפלה דאו׳ שי׳ **הרמב״ן** דתפלה דרבנן ושי׳ **הסמ״ק** דעת צרה דאורייתא.

מזמור יענך ה׳ ביום צרה

ובזה א״ש פרק כ׳ בתהילים יענך ה׳ ביום צרה, ישגבך שם אלקי **יעקב,** [שם פסוק ב׳] **ובמדרש שוח״ט שם** דלא כ׳ אברהם ויצחק דכיון דכ׳ ביעקב הקל העונה אותי ביום צרתי, **[לקמן ל״ה ג׳]** א״ל דוד מי שענה יעקב בעת צרתו הוא יענה אתכם בעת צרתכם, עו״ש דקאי כשכלל ישראל בצרה גדולה, כגון בחורבן ביהמ״ק ועמו אנכי בצרה, עוד איתא שם דיש י״ח מזמורים עד כאן דאשרי ולמה רגשו חד הוא, נגד י״ח ברכות שאדם מתפלל בכל יום אומר תתעני צלותך אחר י״ח מזמורות. וביאר **ברוקח בפי׳ התפלה שלו** דלכן אנו אומרים מזמור יענך אחר התפלה.

עוד כ׳ **הרוקח שם והאבודרהם** והרחיב בזה **היעב״ץ בסידורו עמודי שמים** ע״פ המבואר במדרש שם, דבמזמור זה יש **ע׳** תיבות נגד **ע׳** שמות ובו **ט׳** פסוקים [חוץ מפסוק ראשון שזה רק הודעת שם המחבר] נגד **ט׳** חדשים זמן עיבורה של אשה, ולאשה מקשה לילד שאומרים לה מאן דעני לאמך בעידן קשיותה יענה יתיך בעת קשיותך, [ולכן מסוגל לאמרו באשה היושבת על המשבר ולכל צרה שלא תבוא [13]] ויש בו ע׳ תיבות כנגד ע׳ צירי לידה וזה מרמז על עקבתא דמשיחא שיהי׳ חבלי משיח. וסיום הפרק הוא יענינו **ביום** קראינו ר״ת **יב״ק** דזהו השם שתיקן יעקב אבינו שנא׳ ויעבור את מעבר יב״ק **[לקמן פסוק כ״ג]** וחסר כאן ע׳ שכבר הושלם ע״י ע׳ תיבות. גם **האריז״ל בשער הכוונות** כ׳ דיש לכוון במזמור זה כמ״פ השם של יב״ק שהם בגי׳ הוי״ה אלקים. **ונפלו ואנחנו** קמנו ר״ת בגי׳ יב״ק, **ואנחנו קמנו ונתעודד** ר״ת יב״ק ויעב״ץ הוסיף גם יענך י׳ **ביום צרה** ר״ת יב״ק. **[וע״ע ילקוט ראובני סי׳ מ״ז ונועם אלימלך סוד״ה ויקח עוד רמזים על שם זה]** ובס׳ **חומת אנך לחיד״א** על פרק זה בתהילים הביא בשם **גורי אריז״ל דה׳ צבאות עמנו** נגד אברהם **ואשרי אדם בוטח בך** נגד יצחק ופסוק **ה׳ הושיעה** נגד יעקב ויעננו בגי׳ יעק״ב עם ד׳ אותיות. [גם מי ששמו יעקב אומר בסוף התפלה פסוק יענך ה׳ שמתחיל בי׳ ומסיים בב׳]

עכ״פ מבואר מכ״ז דפרק יענך ה׳ ביום צרה הוא פרק מיוחד שמבטא עומק הרגשת הצרה וזה כולו מכוחו של יעקב, ואחרי שכבר התפללנו שמו״ע ונפילת אפים יש כאן תפלה נוספת שנוגע ליהודי בכל עת ובכל שעה

[13] וטוב למקשה לילד לומר בל׳ נקבה עד קראנו ג״פ ויאמר פלונית בת פלונית מאן דעני לאמך יענה יתך- **פי׳ קדמון על הסידור שנדפס בסידור עבודת ה׳ בעלוא** עי״ש עוד רמזים. **ובסדר היום** מביא ממדרש דט׳ פסוקים כט׳ ירחי לידה וע׳ תיבות נגד ע׳ צירי לידה שאינה יולדת אלא אחר ע׳ קולות, והביא **מתולעת יעקב סוד נפילת אפים** דהטעם לפי שמפתח של לידה לפנים מע׳ מדרגות ובכל קול וקול יורדת המפתח מדריגה א׳ ואע״פ שאנו רואים דפעמים שיולדת אחר ד׳ וה׳ קולות, אפש״ל דלאו דוקא קול אלא כל צער וצער שמרגשת וגם לפני שיושבת על המשבר, וגם שלא תתן קולה בפועל נכלל בזה, ואם יש אשה שתצעק יותר הכל ברצון ה׳.

והוא כל פעם שמרגיש עצמו בצרה. **ואם מצליח בשעת אמירת פרק זה להרגיש עצמו בעת צרה ממש,** א״כ גם אם בשעת שמו״ע הי׳ לו רק קיום דרבנן לרמב״ן, **יהי׳ לו קיום דאורייתא של תפלה בעת צרה** ועד״ז העיר **הג״ר אליהו דיסקין שליט״א** דפעמים **הפרק תהילים שאומרים אחרי התפלה לצורך איזה חולה, יש בו יותר חשיבות מכל התפלה** דזה לכו״ע דאורייתא וכל התפלה הי׳ דרבנן.

ביאור טעם אזלא גרש בקטנתי

קָטֹנְתִּי מכל החסדים ומכל האמת וגו׳ [שם י״א]

ברוב חומשים הטעם על קטנתי הוא **אזלא גרש** וכ״ה בדפוסים ישנים **ובכתר ארם צובא.** וכ״כ רוו״ה שכ״כ ברוב חומשים ובשני כת״י שראה ובחומש של הרב ברויער. אולם היו דפוסים [וכ״ה **בתנ״ך הוצ׳ קורן** וכ״כ המדקדק הקדמון הרב יקותיאל כהן בספרו עין הקורא] וכן נדפס בכמה סידורים [**בית תפלה ואור חדש**] שכ׳ שם הטעם **רביעי.**

ובאמת לפי הרגשת הלב הי׳ עדיף שיהי׳ בטעם רביעי דהרי יעקב מקטין עצמו בזה, ורביעי הוא יורד בקול ואזלא גרש מגבי׳ קולו, **והג״ר אליהו דיסקין שליט״א** אמר בדרך צחות דיש שחותמים שמם תמיד ״הק״ ואצלם הוא בבחי׳ קטנתי באזלא גרש שזה גאוה. [והוא ע״ד מה שאמר פעם **החת״ס** למשמשו שאתה לא כ״כ גדול להיות כ״כ עניו]

וידידי הג״ר אהרן יוזף שליט״א הראני מאמר נפלא של **הרב יהודה מרקס שליט״א** שביאר ע״פ דקדוק שני הטעמים ושזה תלוי בפי׳ המפרשים, דהנה יש ד׳ דרגות בטעם שמפסיק ומחלק את הפסוק: א: **אתנחתא** שזה המפסיק היותר גדול, ובתוך חצי הפסוק עצמו יש שלש דרגות מפסיקים, **א:** זקף קטן הנקרא מלך **ב:** רביעי או פשטא שנקראו משנה, **ג:** אזלא גרש שנקרא שליש שהוא המפסיק היותר חלש. והכלל הוא שאם יש שתי מפסיקים שוים אנו מדגישים המפסיק הראשון. והנה כשנתבונן בפסוק זה ״קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל־הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדֶּךָ״ נראה שיש זקף קטן על ומכל האמת שמפסיקו ממש״כ אח״כ, אשר עשית וגו׳ ועל מכל החסדים יש פשטא שזה דרגה שני של מפסיק. אולם במש״כ לפני זה קטנתי מכל החסדים יל״ע אם להפסיק אחר המלה קטנתי או אחר המלה מכל החסדים, והנה רביעי ופשטא הם בדרגה אחת של מפסיק, וא״כ אם יש רביעי על ״קטנתי״ זה יתגבר על הפשטא של ״החסדים״ וא״כ קטנתי יהי׳ מופסק מן ההמשך, אבל אם יהי׳ אזלא גרש על קטנתי שזה מפסיק יותר חלש מפשטא א״כ ההפסק יהי׳ רק אחרי החסדים ומכל החסדים יהי׳ המשך לקטנתי, וזה תלוי בפירושים דאי נפרש כתרגום ורש״י דנתקטנו זכיותי, ע״י החסדים והאמת, א״כ צריך קטנתי להיות מופסק מן ההמשך, אבל אי נפרש כרלב״ג וספורנו שאיני ראוי לחסדים, א״כ ״החסדים״ המשך לקטנתי״ ומופסק מ״כל האמת״.

והנה **מו״ז הגה״צ ר׳ יעקב סניידערס זצ״ל** הי׳ אומר [14] רמז בפסוק זה, דפסוק זה הוא השמיני של פרשה שמינית של סדר בראשית לרמז שת״ח צריך שיהי׳ לו שמינית שבשמינית של גאוה. וצ״ב איך מונח כאן בקרא חלק הגאוה, וביאר דפעמים ע״י שלא הולך לאדם הכל כפי מה שרוצה היצר משכיח ממנו רוב הטובות שעושה עמו הקב״ה, והרבה פעמים בא ישועת ה׳ פתאום, ולזה צריך להגביה לבו בדרכי ה׳ להכיר הטובות שנתן לו הקב״ה, וזה״פ מכל החסדים ע״י החסדים הוא מגביה לבו, ואז הוא ת״ח אמיתי **עכ״ד.** וא״כ א״ש דכיון דכאן בא לידי ביטוי השמינית שבשמינית של גאוה של ת״ח יש לקוראו בקול רם.[15]

עוד נר׳ בעז״ה ע״פ ד׳ **השפ״א כמה פעמים** בהא דאיתא **במדרש [ע״ו ה׳]** דנחלקו אי כוונת יעקב לומר **איני כדאי** או כוונתו **שאני כדאי.** וק׳ איך יתכן לפרש שאני כדאי הרי אומר קטנתי ואין לי זכותים [ובפשוטו כוונת המדרש שאמר פעם הייתי כדאי ועכשיו איני כדאי אבל כנר׳ ק׳ לו לשפ״א דמה איכפ״ל בזה שפעם הי׳ כדאי] **וביאר בכמה אופנים א:** עפ״י ד׳ **הרה״ק מלובלין** שביאר דעצם זה שהוא קטן בעיניו הוא מחסד ה׳, דחסד ה׳ שגורם לגאוה אינו דבר של קיימא, ולצדיק אינו נותן ה׳ רק אם בטוח שלא יבוא לגאוה, ובזה גופא שמכיר שחסד ה׳ לא בא ע״י זכיותיו ולא מתגאה עי״ז נשאר בזכיותיו, וא״כ במש״א קטנתי הוא מודה להקב״ה על שנשאר קטן בעיניו, וא״כ א״צ להוריד מזכיותיו, ומה שפחד הי׳ שלא יצטרך להשתמש בזכיותיו דאז יבוא לגאות. **[תרל״ה]**

ב: אף שהרגיש ירידה ופחד, נתחזק שג״ז הוא לטובה והוא ע״י החסדים והאמת שעשה אתו הבורא, דמזה

---

[14] **זכר זאת ליעקב עמ׳ ק״ג.** כן אמר הגר״א עי׳ **פניני רבינו הגר״א** ומה שפי׳ שם רמז זה.

[15] **וביעורות דבש ח״א דרוש יב** כתב דהפירוש אמיתי בהא דשמינית שבשמינית, זה לרמז לאות חי״ת של מזמור אשרי תמימי דרך שיש בו תמניא אפי׳, ואות החי״ת היא השמינית ביה, ובחי״ת יש ג״כ שמונה חית״ן, ואחת מהן הוא חבר אני לכל אשר יראון, וזו המדה שצריך להיות בתלמיד חכם, שיהיה חבר לכל יראי ה׳ וחושבי שמו, ולא יחשוב מה לי ולהם, אני גדול הדור ומנהיג, אין כבודי להשתתף עם שפל אנשים, אהיה נחבא אל הכלים, במה יחשב, כי אין גאוה לפני המקום, וה׳ אוהב נדכאים והם פמליא שלו, ובזה פי׳ מה שהקדים דוד [תהילים י״ב] לפני מה שאמר הושיעה ה׳ כי גמר חסיד וגו׳ ששיתף עצמו בזה עם החסידים, שהם לרוב שפלים ונבזים וכל רואם ילעיגו עליהם, **למנצח על השמינית**, רמז על השמינית הנ״ל, שהוא חבר אני לכל אשר יראון.

יודע שגם הקטנות הוא לטובה דאל״כ למה עשה לו כ״כ טובה כי הפוכי מטרתא ל״ל. **[תרל״ז]**

ג: עיקר הפי׳ דיעקב ידע שכל העולם תלוי בו ובזרעו והשי״ת הראה לו כי כל החסדים והאמת שהקב״ה מטיב לעולמו הוא על ידו ובאמצעיתו, וכיון שידע שהכל תלוי בהם לכן הי׳ כל תפלתו בעבור כלל הבריאה ולזה אמר **קטנתי מכל הנהגת הבריאה שאתה עושה על ידי** לכן מבקש שלא יהי׳ הוא ח״ו המעכב, **ולכן צריך כל איש ישראל לידע שהכל תלוי בו ובכח זה יערוך תפלה להבורא ית׳. [שם]**

ובספר **שמעתי מרבי** [מהג״מ אליעזר שלום הכהן ליטעווסקי זצ״ל דומו״ץ לאדז] **ששמע מהרב מזאטמיר, בשם רבי עקיבא איגר זצ״ל** [16] הדגשה נוספת בדברי יעקב אבינו במה שאמר **״את עבדך״**, שלמדנו מיעקב שאדם צריך לדעת שפלותו והכנעתו שקרוץ מחומר, ומאידך גדולתו ורוממותו של השי״ת, כך יעקב אבינו הכניע והקטין עצמו שאמר **איני כדאי שאהיה עבד להקב״ה, ואיני ראוי להתפלל ״אשר עשית את עבדך״ שאהיה עבד ה׳.**

שתי בחינות בקטנתי

עכ״פ לפי פירושים אלו א״ש **דיש בקטנתי שתי בחינות א:** עצם הידיעה שאינו כדאי לכל החסדים ואינו בזכותו וגם אינו כדאי להיות נקרא עבד להקב״ה. **ב:** מאידך יש כאן הודאה להקב״ה, או מצד דעצם זה שהוא עדיין מרגיש קטן הוא חסד ה׳. או שהירידה והקטנות הוא לטובה. או שמרגיש האחריות שכל הנהגת הבריאה תלוי בו. וא״ש דמתחלה יש בחינה של קטנתי עם רביעי דרך ירידה, אבל עיקר הטעם שאנו נוהגים כן הוא באזלא גרש לבטא גדלותו של יעקב בזה. ויש לרמז דלכן הטעם הוא אזלא **גרש** דבזה שאמר כן יעקב **גרש** והחליש כוחו של עשו.

דורון תפלה ומלחמה

ברש״י פסוק ט׳ ״התקין עצמו לשלשה דברים לדורון לתפלה ולמלחמה״.

כבר נתבאר דכל מה שעשה כאן יעקב הי׳ עבור דורות הבאים, ובזה הוא רצה ללמד אותנו איך להתנהג בזמן צרה מעשו. וביאור ענין ג׳ דברים אלו ״דורון תפלה ומלחמה״ שמעתי **מפי הגרא״י ברזל זצ״ל** דהוא נגד ג׳ סכנות דעשו: **חשש סכנת הגוף, חשש ביטול תורה ומצוות, וחשש התקרבות לגוים.**

א: הנה לענין **סכנת הגוף** לזה צריך תפלה ולא מלחמה, דא״א רק בידי שמים, כמו בפורים, וצורת התפלה למדנו מכאן, דמקודם יש להזכיר זכות אבות, דאל״כ ישאלו אותו **״מי אתה בכלל״** לזה מתחילים שאנחנו נכדי אברהם יצחק ויעקב, וכמו שאנו מתחילין שמו״ע. וכן יש לפרט היטב ממי הוא רוצה להנצל, כמו שפירש ״מיד אחי מיד עשו״ וכן יש לפרט הסבה למה הוא מפחד, כמו שאמר ״כי ירא אנכי אותו״ וגו׳ וכדכתוב **בזוה״ק כאן,** ללמוד כן מיעקב. וגם להודות להקב״ה על הכל ולהרגיש שבעצם לא מגיע לו כלום ועל כל נשימה ונשימה תהלל קה, [-וזה כבר **הכנה לעבודת חנוכה שהוא הלל והודאה**, ובחינת יעקב אבינו יש לי כל, ולא כעשו שמרגיש יש לי רב, אבל חסר לו בבחי׳ נחש עפר לחמו-]

ב: על סכנת הרוחניות וביטול תורה ומצוות, ע״ז לא מהני תפלה גרידא, דע״ז צריך **מסירות נפש ולהלחם** בחירוף נפש, וכמו שידועים **דברי הח״ח** לענין יהדות רוסי׳ שהי׳ להם למסור נפשם, וכמ״ש **בקובץ מאמרים** לדמות למלחמת חשמונאים לעומת נס פורים.

ג: על חשש התקרבות לגוים, דהיינו שאנו מחשיבים את הגוי ורוצים להתקרב אליו וכמו שהי׳ בהשכלה הארורה, לזה העצה לתת שוחד. **וענין השוחד הוא להראות כמה פחות ומזולזל הוא הגוי,** אשר בעבור בצע כסף מוכן לשנות כל ההשקפה שלו, דהרי עשיו לקח אתו ד׳ מאות איש ודרש לפניהם הרבה דרשות של דופי שיעקב אשם בכל הרע שקורה בעולם, ושמחוייבים לחסלו **וכמו שדרש הצורר הנאצי ימ״ש,** ופתאום כשקיבל קצת צאן ובקר שינה כל השקפתו, ולכן נשמטו ממנו הד׳ מאות איש, כן יש להבין לדורות דאין בכל הדרשות של הגוים כלום, הכל הם מוכנים לשנות כשיש להם איזה נגיעה. **עכ״ד הרב זצ״ל.**

שנאת עשיו ליעקב על מה שמזלזל בו

עוד בחינה יש לבאר ענין השוחד לעשו, דבפשטות הטעם כיון שעשיו אהב כסף ממילא יתפייס כי השחד יעוור עיני חכמים. אולם כשנתבונן בפסוקים נראה, **דעיקר הדגשת הדורון היה שעשיו יראה מזה שיעקב מחשיבו מאוד,** דהרי יעקב מדגיש כל הזמן איך שהוא עבדו, ואיך זה זכי׳ גדולה לראות פניו **כראות פני אלקים.** והנראה בעז״ה דעיקר שנאת עשיו לא היה כ״כ ע״ז שיעקב יש לו הברכות והבכורה, דהרי הוא עצמו אמר למה זה לי בכורה, וזה קשה מידי בשבילו, אלא עיקר שנאתו הוא כגדר שנאת ע״ה לת״ח **שיודעים שלא מחשיבים אותם לכלום גם אם יהיו עשירים ומוצלחים לא איכפ״ל להם כלל,** וכן עשיו שהיה כ״כ גדול ומוצלח והצליח שכל העולם יהללוהו וישבחוהו, אבל ידע שאחיו מבזה אותו בלבו בזה שהצליח לגנוב ממנו

[16] הובא בספר **סופרי המלך על רעק״א** שי״ל ע״י **אאמו״ר שליט״א והג״ר יוסף שישא שליט״א.**

בכורה עבור נזיד עדשים וגם הצליח לנשלו מן הברכות, וזה מה שלומד בגמ׳ שלו כל היום שממון הגוי הוא הפקר ושהוא חשוב כבהמה וזה מה שהציק אותו. **ועד״ז שמעתי מהגרא״י ברזל זצ״ל** בביאור שנאת המן למרדכי ואכמ״ל.[17]

השוחד הי׳ להראות שמכבדים אותו

ובזה נבין דעיקר פעולת יעקב הי׳ להראות לו שאדרבה זה לא נכון, שעדיין אנו מכבדים אותך מאוד, שאתה נחשב בעינינו בגודל הצלחתך כמלאך, **ואין אנו גומרים להתפעל מגודל הצלחתך** עד שאנו באמת מרגישים כלפיך כמו עבדים, עד כדי שזכות גדול הוא לנו אם תקבל ממנו הדורון ואין זה כלל צער בשבילנו, והשחד שנתן יעקב לא היה סתם שיהי׳ לעשיו יותר כסף, דזה מה שחשב עשיו מתחלה, ולכן אמר יש לי רב, וע״ז אמר לו יעקב שטועה אתה אם אתה חושב כן, דכל הסבה שאני שולח הדורון כי על כן ראיתי פניך כראות פני אלהים, ולכן באמת הסכים עשיו ליקח.[18]

וממילא נבין מה שאמר לו אח״כ **״נסעה ונלכה ואלכה לנגדך״** [לקמן ל״ג י״ב] היינו אם זה כן שאתה מחשיב אותי א״כ נוכל ללכת יחדיו? וע״ז יעקב דחאו בקש, ואמר **״אדני יודע כי הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן״** [שם י״ג] היינו שהוא הולך מידי מהר בשבילו, וכוונה זה הוא רק בחיצוניות, אבל כלפינו יש בזה כוונה עמוקה, דהנה כל מה שעשה כאן יעקב היה כמובן הצגה גדולה,[19] דכפי האמת מה שחשב עשיו זה הוא נכון שאנו מבזים וצוחקים על עשיו בלבינו, **ובתוך הביהמ״ד פנימה אנו באמת לומדים דגוי נחשב כבהמה וממונו הפקר,** אלא שכלפי חוץ כ״ז שאנחנו בגלות תחת שליטת עשיו עלינו להיות זהיר מאוד ולתת לו הרגשה שהוא מאוד מכובד, אבל אם נגור אתם ביחד, וכסדר אנו צריכים לכבדם ולהתחבר אתם, אז אה״נ אנחנו יודעים לחלק, **אבל הילדים ואותם שהם בבחינת צאן שהם חסרי שכל, לא יבינו ויחשבו שבאמת הגוים הם אנשים מכובדים וטובים** ואז ממילא ישפיעו עליהם ח״ו, ומתו כל הצאן, וכן ״עד אשר אבוא אל אדוני שעירה״ דעד ביאת המשיח שאנו בגלות יש סכנה זו, לכן לא רצה יעקב כלל להתחבר אתו וכלשון **הרמב״ן** [שם ט״ו] **״כי לא היה חפץ בהם ובחבורתם כלל״** וכדבריו הידועים של **הבית הלוי** בריש הפרשה, עה״פ הצילני נא מיד אחי מיד עשיו שהיה מפחד מעשיו שמתנהג כאח.

ולפ״ז א״ש דמיד אח״כ כתוב **״ויבן לו בית״** [שם י״ז] וכתב **בתרגום יונתן** שבנה לו ביהמ״ד, דדוקא כאן אחרי שהיה קצת התקרבות לעשיו, היה מן הצורך לחזור ולהשריש אצל כולם גודל ההבדל בינינו לגוי, וזה אך ורק ע״י הלימוד התורה שמעמיד לנו הצורה של איש הישראלי ביחס לגוי אפשר להזהר, דבלי הביהמ״ד בקל אפשר ללמוד ממעשיהם, **וכמו שראינו אצל הריפורמים ואותם שרצו להתדמות לגוים דלבסוף לא נשאר מהם כלום רח״ל.**

ענין שנאת עשיו ליעקב

ואם בשנאת עשיו ליעקב אנו עוסקים, נביא מה שאמר **הגר״י גלינסקי זצ״ל**[20] שכבר נשאל **הגאון רבי עקיבא איגר זצ״ל** במה שאמר הכתוב ״כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם״ [**משלי כ״ז י״ט**]. דהיינו כפי שהמים משקפים בבואת האדם הנשקף בהם כן לב האדם לאדם. ואם כן היינו צריכים לשנוא את הגויים כפי שהגוים שונאים אותנו, ועינינו הרואות שהגויים מוכנים להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים, והיהודים אינם שונאים אותם כך.

והשיב, שבכל יהודי יש איזו נקודה השלמה עם הגוי, ובאותה נקודה הריהו מזדהה עמו ואינו שונאו, אבל בגוי אין אף ״פינטעלע איד״, והוא שונא אותנו באופן מוחלט ומושלם. [וצ״ב]

דורון תפלה ומלחמה במלחמת היצר

מו״ז הג״ר בנימין זאב קויפמן זצ״ל ראש כולל הרבנים מנשסתר הי׳ דורש[21] דכל ההשפעות הרעות שבאות בזמנינו מן השוק כלולים בסכנת עשו, ולזה צריך להשתמש בעצותיו של יעקב אבינו: **מלחמה:** הוא לעצם מלחמת היצר וללחום נגד השפעות הרעות, ולעשות כל טצדקי לברוח מן הסביבה הרעה ולהיות בסביבה טובה. **תפלה:** זה להתפלל להקב״ה לעזור לו במלחמת היצר, דאלמלא הקב״ה עוזרו אינו יכול לו. וענין **דורון** ביאר

---

[17] וכן שמעתי בשם גוים של זמנינו שחקרו על מה ולמה כל יהודי שנוי כ״כ כפי שרואים בזמנינו שבטצדקי מועטת כבר מתפרץ שנאת הגוים, והגיעו למסקנא שאי״ז רק מחמת קנאה עמוקה על מה שכלל ישראל יש להם מסורת בת אלפי שנים שעוברת מאב לבן עם דברים אמיתיים ויסודות נאמנים ויש להם קשר חזק עם אלקים והם באחדות, והקנאה מולידה שנאה. וא״ש שדוקא הגוים החכמים מהאוניברסיטה מרגישים השנאה יותר לפי שהם עובדים כ״כ חזק שהם יהיו במעלה יתירה ורואים שלא מצליחים להגיע למדרגת יהודי פשוט.

[18] ועי׳ **כתב סופר לקמן ל״ג ד׳** עה״פ וישקהו דהגם דבעלמא כמים הפנים לפנים, ויוכל כל אדם להבחין מלבבו אם חבירו שונא לו או אוהבו, מ״מ עשה ה׳ נס שלא ירגיש עשיו השנאה של יעקב, והתפתה לכל דבריו של יעקב לחשוב שבאמת מעריך אותו, וי״ל דבזה קבע יעקב אבינו לדורות מציאות זו שיהי׳ אפשר לתת שוחד ולא יהי׳ מפריע מצד כמים הפנים לפנים.

[19] ומ״מ יתכן מש״כ לעיל דיעקב קבע מציאות בגלות של עבדות והכנעה כלפי חוץ.

[20] הובא בספר סופרי המלך על רעק״א הנ״ל.

[21] נדפס ע״י גיסי **הרב יהושע מתתיהו קויפמן שליט״א בגליון מראה הבזק** לרגל **היארצייט י״ח כסלו** ויהי׳ זה לע״נ.

ע״פ דברי רבו **הגרא״א דסלר זצ״ל** בספרו **מכתב מאליהו [ח״ג עמוד 119]** שהוא לעשות מצוות וללמוד תורה שלא לשמה, דהיינו שיגיד לעצמו איזה חיים יהי׳ לו כשאינו לומד ומקיים מצוות כדבעי, **הלא לא יהי׳ לו סיפוק בחייו כלל ולא יהי׳ לו אושר ונחת,** משא״כ כשילמד כדבעי ויקיים מצוות פשוט יהי׳ לו טוב בחיים, הגם שבעצם הי׳ לו לעשות כן בשביל שכן צווה הקב״ה, אבל זהו השוחד ליצה״ר כדי שיסכים לעבודת ה׳.[22]

כבודו של יעקב לעשו מדין כיבוד אחיו הגדול

והנה בעיקר מה שמצינו בכל הפרשה שיעקב מכבד את עשו כתב **הרמב״ן לעיל פסוק ה׳** וז״ל ״ודע כי הכבוד הזה שהיה יעקב עושה לאחיו בפחדתו לאמר אדני ועבדך, **בעבור כי המנהג בצעיר לתת מעלה וכבוד אל הבכור כאלו הוא אביו, כאשר רמזה לנו גם התורה לרבות אחיך הגדול.** והנה יעקב לקח בכורתו ואת ברכתו ועשו שוטם אותו עליהם, ועתה היה מראה לו כאלו אין המכירה ההיא אצלו כלום וכי הוא נוהג בו כבכור ואב להוציא את המשטמה מלבו״.

מבואר מד׳ הרמב״ן דע״י שכיבד יעקב את עשיו הראה בזה כאילו לא קנה הבכורה ואז ממילא חייב בכבודו מדין אחיו הגדול.

אי דין כיבוד אחיו הגדול הוא דוקא לבכור

והנה כמה הלכתא גבירתא למדנו כאן בהלכות כיבוד אחיו הגדול, דהנה בעיקר חיוב לכבד אחיו הגדול יש נדון גדול בפוסקים האם זה נאמר רק באחיו הבכור או גם בכל אח הגדול ממנו דבמקור הדין **בכתובות קג.** כתוב ״את לרבות אחיך הגדול״ ולא כתוב ״הבכור״ משמע דתלוי רק בגדלות, מאידך לשון **הפסיקתא רבתי שמות כ׳ י״ב** את לרבות אחיך **הבכור** וכן מלשון **הזוה״ק ח״ג פג.** ברא **בוכרא** חייבין כל אחוי ביקריה משמע דתלוי בבכורה. ותלוי בשאלה זו הוא האם יש חיוב כיבוד לאחיו הגדול מאמו שאינו בכור, וכן לאחותו הגדולה.

ונחלקו בזה הפוסקים **דבשו״ת הלכות קטנות ח״א סי׳ קכג** כתב דמסתבר דרק גדול האחים שנכנס במקום האב חייבים לכבדו וכן הסכים **בשו״ת שבות יעקב ח״א סי׳ ע״ו** [הובא בקיצור **בפתחי תשובה סי׳ ר״מ סקי״ט**] וביאר הטעם דעיקר חובת כיבוד אחיו הגדול הוא לכבדו כאביו וכל׳ **הרמב״ם וטור יו״ד סי׳ ר״מ** וזה רק באח הגדול כי לו משפט הירושה כבוד וגדולה של אביו, וזה רק בבכור, ולא בשאר אחים, ומה״ט גם פשוט שאין דין כיבוד לאחותו הגדולה, ומה שנענשה רחל על שדיברה בפני לאה אחותה הגדולה **[ב״ר עד ד]** וכן מש״כ רש״י בפ׳ ויחי **[לקמן מט ה]** דישכר וזבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים, זה ל״ש כלל לסוג חיוב כבוד רק שהוא בזיון לדבר בפני מי שגדול ממנו אפי׳ אם אינו קרוב כלל וכדאיתא **פ״ה דאבות מ״ז** שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם **אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו** אבל שיהא חייב בכבוד בכבוד אביו זה לא מצינו רק באחיו הגדול שבכולם ותו לא. **עכ״ד השבות יעקב.**

מאידך הרבה פוסקים סוברים שחייב אדם בכבוד כל אחיו הגדולים ממנו ובכלל זה אחיותיו הגדולות ממנו שבכלל כבוד אביו הוא שינהגו הבנים הקטנים כבוד בגדולים, וכ״כ **בספר חסידים סי׳ שמ״ה, ובשו״ת חת״ס ח״ו סי׳ כ״ט** דגם אחיו הגדול שאינו בכור לנחלה ואינו פטר רחם כגון אחיו מאמו חייב לכבדו, דעיקר יסוד כיבוד אחיו הגדול כ׳ **רמב״ן בסה״מ** כי רצון האבות שיכבדו צעיריהם גדוליהם וזה נכנס בגדר כיבוד אב ואם וא״כ אין חילוק בין אחיו מאביו או מאמו כי הכל בכלל כיבוד אביו ואמו, וכן מבואר בארוכה **בכתבי אריז״ל שער המצוות פ׳ יתרו פרי עץ חיים שער ק״ש פ״ה ובהוספת ד׳ הרח״ו בליקוטי תורה פ׳ וירא** דבביאה ראשונה הבעל מכניס רוח באשה והבן הראשון לוקח העיקר של הרוח ההוא ולכן לוקח פי שנים, והאח הב׳ נוטל מה שהשאיר אחיו הגדול ונמצא שהשני טפל לראשון ועד״ז האח הג׳ טפל לב׳ אחים הראשונים לפי שלוקח השיריים שנשארו ממה שלקחו. ולכן יש לכבד אחיו הגדול כיון שלקח עיקר הרוח, ועד״ז כל א׳ משועבד לגדול ממנו לפי שהוא טפל לו.

ועי׳ **דעת תורה למהרש״ם אחרי הל׳ שחיטה** הנקרא זכר זאת ליעקב אות י׳ שהביא נדון הנ״ל וכ׳ דלד׳ המקובלים דטעם כיבוד אחיו הגדול לפי שנוטל כח הראשון מאביו א״כ זה דוקא הבכור, [וכן הבין בהגהות **בית לחם יהודה סי׳ ר״מ** דברי אריז״ל אבל כבר כתב ברכ״י סי׳ ר״מ אות ט״ז דהי׳ לפניו נוסח מוטעית מדברי האריז״ל וצ״ע] אולם משו״ת הרא״ש מבואר דגם באחיו מאמו יש דין כיבוד וכד׳ החת״ס שהבאנו לעיל. ורצה להוכיח ממה דאיתא **באבות דר״נ פל״ז** שמשה לא הי׳ מדבר בפני אחיו הגדול אהרן הגם דלא הי׳ בכור דמרים היתה גדולה ממנו ג׳ שנים, אולם לד׳ השבות יעקב הנ״ל אין ראי׳ דהתם מצד בזיון.

והנה בדברי הרמב״ן כאן משמע דעיקר חובת כיבוד הוא רק לאח הבכור, דכ׳ הלשון ״כי המנהג בצעיר לתת מעלה וכבוד **אל הבכור** כאלו הוא אביו, כאשר רמזה לנו גם התורה לרבות אחיך הגדול״ גם מבואר בדבריו דיסוד הכבוד הוא לכבד אותו כמו אביו. אולם לפמ״ש החת״ס

---

[22] **נאים הדברים למי שאמרם, שתמיד בכל עת הי׳ השמחה והחדוה נסוך על פניו, מרוב שמחתו בשקידתו ועיונו בעמל התורה, וזה הי׳ עד יומו האחרון בהיותו כבר בן צ״ג שנים. זכותו יגן עלינו.**

בד׳ הרמב״ן בעצמו דלא תלוי בבכורה רק בגדלות א״כ צ״ל דד׳ רמב״ן כאן לאו בדוקא רק בדרך כלל הבכור הוא הגדול, אבל לאו דוקא אם הוא בכור.

אלא דלפ״ז צ״ע טובא מה הראה יעקב לעשיו במה שכיבדו, והרי אין מזה הוכחה כלל שאינו מכיר במכירת הבכורה, דאף אם יעקב הוא הבכור מ״מ הוא זה שנולד לפניו וגדול ממנו בפועל ולזה מכבדו. ומוכרח דדין כבוד הוא רק בבכור וכן בזה שמכבדו מראה שאיננו הבכור.

וראיתי בספר **בד קודש למו״ר הג״ר ברוך דוב פוברסקי שליט״א** שעמד בזה, ורצה לחדש דגם לפי השיטות דיש לכבד אחיו הגדול גם אם אינו בכור, מ״מ אם יהי׳ מציאות שהקטן הוא הבכור לא יצטרך לכבד אחיו הגדול, כיון דמעלת בכור עדיפא ממעלת גדול, וכיון שיעקב קנה הבכורה לא הי׳ צריך לכבדו מחמת זה שהוא גדול ממנו, ואם מכבדו זה סימן שביטל את הבכירה.

כיבוד אחיו הגדול בתאומים

עוד תי׳ בהקדם מה שיש לחקור האם נאמר כלל דיני כיבוד אחיו הגדול בתאומים שאין הבדל בגיל רק כמה דקות, והנה לענין דין קדושת בכורה בוודאי תלוי בפטר רחם וא״כ מי שיצא ראשון הוא הבכור לכהן, ולענין פי שנים ג״כ תלוי במי שנולד ראשון, [אולם עי׳ לקמן] אולם אי נימא דדין כיבוד לא תלוי בבכורה רק בגדלות אולי כשהם נולדו באותו יום לא נחשב אחיו הגדול, והסברא בזה י״ל כיון דמצד דיני התורה אין שום הבדל רק בנולד ביום אחר כגון לענין מילה או מתי נעשה בר מצוה, אבל באותו יום אין שום נפק״מ להיות נקרא גדול [ואין הנקודה אם זה דקות בודדות רק אם זה באותו יום אבל אם הראשון נולד ביום והשני מיד אחריו בלילה כבר יהי׳ לראשון דין גדול] וא״כ לא נחשב גדול לענין כיבוד אא״כ הוא בכור דאז מצד שם בכור יש עליו שם גדול וצריך לכבדו, ולפ״ז י״ל דכל מה שהוצרך יעקב לכבד את עשיו לא הי׳ רק מחמת שם בכור אבל אחרי שמכר את הבכורה לא נשאר דין כיבוד אחיו הגדול לכו״ע, ולכן בזה שכיבד אותו כאן הראה שאינו מכיר במכירת הבכורה. ועי׳ **בילקוט מעם לועז פ׳ יתרו עמ׳ תרמ״ו** שהוכיח מפ׳ וישלח דיש לכבד אחיו הגדול גם אם הפרש הגיל הוא מועט מאד.

ובאמת כל נדון זה נוגע לענין יבום וחליצה **ביבמות כד.** ממש״כ והיה הבכור שמצוה בגדול לייבם, וילפי׳ שם מקראי דגם באופן דליכא בכור מ״מ מצוה על מי שגדול יותר לייבם, מה יהי׳ הדין בתאומים וא׳ נולד דקות בודדות לפני השני, והנה זה פשוט אם הנולד ראשון הוא בכור אז מצד שם בכור עליו לייבם וכפשטי׳ דקרא, אבל הנדון הוא כשהוא לא הבכור האם יש לראשון מעלת גדול. ובלשון השבות יעקב שיובא לקמן מבואר דפשיטא לי׳ דגם בגדול בשעה אחת מקרי גדול לענין ייבום וכיבוד אחיו הגדול.

כיבוד באחיו הגדול שנעשה בר מצוה אחריו

עוד חקר מו״ר שליט״א לפ״ז בתאומים שנולדו בהפרש זמן הראשון נולד בסוף יום כ״ט אדר ראשון והשני בתחלת אדר שני, דמבואר **בשו״ע סי׳ נ״ה ס״י** דאם בשנת הי״ג הוא שנה פשוטה השני יהי׳ גדול חודש לפני הראשון, האם בכה״ג יהי׳ לשני דין גדול כלפי הראשון לכל דיניו ומחוייב לכבדו מדין אחיו הגדול, או דרק לענין גדלות במצוות הוא כן, אבל לענין מציאות אח הגדול בוודאי אזלי׳ בתר לידה בפועל. וכן יש לדון לענין יבום וחליצה האם אזלי׳ בתר לידה בפועל או מי שנעשה גדול במצוות קודם.

שו״מ ספק זה **בשו״ת הלכות קטנות ח״ב סי׳ קעד** לענין ייבום, והשיב בזה הלשון ״גזרת מלך היא בכה״ג **דרב יעבוד צעיר** ולענין כבד את אביך וגו׳ לרבות אחיך הגדול הקודם יכבד את המאוחר וכן לענין ייבום אע״פ שהראשון בכור לכהן, אבל אינו בדין והיה הבכור אשר תלד כי אין לנו אלא דברי רבותינו דבגדול האחים הכתוב מדבר והצעיר הוא הגדול.״ [גם **במועדים וזמנים ח״ז סי׳ ר״נ בהג״ה** ובחדשים ח״ב עמ׳ ש״ל, הסתפק בזה מעצמו וכתב דנר׳ לו דכיון דע״פ תורה נעשה השני בר מצוה קודם ממילא זה משפיע על המציאות ובע״כ דהוא מתפתח קודם והוא האח הגדול לענין כבוד וייבום וחליצה אף שנולד אח״כ.]

ומסיים ההלכות קטנות עם חידוש עצום ״ומי יודע אם לידת יעקב ועשו היתה כעין זה אף על גב דאיפליגו **בר״ה יא.** או בניסן או בתשרי נולדו אבות אפשר דעל אברהם ויצחק דוקא קאמרי״. ור״ל דאולי עשו נולד בסוף אדר ראשון, ויעקב נולד בתחלת אדר שני, וא״כ ע״פ ההלכה יעקב הוא הגדול יותר, אולם ע״פ המציאות עשו גדול יותר, וא״כ מובן מש״כ ע״ז גזה״כ דרב יעבוד צעיר, וגם מובן למה יעקב רצה לקנות הבכורה, דהגם דבכורה שייכא לפטר רחם, אבל כאן דיעקב הוא הגדול ועשו לא מתנהג כבכור עדיף שיהי׳ ליעקב, ומובן גם למה עשו יש לו טענות שהוא לא מתחשב בגדרי ההלכה, ולדידי׳ בוודאי הוא הגדול.

[אלא דבמש״כ דהנדון בר״ה יא. אי האבות נולדו בתשרי או בניסן נוגע רק לאברהם ויצחק, צ״ע דהרי ביצחק מפורש שם דלכו״ע נולד בפסח, וא״כ ל״ש לומר בלשון רבים ״אבות״ אם זה נוגע רק לאברהם.]

ובעיקר הכרעתו השיג עליו **בשו״ת שבות יעקב ח״א סי׳ ט,** דכ׳ דכל עיקר האי דינא דהשני נעשה גדול לפני

הראשון, זה רק בגדלות במצוות דתלוי בשנים שלמות, א״כ י״ל דשנתו דשני נגמר לפני שנתו דראשון וממילא נעשה בר מצוה לפניו, אבל לענין אח הגדול יותר דאפי׳ בשביל יום אחד **או אפי׳ שעה אחת מקרי גדול שבאחים** א״כ בודאי שהגדול הוא גדול ממש, ואזלי׳ אחר מי שפטר את הרחם בפועל, דבזה גם תלוי דין פי שנים ובכורה, וייבום בנחלה תלא רחמנא, וכמש״כ **בשו״ת מהר״ם מינץ סי׳ ט׳,** והוכיח כן דהרי זה פשוט לו דאם שנת י״ג היא בשנה מעוברת אז הנולד ראשון יהי׳ בר מצוה ראשון בסוף אדר ראשון [ודלא כשי׳ **מג״א סי׳ נ״ה סק״ט**] ״וכן המנהג פשוט אצל כל בעלי ההוראה וכן הסכים להלכה ולמעשה **מחותני הגאון המפורסם מהר״ד אפנהיים נר״ו אב״ד דק״ק פראג,** והחולק בזה וסומך על דעת המ״א אינו אלא שגגת הוראה נגד רוב גדולי אחרונים״ וא״כ אי נימא דמי שנולד שני הוא גדול האחים, יתהפך הדבר משנה לשנה מגדול לקטן ומקטן לגדול ונתת דבריך לשיעורים, דבשנה פשוטה מי שנולד שני ישלים שנתו קודם ובשנה מעוברת מי שנולד ראשון משלים שנתו קודם, וא״כ פשוט דלכל מילי הנולד ראשון הוא הגדול שבאחים, וה״ה לענין מה דקי״ל דחייבין לכבד אחיך הגדול היינו הגדול ממש הנולד ראשון דהוא בכור לנחלה.

הרי למדנו מדברי השבות יעקב דפשיטא לי׳ דגם בגדול בכמה שעות נחשב גדול לענין ייבום וכבוד, עוד פשיטא לי׳ דגם אם ע״פ דינא דגדלות במצוות השני נעשה גדול קודם מ״מ לכל דבר אחר התלוי בגדלות הוי כנחלה דתלוי בפטר רחם ולידה בפועל. מאידך ד׳ השבות יעקב דלענין כיבוד אחיו הגדול ל״ש רק בבכור וגדול האחים, וא״כ לענין יעקב ועשו אחרי שמכר הבכורה ליעקב כבר אין עליו דין כבוד וכל מה שעשה כאן יעקב הי׳ רק להצגה בעלמא להראות כאילו אינו הבכור. גם לד׳ ההלכות קטנות דמסכים בפרט זה להשבות יעקב דדין כבוד הוא דוקא לגדול האחים, מ״מ לשיטתי׳ יתכן דיעקב הי׳ גדול יותר ע״פ הלכה כבר מתחלת הלידה גם בלי קניית הבכורה, וא״כ עדיין מה שכיבד לעשו הי׳ רק כדי שיחשוב שהוא מסכים שהוא הוא הגדול.

אבל אי נימא דדין כבוד אחיו הגדול לא תליא בבכורה, רק מי שגדול יותר בפועל, וננקוט כד׳ השבות יעקב דתמיד מי שנולד ראשון הוא הגדול לכל הדינים גם אם ע״פ הלכה נעשה השני בר מצוה קודם, א״כ י״ל דגם אחרי שמכר עשו את הבכורה, עדיין עשו הוא גדול ממנו בפועל ובמציאות דסו״ס הוא נולד ראשון, וא״כ אולי עדיין יש ליעקב לכבדו באמת ע״פ דין, ומה שכיבד אותו יעקב הי׳ מצד כבוד אחיו הגדול, וגם אילו לא הי׳ מפחד ממנו ג״כ הי׳ מכבדו.

והנה עד כאן נקטנו בפשיטות דבלידת יעקב ועשו בוודאי ע״פ דין עשו הוא הבכור כיון שנולד ראשון, ועד כמה שיש לו שם בכור ממילא יהי׳ לו שם גדול לכל הדינים, רק הנדון אחרי שכבר מכר את הבכורה האם עדיין יש לדון אותו כגדול.

אולם באמת יש להסתפק ביעקב ועשו שהיו תאומים דאולי גדרי בכור בתאומים שאני, ויש להקדים דיני בכור לנחלה ולכהן המבואר **בבכורות מז:** דדין נחלה תלוי בראשית אונו דהיינו מי שלב אביו דוה עליו, ואם מי שיצא ראשון אין אביו מצטער עליו כגון שהוא נפל אז השני הוא בכור לנחלה אם לא נולד דרך דופן, אבל אם הראשון אביו מצטער עליו גם אם אין לו דין בכור לנחלה כגון שנולד דרך דופן מ״מ השני אין לו דין בכור לנחלה, מאידך לענין בכור לכהן [קדושת בכורה ודין פדיון הבן] בעי׳ שיהי׳ גם פטר רחם וגם שיהי׳ לו דין בכור לנחלה, דבכור לדבר אחד אינו בכור. וא״כ בנולד דרך רחם גם אחרי יוצא דופן אין לו דין בכור לכהן.

והנה לפ״ז לכ׳ הדבר פשוט דלענין תאומים מי שיצא ראשון ופטר את רחם אמו הוא זה שהוא בכור לנחלה ולכהן, אולם **במהרש״ם [בדעת תורה אחרי הל׳ שחיטה הנקרא זכר זאת ליעקב אות ט׳]** הסתפק בקביעות שם בכור לענין תאומים וציין למדרש ורש״י ר״פ תולדות במשל דשפופורת, וכוונתו למש״כ **רש״י לעיל כה כו עה״פ וידו אוחזת בעקב עשו** ד״בדין היה אוחז בו לעכבו, דיעקב נוצר מטיפה ראשונה ועשו מן השניה, צא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן לה שתי אבנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תצא אחרונה, והנכנסת אחרונה תצא ראשונה, נמצא עשו הנוצר באחרונה יצא ראשון, ויעקב שנוצר ראשונה יצא אחרון, ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הבכורה מן הדין״. ומקורו מד׳ חז״ל במדרש ב״ר ס״ג ח׳. ולא נתבאר היטב בד׳ מהרש״ם מה רצה לפשוט מד׳ רש״י אלו.

והנה מבואר ברש״י דבעצם הראשון ליצירה הי׳ צריך להיות הבכור רק ע״פ דין אזלינן בתר לידה, ולכן נדחק יעקב לצאת ראשון, ולפ״ז אי נימא דרש״י קובע כאן מציאות בכל תאומים שזה שנוצר ראשון יוצא אחרון, א״כ בכל תאומים בעצם הבכור הי׳ צריך להיות מי שקדם ליצירה וצ״ב דאם הדין תורה קובעת שראשון ללידה הוא הבכור מאי נפק״מ ביצירה. ואי היצירה הוא הקובע והדבר ידוע שמי שנוצר ראשון יוצא אחרון הי׳ צריך להיות הדין דמי שיוצא אחרון הוא הבכור. עוד יל״ע דהרי ביארנו דיש שתי ענינים בבכורה לענין נחלה ולענין פדיון, והאם בשניהם הוי אזלי׳ בתר יצירה או רק באחד מהם.

אבל עכ״פ בפשטות מבואר מד׳ רש״י דסו״ס להלכה דין בכור תלוי בלידה בפועל ולא אזלי׳ בתר יצירה כלל דאל״כ למה לי׳ ליעקב להדחף החוצה, ומכאן הק׳ **הג״ר שלמה קלוגער זצ״ל בהגהות חכמת שלמה חו״מ סי׳ רע״ח** על מה ששמע בשם **הגר״ח מוואלאז׳ין זצ״ל** או **הגר״א [סערת אליהו לקוטים בפ׳ כי תצא]** בהא דכתיב בפ׳ תצא וילדו לו בנים האהובה והשנואה, ומשמע דהאהובה ילדה ראשונה, ואעפ״כ והי׳ הבן הבכור לשניאה, דמיירי דיצירת בן השנואה קדמה כגון שגירש אשתו ראשונה השנואה אחרי שנתעברה וילדה לט׳ ואשתו שני׳ האהובה ילדה לז׳ ולזה הי׳ הוו״א לבכר את בן השני׳ קמ״ל דהגם דלענין קדושת בכורה היינו הולכים בתר פטר רחם בפועל אבל לענין נחלה אזלי׳ להלכה בתר יצירה, [וי״א דפסק כן הגר״א למעשה בכה״ג] והרי מבואר כאן ברש״י דלא אזלי׳ בתר יצירה, ועוד הרי יוצא דופן אינו בכור לנחלה שנא׳ וילדו לו **[בכורות מז:]** הרי דהכל תלוי בלידה, וכבר כתב **הגר״מ אריק זצ״ל ב״אמרי יושר״ ח״ב סי׳ קי״ד** כי אינו מאמין שיצא דבר זה מפי הגר״ח מוואלז׳ין זצ״ל, **ובהעמק דבר פ׳ כי תצא** כא טו דשקר העידו בשם הגר״א. וכן השיג **בשו״ת שואל ומשיב מהדורה תליתאה ח״ג, סי׳ נב.** וע״ע **פנינים משלחן הגר״א פ׳ כי תצא** שמביא כל האחרונים שדנו בדברי הגר״א.

אולם **הבני יששכר בספרו דרך פקודיך מ״ע ל״ג חלק המחשבה סק״י** כתב דע״פ מש״כ אריז״ל דטעם מה שלוקח הבכור פי שנים זה לפי שהוא לוקח מקודם מההוא רוחא דשדי בגווה, וכולם הבאים אחריו הם יונקים ונשפעים ממנו א״כ **״בדין היה יעקב הבכור שהיה ראשון ליצירה הטפה הראשונה, וקיבל מתחילה מההוא רוחא, ועשו היה מחוייב בכבודו והוא עשה ההיפך״** ומשמע דלהלכה אזלי׳ בתר יצירה וי״ל לפ״ז דמה שניסה יעקב לעכבו כיון דעשו לא יתחשב עם מי שנוצר ראשון, גם יאמר מנא לך שאתה נוצרת ראשון, ויתכן דגם בב״ד לא אזלי׳ בתר טענה זו דיצירה לענין תאומים, או למש״כ **בהג׳ חכמת שלמה שם** חו״מ שם ע״פ **גמ׳ נדה לא.** דבסוף הלידה העובר מתהפך ויוצא, וא״כ י״ל דבדרך כלל העוברים מתהפכים ומי שנוצר ראשון יוצא ראשון רק ביעקב ועשו הי׳ נס שלא התהפכו כדי שיצחק יחשוב שעשו הבכור, [וע״ע **חיד״א בספרו דבש לפי מערכת תאומות** דבדרך כלל תאומים נולדים כדרך עיבורן ורק ביעקב ועשיו הי׳ נס] ולכן ניסה יעקב לצאת ראשון כדי שיתודע שהוא זה שנוצר ראשון, אבל בשתי נשים נפרדים כציור הגר״א הנ״ל, שברור שא׳ נוצר קודם יתכן דאזלי׳ בתר יצירה, אבל בתאומים קשה להוכיח בבירור, ומיושב הקו׳ על הגר״א מד׳ רש״י אלו. ולפ״ז י״ל דעיקר מכירת הבכורה שנעשה בין יעקב לעשו הי׳ רק הצגה בעלמא כדי לפייס את עשיו, וא״ש כל הקושיות שמקשים על המכירה כגון שהי׳ זה דבר שלא בא לעולם או דבר שאין בו ממש דבאמת לא הי׳ צורך למכירה כלל דאזלינן לגמרי בתר יצירה. אלא דצ״ע דוודאי לענין פטר רחם לא אזלי׳ בתר יצירה וצ״ל דבזמנם לא נתחדש עדיין דין פטר רחם לפדיון ודין הבכור לנחלה ולקדושה הי׳ תלוי בגדול. וכבר העיר **גיסי הג״ר רפאל הלוי דינר שליט״א בספרו הידור פנים סי׳ י״ט** דעיקרי הדברים מבוארים **בטור עה״ת פ׳ תולדות** דהק׳ דל״ש למכור בכורה והביא די״א דכיון דיעקב נוצר ראשון לא הי׳ צריך מכירה [וכן תי׳ במושב זקנים ובתוס׳ עה״ת שבספר הדר זקנים] והק׳ הלא בפטר רחם תלא רחמנא, ותי׳ **בשירת דוד עה״ת** דלפני מ״ת הי׳ גדר בכורה מדין ראשית אונו. וא״כ מראשונים אלו מבואר כשי׳ הגר״א. וע״ע רמ״ע מפאנו בעשרה מאמרות מאמר חיקור דין ח״ג פי״ח דבגשמיות הי׳ עשו בכור גם מעיבור וברוחניות הי׳ יעקב הבכור.

עוד י״ל דמה שאזלינן בתר יצירה הוא רק לענין נחלה, אבל לענין קדושת בכור לפדיון ועבודה וודאי דאזלי׳ בתר פטר רחם, ויעקב דאג בעיקר לחלק הקדושה והעבודה ולזה רצה לעכב שהוא יהי׳ זה שיפטור את הרחם ג״כ וממילא יהי׳ בכור גמור. ולפ״ז י״ל דעיקר מכירת הבכורה עשה עשו בשביל חלק הקדושה דע״ז אמר הנה אנכי הולך למות שיש הרבה דינים בבכורה, אולם חלק הפי שנים לא הסכים למכור. או י״ל דגם אי עשו הי׳ הבכור לנחלה מ״מ הדין ודברים בין יעקב לעשו הי׳ רק על חלק הקדושה והעבודה, וא״כ י״ל באמת אי הי׳ ליעקב דין בכור לענין פי שנים. ונר׳ דנחלקו בזה **רש״י ומהרש״א סוטה יג.** בהא דמבואר שם דבקבורת יעקב בא עשו ועיכב וטען דאחרי יצחק ורבקה נשארו שתי קברים ויעקב כבר לקח אחת ללאה וממילא נשאר לו השני, אמרו ליה: זבינתיה [-כשמכרת הבכורה] ״נהי דזבינתי לבכורתי״ [-**ולא אטול פי שנים אלא כמוהו-רש״י**] פשיטותא מי זביני [-חלקי בחלק פשוט לא מכרתי רש״י] עד שאמרו לו כבר מכרת גם חלק הפשיטות לגמרי ע״י הרבה כסף שנתן לך יעקב. הרי מבואר ברש״י דאחרי מכירת הבכורה הסכים עשו שיש לו לקבל כמו חלק פשוט וכיעקב והשיג עליו **מהרש״א** ״ואין אלו אלא דברי נביאות דסתם קאמר קרא וימכור את בכורתו ליעקב״ משמע שמכרו לגמרי גם לענין פי שנים עי״ש עוד. נמצא דלכו״ע כבר וויתר עשו על פי שנים ע״י המכירה אולם המח׳ האם יעקב קיבל חלק זה, או רק חלק קדו׳ הבכורה. וי״ל דכיון דעיקר כוונת יעקב על חלק הקדושה לא הי׳ איכפ״ל כ״כ על חלק הנחלה.

והנה נפק״מ לדינא בכל מה שנתבאר עד כאן בתאומים שאינם בכורים, האם מי שיצא ראשון יש לו לכבד את מי שיצא אחרון כיון דהוא ראשון ליצירה דאי ננקוט כשי׳

הגר״א גם בתאומים דאזלי׳ בתר יצירה, וכפי שכתב כן בדרך פיקודיך לענין יעקב ועשו דמי שנוצר ראשון הוא לוקח ראשון מרוח דאבא, וגם ננקוט דהמציאות הוא תמיד כמ״ש רש״י בפ׳ תולדות דמי שנוצר ראשון יוצא אחרון א״כ מי שיצא ראשון יש לו לכבד מי שיצא אחרון והאחרון הוא הגדול לענין ייבום, [אבל אם הם בכורים אז מי שפטר את הרחם יש לו דין בכור לפדיון א״כ לא מסתבר שהשני יהי׳ בכור לנחלה וכש״כ לא לענין כבוד וייבום, וגם דא״כ הראשון לא יהי׳ בכור לפדיון דבכור לדבר אחד ל״ה בכור ובאמת **הגר״ח קרלנשטיין בקובץ צהר ח״ה** הק׳ על הגר״א דא״כ בכל תאומים יהי׳ הנולד שני בכור לנחלה צ״ע]

אולם כבר העיר ידידי **הרב אלעזר חיים ליברמן שליט״א** [23] דכל נדון זה הוא רק בתאומים שנוצרו משתי טיפות, דאז אחד הוא ראשון ליצירה, והשני הוא זה שיוצא ראשון, דומיא דשפופרת, אבל בתאומים שנוצרו מטפה אחת דוגמת יהודה וחזקיה בני ר׳ חייא דמבואר **בנדה כז.** דנשתהה ולד אחד חבירו ג׳ חדשים, ואמר אביי דטיפה אחת היתה ונתחלקה לשתים, אחד נגמרה צורתו בתחלת ז׳, ואחד בסוף ט׳. א״כ אין כאן ראשון ליצירה כלל, ובכה״ג בוודאי אזלי׳ בתר מי שיצא ראשון.

שו״ר **בהגהות חכמת שלמה על שו״ע חו״מ שם** דנקט דגם בנוצרו מטפה אחת והוי אזלי׳ בתר יצירה, מ״מ בתר גמר יצירה אזלי׳ וא״כ לא ידענו מי נוצר ראשון, וא״כ בוודאי אזלינן בתר הלידה, דספק יצירה אינו מוציא מידי וודאי לידה. וביאר דמה״ט לא דן הגר״ח מוואלוזין רק במעשה דשתי נשים ולא בתאומים כיון דבתאומים קשה לברר מי נוצר קודם. ויש להוסיף דכיון שלא ניתנה תורה למלאכי השרת לדעת מי נוצר ראשון לכן ההלכה נקבעת כפי שמה שמצוי לנו והוא הלידה, ומי שיצא ראשון הוא וודאי הבכור, ולזה גופא ניסה יעקב לצאת ראשון דידע דאם לא יצא ראשון לא יתחשבו כלל במה שנוצר ראשון.

הבדל בין תאומים יעקב ועשו לפרץ וזרח

והנה באמת אפשר לזהות אם התאומים נוצרו מטפה אחת או לא ׳דבנוצרו מטפה אחת הם שווים במראיהם ובתכונתם, ובהכרח שיהיו שניהם או זכרים או נקבות, ובמעי אמם הם ניזונים כאחת, אבל אם נוצרו משתי טפות הו״ל כאילו נזדמנו במקרה להיות כאחד ול״ש אחד לשני כלל, ויכול להיות זכר ונקיבה, ולא יהיו דוקא שווים במראה. ובדרך צחות י״ל דזה הי׳ ההבדל בין יעקב ועשיו לפרץ וזרח בני יהודה בפ׳ וישב **[לקמן לח כז]**, דיעקב ועשיו נוצרו משתי טיפות והיו רחוקים כרחוק מזרח ממערב, ולזה ויתרוצצו הבנים בקרבה, אבל פרץ וזרח שני בני יהודה נוצרו מטפה אחת והיו באחדות גמורה,[24] וזה נכלל ברמז מש״כ בפ׳ וישב והנה **״תאומים״** עם אלף [לעומת יעקב ועשיו שכ׳ **תומים** בלי אל״ף] חוץ מרמז רש״י דשם שניהם צדיקים י״ל להורות שהיו מאוחדים בתכלית ולכן גם שפרץ נדחף לצאת ראשון לא הי׳ לזרח טענות עליו. ועד״ז כ׳ **באלשיך לעיל פ׳ תולדות** ״למה שהצדיקים יתאחדו בנפשותם יש בהם אל״ף שהיא אחד״ וע״ע **חזקוני בפ׳ תולדות** [לעיל כח כד] ״תומם חסר יו״ד שהרי כל התאומים דומים זה לזה אבל כאן האחד איש שעיר והאחד איש חלק. עשו נולד ערל ויעקב נולד מהול. האחד אדמוני והאחד יפה. עשו חזיר ויעקב שה. א״כ למה נולדו תאומים לפי שאין קש בלא תבואה ואין תבואה בלא קש שנאמר ובית עשו לקש. וכתיב קדש ישראל לה׳ ראשית תבואתו ועל יעקב לבדו נאמר והנה תאומים בבטנה״.

מאידך **רבנו בחיי בסו״פ תולדות** כתב דלא היו כמו תאומים רגלים שכאו״א נוצר בפנ״ע בשליה נפרדת, אבל יעקב ועשו היה הפלא הגדול כי יצירתם היתה בשליה אחת וזה גופא הי׳ הריצוץ בבטן ומטעם זה היה הריצוץ בבטן. **ובהגהות לקול אליהו בפ׳ כי תצא** כ׳ דלשון רש״י לענין יעקב ועשו שתי טפות אינו בדקדוק דבאמת הי׳ טפה אחת שנחלקה לשתים ולכן גם הגר״א מודה דאזלי׳ בתר לידה, **וביערות דבש [ח״א דרוש ט״ו ד״ה ונראה]** הוכיח מרש״י תולדות דל״ש לאשה להתעבר תאומים מביאה

---

[23] בעקבות לידת בניו התאומים [שאינם בכורים] נכנסתי לכל הנושא, דחקרנו האם יש נפק״מ לדינא אצלו במי שיצא ראשון, מתחלה אמרתי לענין הא דילפי׳ מלבן דלא יעשה כן במקומינו לתת הצעירה לפני הבכירה, אולם לד׳ מהרש״ם ח״ג סי׳ קל״ו ל״ש זה בבנים המצווים על פו״ר, עוד אמרו נפק״מ לענין כיבוד אחיו הגדול וייבום וחליצה, אולם זה תלוי בדברינו לעיל גם למ״ד דיש דין כיבוד לאח שאינו הבכור, אולם בתאומים שאני וכד׳ הבד קודש הנ״ל דביום אחד אין נפק״מ, עוד חקרתי נפק״מ אם בשעת המילה יש להקדים מי שנולד ראשון, והנה **בפתחי תשובה סי׳ רס״ה סק״ט** בשם **שו״ת ברית אברהם להגר״א מפיעטרקוב** כ׳ דאין שום נפק״מ בזה ואין להביא ראי׳ **מיו״ד סי׳ שנ״ד** במתים דמי שמת ראשון קוברין ראשון דהתם חלה חובת קבורה על מי שמת ראשון, אלא דנהגו להקדים מי שנולד ראשון ואינו יודע הטעם אולי מחמת קטטה, ולפ״ז זה רק בשני אנשים, אבל באב אחד לתאומים ל״ש זה וא״כ אין נפק״מ, וכ״פ **מהר״מ בן חביב בספרו קול גדול סי׳ ל׳** דאין שום נפק״מ, **ובפסקים ותשובות סי׳ רס״ה** סתם ע״פ פתחי תשובה דיש דין קדימה למי שנולד ראשון, וזה מטעה לחשוב דכך הוא מעיקר הדין ואדרבה בפתח״ת כותב שאינו מבין כלל הנפק״מ ואולי מחמת קטטה וא״כ זה רק בשני אבות ולא בתאומים.

שו״מ **בספר אוצר הברית ח״ג עמ׳ רל״ה** שציין לדברי **הג״ר שמואל ברוך ורנר זצ״ל אב״ד תל אביב בספר הזכרון להגר״י פרנקל** עמ׳ תקע״ח, ושם פסק דלא כפתחי תשובה ע״פ ד׳ **הר״ן סוף מו״ק** [שנדפס מכת״י רק בשנת תרצ״ה] דאכן הוכיח ממתים שיש להקדים למול את הנולד ראשון, ולענין טענת הברית אברהם י״ל ע״פ ד׳ **התורי״ד קידושין כט.** דמילה ל״ה מ״ע שהזמ״ג דחובת האב להתעסק ולהכין את המילה הוא ביום ובלילה, וא״כ חיוב זה חל מיד בשעת הלידה, אלא דלפ״ז זה רק אם האב הוא המוהל, ול׳ הר״ן משמע בכל גווני וכ״פ להדיא **בשו״ת הלכות קטנות ח״א סי׳ רמ״ח,** ולכן פסק הגרש״ב ורנר דלכה״פ באופן שהאב הוא המוהל יש להקדים מי שנולד ראשון, דהרי גם הברית אברהם ומהר״ם בן חביב היו מודים אילו ראו דברי הר״ן וכן העתיק להלכה בספר אוצר הברית שם.
ע״ע השלמה לכל זה אחרי פרשת וישב.

[24] ואולי יהודה וחזקי׳ בני ר׳ חייא שנוצרו מטפה אחת יש להם שייכות לפרץ וזרח וה׳ יודע.

אחת רק משני ביאות, ולכן שייך נכנס ראשון דאי מטיפה אחת ל״ש נכנס ראשון **והגר״י פיק** כתב דבר זה **להנו״ב מהדו״ת אה״ע סימן פ״א**, שצעק שדרוש זה הוא הבל הבלים, דאדרבה ל״ש שיתעברו משתי ביאות רק אולי הכוונה שתי כוחות עי״ש. והביא בשם ר״מ פרענקל ז״ל טעם למה נולדו תאומים עם כל שבט שלא תלך טיפה של יעקב בשום ביאה לבטלה, וע״ע **פרדס יוסף פ׳ תולדות אות כ׳.**

ורש״ר הירש פ׳ תולדות שדקדק ממש״כ ״והנה״ תומים בבטנה מ׳ שהי׳ חידוש, ותי׳ דחשבה שיהיו מנוגדים בתכלית והנה היו דומים מאד רק שעשו יותר הי׳ מפותח. ובס׳ **אמת ליעקב** שם כתב דהרגילות הי׳ בזמנם דתאומים הי׳ זכר ונקיבה וכאן הי׳ שני בנים. ויל״פ הטעם ע״פ רבינו בחיי שבאמת נוצרו כאחת בשליה אחת ולכן הי׳ מוכרח שיהי׳ שניהם זכרים. אבל בעלמא בפרט אצל יעקב שנולדה תאומה עם כל אחד מהשבטים הי׳ רק שלא יצא טפה לשוא ולכן הי׳ שתי טפות והי׳ השני נקבה.

וע״ע השלמות חשובות לכל זה אחרי פרשת וישב.

ענינם של הפכים קטנים

ויותר יעקב לבדו וגו׳ [שם כ״ה]

וברש״י שכח פכים קטנים וחזר עליהם.

וצ״ב רב מה הי׳ כ״כ חשוב בפכים אלו, שימסור נפשו לסכנה ע״ז.

וכנראה דזה הי׳ ק״ל לגמרא **בחולין צ״א.** [שם הלשון **שנשתייר** על פכים קטנים ורש״י שינה ל״**שכח**״] ואמרי׳ מכאן לצדיקים שחביב עליהן ממונם יותר מגופם, וכ״כ למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל. **והביאור בזה,** י״א דחוששין להתרושש דאז יהי׳ להם נסיון לגזל, וי״א דכיון דהרויחו כסף זה ביושר ממילא חשוב להם כל פרוטה. ואכתי צ״ב דהאם בשביל זה יסכן עצמו, וכתב **בן יהוידע שם,** דאין הכוונה ממש למסור נפשו רק לסבול צער הגוף וכמו באבא חלקי׳ **תענית כ״ג**: שהגביה בגדיו מפני הקוצים אף שנסרט גופו. **וברבינו בחיי** חידש דהיה בהם **מים** שהי׳ צריך לבני ביתו וא״כ הי׳ חשש פיקו״נ, אבל א״כ אין כאן מקור דצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם. אבל אכתי כל זה צ״ב רב, דמשמע דשרו של עשו הגיע בדוקא כאן, ומשמע דיש לזה שייכות עם הפכים קטנים.

והנה יש בזה מאמר נפלא **ממורינו המשגיח הגה״צ רבי מתתיהו סלומון זצ״ל** [25] וכן ביאר **דו״ז הג״ר בצלאל זצ״ל** [26] בהקדם דברי **רש״ז מקלם** שהסביר חביבות ממון לצדיקים, כיון שהם כ״כ עסוקים בעבודת ה׳ כמו חיל במלחמה שיכולים לקחת רק פריטים אחדים, כמו כן אצל צדיקים ממונם נצרך להם לעבודת ה׳, ולהרויח כסף ביושר לוקח זמן רב כיון שהם מקפידים מאוד על הגזל, ומאידך זמנם יקר להם מאוד ממילא חשוב להם מאוד לא לאבד פרוטה אחת, והביא בזה גם מילקוט מעם לועז. וביתר עומק, הביא **מרבי חיים וויטל בשם אריז״ל** דכל ממון של אדם מגיע לו מהקב״ה, וזילזול בנכסיו הוא זילזול במתנת ה׳ אבל אצל גזלן ורמאי אינו בא מהקב״ה, והמשיל זה לעני שהשתוקק מאוד לספל לנטילת ידים, וחלם שהקב״ה יתן לו זה וקם בבוקר ומצא כן אצל מטתו, אז גם כשיתעשר לא יוותר ע״ז בכל הון דעלמא כיון שקיבלו מהקב״ה.

וראה עוד **במכתב מאליהו [ח״ד מאמר ממון הצדיק]** שביאר שכיון שקיבל זה מהקב״ה אז יש לו תפקיד בזה לעשות בו דברים טובים כמו להחזיק עניים, ואם מזלזל בזה נמצא גוזל את העניים.

ועפי״ז הרחיב המשגיח לבאר, דזה יסוד ההבדל בין יעקב לעשו, דבעצם עשו חושב שליעקב לא מגיע עוה״ז כלל, דהרי כך נתחלקו מעיקרא בבטן אמם, אבל יעקב מברר דגם הוא יכול לקחת מעוה״ז עד כמה שמשמש לו ככלי להגיע לעוה״ב, וזה שאל עשו **״מי אלה לך״** איך יש לך עוה״ז? והשיב **״אשר חנן אלקים את עבדיך״ [לקמן ל״ג ה׳]** שאני מרגיש שזה בא מהקב״ה בשביל רוחניות ועבודת ה׳, וע״ז עשו מסכים, והסכנה הוא רק כשלוקחים מעוה״ז כתכלית בפנ״ע אז בני עשו מרימים ראש.[27]

---

[25] נדפס **במתנת חיים מועדים עמ׳ כ״ט** ועוד מקומות והובא גם בספרו של **הגרי״פ גולדוואסער שליט״א** על סוכות.

[26] ביארצייט של **מו״ז הג״ר בנציון זצ״ל**, נדפס באריכות **בספר בצל הקודש** עמ׳ קס״ב.

[27] ויש להוסיף דברי **הכתב סופר** ל״ג י״א עה״פ כי חנני אלקים וכי יש לי כל, בשם **אביו מרן החת״ס** שהי׳ רגיל לומר כי הרשע אינו מסתפק לעולם ולכן אמר עשו יש לי רב ולא כל אבל יעקב אמר יש לי כל כי הסתפק באשר חננו ה׳ והוסיף הכת״ס כי העושר הבא לאדם במזל אינו מסתפק בו כי טבע האדם לבקש יותר כי מי שיש לו מנה רוצה מאתיים ואוהב כסף לא ישבע כסף, אבל עושר הבא מאת ה׳ נותן לו ה׳ ג״כ מדת ההסתפקות כדי שיהי׳ בנחת ולא יכאב לבו לבקש יותר וזה כוונת יעקב כי חנני אלקים ולא מצד המזל לכן יש לי כל ועיני אינה צרה מלתת כמו מי שאינו מסתפק בשלו לכן כל אנכי כי ברכת ה׳ היא עשרני. **עכ״ד הכת״ס.** וי״ל דזה הי׳ עיקר נסיונו של יעקב בבית לבן עד כמה הוא מרגיש שכל ממונו מגיע מהקב״ה ולכן אין שום מקום לרמות ולחוסר נאמנות, ולזה גופא העמיד הקב״ה את לבן שם כדי לגלות כוחו העצום של יעקב אבינו במדת האמת בממונות, וכמ״ש **הרמב״ם סוף הלכות שכירות** עד כמה צריך ללמוד מיעקב הצדיק בענין זה, ואכן כתוב **בשו״ת הרשב״א ח״ה סי׳ נ״ה** בכוונת ק״ש ע״פ **ספרי פ׳ ואתחנן** דבכל מאדך היינו למאוס כל ממונו אם יצטרך לכך לקיים עבודתו ית׳. **כיעקב**

ולפ״ז חידש דהא דהגיע שרו של עשו דוקא כאן, דכיון דחזר על פכים קטנים הרי הי׳ נראה אולי דיש לו חביבות לגשמיות בעצם, אבל אחרי שהתאבק עמו התברר שיעקב א״צ לגשמיות לתכלית בעצם, אבל הצליח לפגוע בירך יעקב, דהיינו בדורות הבאים שהם יכשלו בענין זה לחפש גשמיות כערך בפנ״ע, ולכן כתוב בסוף הפרשה **״ויבן לו בית״** דהיינו ביהמ״ד קבוע לתורה ולעבודתה כמ״ש **בתרגום יונתן שם,** אבל **למקנהו** שהוא עניני גשמיות עשה רק **סוכות,** שרצה בזה להשריש לדורות, דכך הוא צורת החיים בעוה״ז, וממילא א״ש מש״כ **בטור הל׳ ר״ח** [סי׳ תי״ז] דסוכות הוא נגד יעקב שנא׳ ולמקנהו עשה סוכות, כיון דכל ענין סוכות הוא ענין הערבי בעוה״ז, וזה מה שהשריש יעקב. **עכ״ד מורינו המשגיח זצ״ל.**

עכ״פ לפי מהלך זה, צריך להפחית מאוד מעלת הפכים, שבעצם הם לא היו חשובים כלל, רק שלצדיקים שממונם חביב עליהם מאוד הי׳ גם לזה חשיבות, דאם תגיד שהי׳ משהו מיוחד בפך זה יותר מכל נכסיו, שוב אין לך ראי׳ לכל הענין הנ״ל, ובהכרח לפי הגמרא לא הי׳ בפך זה משהו מיוחד. וגם יתכן שלא הי׳ משהו בפנים רק לרבינו בחיי הי׳ בו מים אבל לא מתאים עם הגמ׳ וכנ״ל.

גם בדברי **החת״ס** [עמ׳ קע״ג] מבואר כעי״ז, שכתב הטעם שחזר יעקב על הפכים שלא רצה שיפלו ביד גוי, דהגם דא״א להם לקבל טומאה ע״פ **שבת פד:,** מ״מ עצם זה שנמצא ביד גוי גורם לטומאה גדולה והמצאותו ביד ישראל יש לו קדושה גדולה ולכן מסר נפשו ע״ז. הרי דמיירי בדבר שבעצמותו אין לו ערך וזה הטעם ששכחו, ומ״מ חזר מטעמים הנ״ל.

פך של שמן שקיים לדורות

אולם יש כאן מהלך אחר לגמרי שנותן חשיבות עצומה לאותה פך, ושבשביל זה מסר נפשו יעקב עליו. הנה **הש״ך עה״ת** כתב, ״אמרו ז״ל [28] אל תקרי לבדו אלא לכדו. מאין בא לו זה הכד? כשיעקב שם האבנים מראשותיו והשכים בבוקר, ומצא אבן אחת ונתבצר לו כד של שמן, ויצק על ראשה וחזר הכד ונתמלא, אז ידע יעקב שהוא מזומן לברכה, ואמר אי״ז ראוי להניחו כאן, והוא השמן שנמשחו ממנו המשכן וכל כליו, והמזבח ואהרן ובניו והמלאכים, ועדיין כולו קיים, כמו שאמרו חז״ל זה לי לדורותיכם, והוא כד השמן של הצרפית שא״ל אליהו כד השמן לא תכלה, והוא אסוך שמן של אשת עובדי׳, כשראה יעקב שכ״כ ניסים עתיד להיות בו, סיכן עצמו והביאו כן מצאתי **עכ״ל** מבואר שפך זה הי׳ בו שמן מיוחד.[29]

פך שמן של חנוכה

ולפ״ז א״ש, למה מסר נפשו ע״ז, שהי׳ פך מיוחד שקיבל מן השמים, והבין שיש בו כח מיוחד לדורות. אבל עדיין לא נתבאר כלל ענין שמן של חנוכה. אלא שבפי׳ **צדה לדרך לבעל באר שבע בשם המהרש״ל** כתב, דלכך אמר פכים קטנים לפי שמצינו [30] שהקב״ה אמר ליעקב ״אתה מסרת נפשך על פך קטן בשבילי, וגם **אני בעצמי אשלם לבניך בפך קטן לבני חשמונאי שנעשה נס ע״י פך שמן**״, והיכן מצינו שמסר נפשו על פך קטן? אלא וודאי הכא, דלמה נשאר לבדו, אלא וודאי נשאר שם פך שמן שרצה לנסך ע״ג המצבה בבית קל, וא״ש שחזר עליו לפי שאינו שלו אלא של הקב״ה לנסך **עכ״ל מהרש״ל**. עוד הוסיף שם הצידה לדרך בשם י״מ דהדיקדוק הוא כיון דאסור לת״ח ללכת יחידי בלילה, ובהכרח שהי׳ עסוק במצוה שהי׳ שמן ניסוך ולכן מצוה מגינה [31] והא דלא העבירן מתחלה, דהי׳ ירא שמא תגע בו אשתו נדה, ולא הי׳ ירא משרץ דכלי חרס הן שאין מטמאים מגבם, והיו קטנים שאינם ראוים לנגיעת בשר ולכן אינם מטמאים מאוירן, ולא הי׳ חשש היסט דכיון דאי״ר לנגיעה לא מטמא בהיסט, והא דבאמת ניזק חידש שם דהי׳ עוד פך שלא של מצוה.

ואם נרצה לצרף דברי הש״ך ודברי מהרש״ל, נוכל להבין יותר למה כ״כ מסר נפשו ע״ז, לא רק כיון שהי׳ צריך לזה לניסוך, רק דזה קיבל מן השמים, והי׳ נצרך לו מאוד שכנראה ע״י יציקת השמן שיעשה בו יעשה קיום נצחי לכלל ישראל, וא״ש שכיון שמסר נפשו על זה,

---

אבינו ע״ה שמאס בעושר בית אביו ובחר לו להיות יושב אהלים. ואמר וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. ובמדרש שנתן כל נכסיו שהביא מחוצה לארץ בקניית המערה כמ״ש בקברי אשר כריתי לי. שנעשה לו כרי מנכסיו בדמי מערת המכפלה. **עכ״ד הרשב״א.** וי״ל דמצד חלקו כיושב אהלים ובן תורה הי׳ לו למאוס בממון, אבל מצד חלקו שלקח תפקיד עשיו, הי׳ לו להשריש בעצמו שכל כסף וגשמיות שהוא כן מקבל, הוא הכל מתנת ה׳, ולכן גם אין לזלזל בו, וא״כ י״ל דהמאבק על הפכים קטנים הי׳ עיקר ענינו להראות הרגשתו שכל ממון שיש לו הוא מתנה מהקב״ה ואין לזלזל בזה.

[28] מצויין שם **רבינו בחיי,** אבל לא נמצא שם ולא נמצא המדרש כלל, אבל ש״ך זה הוא המקור להרבה ספרים אחריו. ועצם הדרשא ״אל תקרי לבדו אלא לכדו״ גם לא נמצא בחז״ל רק ברבינו בחיי ועוד ראשונים, **ורא״ם** כתב **שזה שיבוש בלי ספק** כי אין כח לדרוש אל תקרי אלא לתנאים ולאמוראים בלבד אבל חוץ מהם גם גאונים אין כח בידם לעשות זה, **והצידה לדרך** תמה עליו איך נשכח ממנו מש״כ הראשונים שחז״ל הוציאו כן מדרשא זו, וכ״ז מצטרף להתעלומה בכל מדרשים אלו שהובאו כאן שלא נמצא מקורם.

[29] עצם הדבר שהי׳ בו שמן כבר כתוב **בדעת זקנים** לפרש מנ״ל לחז״ל שהי׳ פכים קטנים ותי׳ דלבדו הוא כמו בית הבד ודרכן של שמן להחזיקו בפכים קטנים.

[30] חז״ל זה לא נמצא בשום מקום, וספרים רבים מביאים זה בשם מדרש, ומקור הראשון הוא מדברי **המהרש״ל** כאן, ומעניין שגם דבריו של הש״ך לעיל נעלם מקורם.

[31] זה דלא כגמ׳, שהוכיח מכאן דאין לו לת״ח לצאת יחידי בלילה, אבל בלא״ה הגמ׳ סבר דהפכין היו פשוטים וכנ״ל.

הבטיח לו הקב״ה פך שמן של החשמונאים, ויל״פ שכאן הוסיף הקב״ה תוספת כח וקדושה בשמן זה שיועיל גם ליו״ט הקדוש דחנוכה.

ומכאן יוכל להיות מקור למש״כ בספרים הקדושים[32] דחלק ממסירות נפש של יעקב על פך השמן הוא פך שמן דחנוכה. עי׳ **מגלה עמוקות פרשת וישלח** שכתב ויותר יעקב לבדו על פך שמן של חנוכה, ובדבריו **פרשת ואתחנן אופן ס״ו** דבזמן חשמונאי הי׳ תיקון מדת ההוד שהוא מדת הוד ירך יעקב בפך של שמן שהם סוד פכים קטנים של יעקב, דמה שלבן הראה ליעקב יג״ר שהדותא היינו שבשנת יג״ר לבנין בית שני יתגבר הקליפה וזה הראה הקב״ה למשה, גם הראה לו שבניו של חשמונאי הלכו להר גלעד והתפללו שם, מי שענה לשמואל על הר גלעד הוא יענה אותנו, וקשה מה ענין שמואל לכאן, אלא שמואל התחיל לתקן ירך יעקב ששכח פכים קטנים ובפך שמן שבידו תיקן וגמר תיקון הירך הי׳ בימי חשמונאי עי״ש.

ובשל״ה הקדוש [**תורה שבכתב וישב מקץ אות י״ב**] כתב **דפשוט דבפכים קטנים דיעקב יש ענינים גדולים,** והוא פך שמן של חנוכה. וביאר שם ההבדל בין קרן לפך, דדוד ומשיח שמתקנים ומזככים לגמרי חטא אדם הראשון זוכים להיות נמשך בקרן, אבל מלכות שאול ובנימין וחשמונאים מלכותם רק בפך שהוא של חרס, ויון התגברו על ענין הקרן, וגם הפך נתהפך לכף, וע״י שמצאו הפך שמן נתהפך הכף לפך, וירך יעקב מתייחס למנורה שכתוב בו ירך, ונר חנוכה ומנורה שייכא **לרגל** שנא׳ נר **לרגלי** דבריך, עד שתכלה **רגל** מן השוק, ומלחמת שרו של עשיו הי׳ בזה, לכן ותקע כף ירך יעקב ואח״כ בזמן חשמונאים נתהפך לפך והירך הי׳ למנורה עי״ש. הרי להדיא דותקע כף ירך יעקב שהוא פגם במדת ההוד שייכא לפכים קטנים ששכחו יעקב אבינו כף אותיות פך, ובימי חשמונאי הי׳ תיקון סוד פכים קטנים אלו.

הרי לן לפ״ז דמסירות נפשו של יעקב על הפכים קטנים הי׳ בו ענינים גדולים, ושוב לכאורה לא יהי׳ מזה ראי׳ להא דצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם, ול״ש כלל להא דאין פושטים בגזל, אם לא שנמצא דרך לפרש דממון צדיקים יש בהם ניצוצות קדושות במדרגות הנמוכות, וכמו הצאן של יעקב, וכל ממון ששייך לצדיקים בהכרח שייך לשורש נשמתו ולחלקו, ובוודאי אצל יעקב וע״י מסירות נפשו ע״ז, יש בו תיקון לנשמות הנמוכות ולדורות האחרונים, **וזהו ענינו של חנוכה להאיר לדורות השפלים בחשכות הגלות עד ביאת המשיח.**[33]

ולנתבאר לקמן באריכות דעיקר ענינו של חנוכה הוא להיות מופרד מן העמים וזה ענין קביעות תחומין דיעקב, א״כ אם נצרף ד׳ החת״ס שהבאנו לעיל דמסירות נפשו על הפך הי׳ שחשש שמא יפול ביד גוי, א״ש דכ״ז בכלל קביעות תחומו שגם נכסיו פחותי הערך לא יהיו ביד גוי, א״כ י״ל דזה נכלל ב״ויותר יעקב לבדו״ היינו מופרד מן הגוים, ולזה שילם לו הקב״ה עם פך שמן דחנוכה שעל ידו יתוקן ההפרדה בין ישראל לעמים למקומו.

בפ׳ וישלח יש כבר להכין לחנוכה

וכיון דבפ׳ וישלח שאף פעם לא חל חנוכה להיות בו מ״מ יעקב כבר מכין לנו פך השמן, כנר׳ שדוקא בחנוכה עלינו להכין עצמינו בשבועות הקודמים [ולפעמים הוא בחינת שתי שבתות] וא״ש **מה שבשאילתות דר״א גאון** הדפיס דרשותיו על חנוכה בתוך **שאילתא כ״ו** שהוא פ׳ וישלח ולא **בשאילתא כ״ז** שהוא בפ׳ וישב.[34] דבחנוכה עיקרו מיוסד ע״ש ההכנה. וכדמלהיב בזה **הגה״צ רבי צבי מאיר זילברברג שליט״א בשבועות אלו,** במש״כ **ערכתי נר למשיחי** דעיקר נר חנוכה ע״ש העריכה וההכנה וזוהי מה שעורך הנר למשיח, וכן עיקר נרות ביהמ״ק הוא ע״ש **ההטבה וההכנה** דזהו עיקר העבודה והדלקה גופה כשירה בזר, ובכן עלינו להכין עצמינו מעכשיו כדי שנזכה לקבל אור הקדוש דחנוכה, ועיקר אור דחנוכה הוא המשכת כוחות של נס להתנוסס, ברוחניות ובגשמיות, וח׳ ימי חנוכה כח׳ ימי מילה כדגילה **אליהו לרי״צ סגי נהור,** כיון דמילה ענינו לסלק ולהחליש כוחות הטבע, ה״נ חנוכה ענינו לסלק את הטבע ולהמשיך כוחו של נס. ואור של חנוכה מאיר גם במצב של **חושך ושמאל ולמטה מעשרה ולילי טבת הארוכים,** ובכל המצבים יכולים לקבל כוחות למעלה מן הטבע. ונכלל בעבודת חנוכה הוא עבודת **ההלל והודאה** דגם בזה ממשיכים כוחו של נס גם בזמנינו וכמבואר בקדו׳ לוי ושפ״א. ועכ״ז יש כבר מעתה להשתוקק ולהתפלל שנזכה לכ״ז.

---

[32] בהרבה ספרי חסידות הביאו שפכים קטנים רומז על פך שמן של חנוכה ראה **אמרי חיים ואהבת ישראל** כמה פעמים ועוד, ובאמרי נעם הביא זה כמ״פ בשם **ש״ך** הנ״ל ובמגי׳ שם פ׳ ויצא העיר שלא נזכר שם חנוכה רק דכנראה שכל הניסים שנעשו בשמן שרשם מפך זה, גם **בים התלמוד בהקדמה ב״ק אות ל׳** הביא דברי הש״ך בשם ברכת שמואל והוסיף ענין חנוכה, ויתכן דמקורם הוא גם מדברי המגלה עמוקות והשלה״ק לקמן. שוב הראה לי **אאמו״ר שליט״א** דברי **הקב הישר פצ״ו** דמפו׳ דפך שמן של החשמונאים הי׳ שמן המשחה, ובמגי׳ שם הביא **דהחיד״א בדברים אחדים דרוש ל״ב** תמה מאד על מקור ד״ז, ובספר **שבת של מי שבת כא:** כ׳ דוודאי אין להבין הדברים כפשוטו דהרי שמן המשחה מעורב עם סממנים אלא הכוונה שהי׳ שמן שמוכן לכך עי״ש במגי׳ שהאריך.

[33] ראה בספר **אשיחה בחקיך להגה״צ רבי אברהם צבי קלוגר שליט״א** פרשת וישלח שפי׳ עד״ז.

[34] כן הקשו בקובץ **עיון הפרשה** שנת תשפ״ב.

ולנתבאר לקמן דמיסודות דפ׳ וישלח הוא מה שקבע עצמו יעקב אבינו להיות מופרד מן העמים, וזה נכלל במלת וישלח לשלח ממנו כל השפעות הגוים, ונתבאר דזה הי׳ עיקר גזירת יון לבטל ההפרדה הזאת, ונס חנוכה הי׳ להחזיר ההפרדה למקומו, א״כ א״ש דפ׳ וישלח היא היא ההכנה הראוי׳ לחנוכה.

המלאך נדמה לו כרב רפורמי

ויאבק איש עמו עד עלות השחר: [35] **[שם]**

ובגמ׳ חולין צ״א. נחלקו אמוראי בהא דהדעת תורה מכרעת דרק גיד של ימין נאסר דהטעם הוא דהמלאך הי׳ בימינו, דלכן נגע רק בירך הסמוך לו ונאסר רק גיד של ירך ימין, **דלר׳ שמואל בר נחמני** כגוי נדמה לו ולכן טפלו לימינו כדי שיהא מזומן לאוחזו אם יקום עליו ובירך הסמוכה לו נגע ולכן נאסר רק גיד של ימין, **ולרב שמואל בר אחא** כת״ח נדמה לו וחלק לו יעקב כבוד דכאילו הוא רבו וטפלו לימינו כדי שיהא יעקב לשמאל המלאך ובירך הסמוכה לו נגע. **ובמהרש״א** תמה דלמה ליכא צד שהי׳ ישראל וע״ה, ותי׳ דכיון דהכ׳ העיד דלא הי׳ יכול לו, יש לי לומר מאיזה מקום בא עליו דלכן לא הי׳ יכול ליזהר, ולהכי אמרי׳ דנדמה לו כגוי או כת״ח דאז שפיר נדע באיזה ירך נאסר.

אבל עדיין ק׳ מה הי׳ באמת זה האיש אשר הי׳ אפשר לדמותו או כת״ח או כגוי [ובפשוטו באמת נחלקו אמוראי איך הי׳ נראה] **ובספר סופרי המלך בפנינים חדשים למרן החת״ס** הביא שתי׳ מרן בדרך צחות, דאולי יכול להיות **שהי׳ רב ריפורמי,** שמצד אחד כת״ח נדמה לו שבא בראיות מה״ת, ובאמת הוא גוי גמור. **עכ״ד.**

ויש להוסיף, דידוע דעיקר התאבקות שרו של עשיו הי׳ על הדורות האחרונים, ועיקר סכנת היהדות בדורות האחרונים הוא מאלו שמביאים ראיות מה״ת לסברתם ובעצם הם כגוים גמורים והשקפתם מקולקל לגמרי ומטעים את התמימים אחריהם, וכן הי׳ בזמן ההשכלה, [36] וכן הוא כאן בא״י דרוב החילונים בעצם הם תמימים ולא יודעים הרבה, ואילו הי׳ נתברר להם היטב דרך והשקפת התורה בצורה ברורה הי׳ חוזרים בתשובה, ומה שהם שונאים דרך התורה, הוא לפי שכל היום הם שומעים לדרשותיהם של אלו הפורקי עול מהתקשורת והממשלה, המסלפים דרך התורה ומוציאים שם רע על שומרי תורה ומצוות, ובאים בראיות מתנ״ך וכדו׳. ואכן כן אנו רואים לעינינו שמאחרי האסון הגדול בשמחת תורה תשפ״ב, נתרבו אלפי יהודים שרוצים לדעת יותר על יהדות.

וכבר אמר פעם **הג״ר יעקב גלינסקי זצ״ל** לא׳ החילונים שטען הרי הרוב הולכים בדרך החילוני ואתם רק מיעוט, והשיב, הרי יש ד׳ בנים בהגדה של פסח חכם רשע תם ואינו לשאול, ולמי התם וא״י לשאול שומע? תלוי מי נותן התקציב, ואם הרשע הוא זה שנותן התקציב בהכרח נשמעים לו, וא״כ אילו הי׳ החכם נותן התקציב הי׳ נשמעין לו.

ולנתב׳ לקמן דעיקר פ׳ וישלח הוא להפריד עצמו מן הגוים לגמרי, א״ש דהמלאך נדמה לו כרב ריפורמי דלא הי׳ לו פנים לסלק מעליו עול תורה ומצוות לגמרי, רק בא להגיד לו שתוכל להמשיך להיות יהודי רק שתתקרב לגוים ותלמד ממעשיהם ורצה לבטל ההפרדה בינו לבין הגוים ואז ממילא יוכל לשלוט עליו לגמרי, וע״ז גופא נלחם יעקב להיות ״לבדו״ בלי שום קשר אל הגוי, והצליח בכך.

מציאת חן בעשו

ויאמר מי לך כל המחנה וגו׳ ויאמר למצוא חן בעיני אדוני: **[ל״ג ח׳]**

וברש״י בשם מדרש דכתות של מלאכים היו דוחפים אותו ואת אנשיו ואומרים להם של מי אתם, והם אומרים לו של עשו, והם אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו בנו של יצחק הוא, ולא היו משגיחים עליו, בן בנו של אברהם הוא ולא היו משגיחים, אחיו של יעקב הוא, אומרים לו א״כ משלנו אתם. וצ״ב דאיזה מציאת חן יש בזה, וביאר **הג״ר רפאל הלוי סולובייציק זצ״ל** ע״פ ד׳ **הגרי״ז** במש״כ **רש״י סו״פ תולדות** [כ״ח ה׳] עה״פ אם יעקב ועשו איני יודע מה מלמדנו, וביאר הגרי״ז הדגשת הפסוק, דכיון דעשו לא מתייחס ליצחק דהרי דרשו **בנדרים ל״א.** כי ביצחק יקרא לך זרע ולא כל יצחק,[37] א״כ מתייחס רק לרבקה. ולכן האחוה בין יעקב לעשו הוא רק דרך האם. וא״כ י״ל, דלכן לא השגיחו עליו כשענו שעשו בנו של יצחק ונכד אברהם כיון דאינו נכון דהרי לא מתייחס להם, אבל כשאמר שהוא אח של יעקב הרי זה נכון. ולפ״ז א״ש המציאות חן דהסתלק סבת

---

[35] **במש״כ בפסוק פסוק ל״ב ויזרח לו השמש-** פעם היתה שבתי אצל **גיסי הג״ר רפאל הלוי דינר שליט״א** בעיר אלעד, ובבוקר בתפלת שחרית התפללתי בסלבודקה, והי׳ מזג אויר סוער מאד עם קולות וברקים וגשם ולא הי׳ זכר לשמש, ובדיוק בשעה שהבעל קורא – **יר״ש ועובד ה׳** שהשקיע כל כוחו וכוונתו בקריה״ת- הגיע למילים אלו **פתאום זרח השמש לרגע בכל הביהמ״ד,** והי׳ סימן למשנ״ת בסוף הפרשה גדול כוחו של קריה״ת וגם מה שהתורה קובעת המציאות בבריאה.

[36] ובפרט מה שסבלנו מהריפורמים כשממשלת השמאל רצו לתת להם כח גדול. וגם רצו לגייר הרבה גוים שלא ע״פ תורה, ויש בזה סכנה עצומה דיתכן בדור הבא ח״ו שיהי׳ בעלי תשובה ות״ח מהם ויהיו גוים גמורים ויתקיים כת״ח נדמה לו וכגוי נדמה לו כפשוטו.

[37] כבר הארכנו בפ׳ תולדות בד׳ **השו״ע והמג״א תקצ״א סק״ו** אי מה שדרשו כי ביצחק קאי רק לגבי אברהם או גם לגבי יצחק.

שנאתו ליעקב דעיקר השנאה הי׳ בעבור נטילת הברכות, אבל כיון שהתברר שלא מתייחס לא לאברהם ולא ליצחק לא יהני לו הברכות כלל. ועדיין צ״ב דזה רק סבה והסתלקות השנאה ולא לתוס׳ מציאת חן.

וביאר בזה **הג״ר אליהו דיסקין שליט״א** ע״ד צחות, ע״פ המסופר על **האמרי אמת** כשהגיע ארצה הלך **הג״ר משה בלוי זצ״ל** לקבל פניו ושכר נהג ערבי לקחתם הביתה, באמצע הדרך שלא הי׳ מקום יישוב איים עליהם הערבי שאם לא יכפילו לו התשלום ישאירם כאן לבד, נתן לו ר׳ משה שתי סטירות מצלצלות, והמשיך הערבי בדרך כמו חמור בלי שום התנגדות, תמה האמרי אמת דממנ״פ אם הערבי מרגיש שהוא יותר חזק ממך, א״כ למה נכנע כ״כ מהר, ואם הוא מרגיש שאתה יותר חזק א״כ מה חשב מעיקרא לאיים עליך, השיב ר׳ משה, אתה צריך להכיר את המנטליות של הערבים, ערבי אם אתה מתכופף הוא מרגיש למעלה אבל אם אתה נותן לו סטירה הוא נכנע, והוא מעריך אותך.

למדנו מכאן דאצל ישמעאל וכן י״ל בעשו, הם מעריצים כח, ואם הם מקבלים מכות לא רק שמפחדים ממך הם גם מכבדים ומעריכים אותך, ואתה מוצא חן בעיניהם, וא״כ זה״פ כאן דכיון שעשו קיבל מכות מיעקב, א״כ הוא רואה שיעקב משדר עוצמה וכח, ולכן כבר מוצא חן בעיניו.

הצאן של יעקב ופרות פלשתים

ויאמר אליו אדוני יודע כי הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן: יעבר נא אדני וגו׳ ואני אתנהלה לאטי וגו׳ [שם י״ג י״ד]

ובבעל הטורים ״עלות ה׳ במסורת דין, ואידך בשמואל פרות עלות ב״פ [**ש״א ו׳ ז׳**] ובדוד ״מאחר עלות הביאו״ ואידך ״ובחיקו ישא עלות ינהל״ ארז״ל דוד המלך ויעקב היו מרחמין על הצאן ומה היו עושין כרועה עדרו היו מרעין אותן במרעה טוב ורך וגו׳ ואותן פרות ששלחו פלשתים היו מעין הפרות של יעקב ודוד.

וצ״ב מה השייכות בין הפרות לצאן יעקב ודוד. ואולי הדמיון, דכמו שצאן יעקב ודוד היו נשמות שתיקנו, ה״נ הפרות שהצליחו להוציא מן הפלשתים היו ניצוצות קדושה ולכן מבואר **בע״ז דף כ״ד:** דהי׳ אצלם הוראת שעה שבדרך כלל אין עולה נקיבה, וגם בעלמא שי׳ רבי אליעזר דאין קונין בהמות מן הגוים, גם מבואר שם דאלו הפרות שרו שירה כמבואר בפסוקים הרי שהיו פרות מיוחדים.

והנה צ״ע עה״פ דמה עונה יעקב לעשו שצריך ללכת לאט, דאל״כ ימותו כל הצאן, הרי גם לעשיו הי׳ הרבה צאן ממה שקיבל מיעקב ולמה שהם יכולים ללכת מהר.[38] ותי׳ **אחי הרב יעקב שליט״א** בדרך צחות, דכשהיו תחת רשותו של יעקב היו יותר עדינים וממילא הלכו רק לאט, אבל ברגע שנכנסו לרשותו של עשיו נעשו יותר פראים ויכלו לרוץ מהר.

קניינים רוחניים לוקח הרבה זמן ועמל

עוד בחינה יל״פ בפסוק זה, בהקדם דברי **הילקוט תולדות קי״א עה״פ מכרה כיום [לעיל כ״ה ל״א והובא בתנא דבי אליהו זוטא ובפרקי דר״א]** דכשהיו יעקב ועשו במעי אמן א״ל יעקב לעשו אחי, שני עולמות לפנינו העוה״ז ועוה״ב, העוה״ז יש בו אכילה ושתי׳ משא ומתן לישא אשה ולהוליד בנים ובנות, אבל העוה״ב אין בו כל המדות הללו, רצונך טול אתה עוה״ז ואני אטול עוה״ב שנא׳ מכרה **כיום** את בכורתך לי כאותו יום שהיו בבטן אמם, מיד כפר עשו בתחיית המתים, שנא׳ הנה אנכי הולך למות, אותה שעה נטל עשו חלקו בעוה״ז ויעקב נטל חלקו בעוה״ב, וכשבא יעקב מבית לבן וראה לו עשו בנים ובנות עבדים ושפחות, א״ל יעקב אחי לא כך אמרת לי שתטול אתה עוה״ב ואני אטול עוה״ז מנין לך כל הממון הזה שתשמח, הרהר עשו בדעתו ומה עוה״ז שאינו חלקו נתן לו הקב״ה שכרו בעוה״ב עאכו״כ, מיד אמר עשו בא נעשה שותפות טול אתה חצי עוה״ז וחצי עוה״ב א״ל יעקב בני רכים **ואינם יכולים לעמוד ביסורין** שנא׳ ודפקום יום אחד״ **ע״כ ד׳ הילקוט.**

ומבואר מד׳ הילקוט דמה שאמר עשו נסעה ונלכה היינו שנקח ביחד קניני עוה״ז, וא״כ צ״ב מה ענה לו יעקב כי הילדים רכים ואינם יכולים לסבול יסורים הלא אדרבה אם יקח יעקב חצי עוה״ז יהי׳ לו יותר קל, **ובנצח ישראל למהר״ל פט״ו** וביתר ביאור **בשפתי חיים** כאן, דמש״כ יסורין הכוונה לנסיון העוני והעושר, והביא שם דרבו **הגרא״א דסלר** בירך חתן קרוב משפחתו בדרשתו בשבע ברכות שלעולם לא יהי׳ לו עשירות דנסיון העושר ק׳ מנסיון העוני. אולם עדיין צ״ב מה זה קשור למה שצריך לנהלם לאט, וכשדפקום יום אחד ומתו כל הצאן.

ונר׳ דהביאור הוא, ע״פ מה שהארכנו לעיל דעשו רצה הכל מיד ובקלות, וא״כ כשראה העוה״ב שיש ליעקב גם ראה אלו ילדים טובים יש לו וכ״כ הרבה נחת דקדושה רצה בזה ג״כ, אבל רצה שיהי׳ בצירוף עוה״ז היינו שילך הכל בקלות בלי יגיעה ועמל, וזה מה שאמר ליעקב קח

[38] ובפשוטו י״ל דעשו לא קיבל צעירי הצאן כמבואר בפסוקים ורק מגמלים קיבל מיניקות והם יכולים ללכת מהר דהרי לכך נוצרו וכ״כ **באזנים לתורה.**

לך חלק בעוה״ז היינו עשירות וחוסר דאגה וחוסר עמל ואז תגיע לעוה״ב הרבה יותר מהר, לזה השיבו יעקב דעניני עוה״ז הם יסורים לבני, כיון דעשירות וחוסר דאגה הם חסרון שמרחיקים את האדם מהקב״ה, וההגעה לעוה״ב נעשה רק ע״י שיש דאגות והדברים לא הולכים בקלות וצריכים הרבה עמל, ועצם העמל על כל מדרגה ומדרגה מביא לקרבת ה׳, וצריכים ללכת לאט לאט ממדרגה למדרגה, וזה הי׳ תשובתו למה שרואה שיש לו קניני עוה״ז דאי״ז העוה״ז שאתה מתכוון לו, דהנשים והילדים שיש לי נקנו בעמל רב אחרי הרבה שנים,[39] **וכדי לזכות לבנים טובים שהולכים בדרך הישר צריך הרבה עמל ויגיעה ולשפוך הרבה תפלות,** וכן בכלליות לכלל ישראל התיקון והבירור לוקח אלפי שנים, דרק אז יש קנין אמיתי נצחי, אבל א״א לזכות לכ״ז מהר ובלי עמל.

וי״ל ע״פ מש״כ **בזוה״ק** עה״פ ״מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה ברה כחמה איומה כנדגלות״ **[שיר השירים ו׳ י׳]** דבעשו כבר מקבל הכל בתחלה כאור השמש, אבל אצל יעקב בהתחלה זה רק אור השחר אח״כ לבנה ורק אח״כ כחמה ובסוף איומה כנדגלות, וכך היא המדה, **דקנין אמיתי ונצחי אי אפשר לזכות בקלות בלי עמל רב של שנים רבות.** ובדרך צחות י״ל דעשו אמר נסעה ונלכה כגון על לימוד גמ׳ **בא נלמד מהר** כדי שנספיק לסיים הכל מהר, לזה אמר יעקב אני יודע **דכל דף גמ׳ הוא מלאכה גדולה** ול״ש לקנותו רק בעמל רב ובפרט לדורות המאוחרים שאין להם כ״כ השגה וכל קטע גמ׳ בכדי להבין טוב עולה בקושי רב, ואם אמהר אותם ימותו כל הצאן דלא יקבלו מזה שום תועלת ולא יתקשרו לתורה כלל.[40]

וע״ז קאמר דעשו באמת הלך לדרכו שעירה היינו לקח לו קניני עוה״ז לגמרי בלי קשר לעוה״ב כיון שלא רצה שום עמל וכמבואר ברש״י **[לקמן ל״ו ז׳]** שלא רצה חלק בפרעון השטר דגר יהי׳ זרעך ולכן הלך לשעיר.

ויש להוסיף דמה שאמר כי הילדים רכים הכוונה לדורות האחרונים שיעקב מסר נפשו עליהם כמו שכבר הארכנו, וכמו שידוע שענין **רגל הילדים קאי על חנוכה** שיעקב מסר נפשו על חנוכה בשבילנו, שאנו צריכים לעוד יו״ט ללוות אותנו בחשכת הגלות.

---

[39] עי׳ **בתורת משה לחת״ס בהפטרת פ׳ ויצא**, דלכן למד יעקב בבית עבר י״ד שנים ששיער בדעתו דכדי שיהי׳ מטתו שלימה בלי שום פסולת יש לו להמתין זמן זמנים טובא ולהזדכך עוד יותר, וכיון שבא לבית לבן החליט להמתין עוד ז׳ שנים למען שגם רחל יזדכך לגמרי מזוהמת לבן ובזה א״ש שמעצמו הציע לעבוד ז׳ שנים.

[40] י״ל כאן רמז בדרך צחות למה ששכיח בזמנינו שמרוויחים כסף רב בשעות בודדות וכמו שמרוויחים אותו כן מפסידים אותו מהר, ובקל אפשר ליפול בפח מאלו המפתים להכניס הכסף כדי להרויח בקלות הרבה, והרבה כבר הפסידו כספם בזה.

הסוכות של יעקב

ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות ע״כ קרא שם המקום סוכות: [שם י״ז]

הנה **ברמב״ן** כ׳ כי סוכות בעבר הירדן מזרחי במלכות סיחון אם הוא המוזכר בס׳ יהושע י״ג כ״ז, ואם הוא אחר הנה הוא יותר קרוב לשעיר, ועד שהגיע לכנען הי׳ עדיין מפחד מעשיו והי׳ שולח לו דורונות כל חודש וחודש או פעם אחת בשנה ורק אח״כ כשהגיע לשכם שקט לבו ולא פחד עוד מעשו. ולפ״ז מסתמא עבר הירדן אחר סוכות ומשם הלך לשכם, ורק אח״כ הגיע לבית קל ומשם לבית לחם ביהודה, וכבר הערנו דזה סותר לד׳ הרמב״ן [לקמן ל״ה י״ח] דארם נהריים מזרחית לא״י ויעקב עבר הירדן שהוא למזרחה של א״י **והי׳ חוזר דרך אדום שהוא בדרום א״י,** ולפ״ז הי׳ עולה ליהודה מלמטה ואיך הגיע קודם לשכם ואח״כ לבית קל ואח״כ ליהודה וכבר העיר עליו **הרא״ם** בזה בתחלת הפרשה, **ונצי״ב בהרחב דבר** בסו״פ ויצא.

והנה פשטי׳ דקרא הוא דלעצמו ולדירתו בנה בית ולמקנהו בנה סוכות, אולם רש״י מביא ג״כ הגמ׳ **דמגילה יז.** דשהה כאן שתי שנים כיון דכ׳ פעמיים סוכות ופעם א׳ בית היינו סוכות לקיץ ובית לחורף וא״כ הי׳ כאן י״ח חדשים, וכבר העיר **רא״ם** דרש״י כאן ערבב בין הפשט והדרש, **ובח״א מהרש״א [מגילה שם ד״ה ועשה]** שם שילב בין הפירושים דמה דדרשו פעמיים סוכות הוא מלשון רבים **סוכות,** ומש״כ בתחלת הפסוק שבא סכתה היינו עצם המקום ופי׳ הפסוק הוא ויבא סכותה ושהה שם ויבן לו בית ולמקנהו ג״כ בחורף, וגם שהה שם ובנה לו ולמקנהו סוכות בקיץ ב״פ קיץ.

והנה ק׳ למה קרא המקום סוכות, ולא בית, ואם נפרש כגמ׳ מגילה וכמהרש״א א״ש כיון דהי׳ שוהה יותר זמן בסוכות וכ״כ **בגו״א, ובמשכיל לדוד ונחלת יעקב** תי׳ כיון דהתחיל בקיץ ואז בנה סוכות לכן כבר קראו סוכות ונשאר כך, אולם אם נפרש כפשוטו דרק למקנהו עשה סוכות, ק׳ למה יקרא המקום ע״ש מקנהו ולא ע״ש דירתו. ותי׳ **באזנים לתורה** דכיון דהי׳ לו כ״כ הרבה מקנה ועשה הרבה סוכות, הי׳ מאד תמוה בעיני אנשי המקום והם קראו לו כך ולכן גם הוא קרא לו כן. [ועי׳ בסוף דברינו בשם אוה״ק]

וצ״ב למה לי לדעת אם לעצמו בנה בית ולמקנה סוכות, גם צ״ב דמ׳ דזה לעומת מה שעשו הלך לשעיר הלך יעקב לסוכות, והרי עשו הגיע למקומו, אבל יעקב הוא עדיין באמצע הדרך.

ויל״פ ע״פ ד׳ **תרגום יונתן** דבית הכוונה דלעצמו בנה ביהמ״ד, ומה שנקרא של עצמו בית ושל המקנה סוכות

כבר כ׳ **בנחל קדומים וחת״ס ומלבי״ם** דרצה להדגיש דעניני עוה״ב הם קבועים אצלו ועניני עוה״ז הם רק בגדר עראי. ראה לעיל בשם **הגרמ״ח סלומון זצ״ל**. וא״כ י״ל דבא לבטא ההבדל בין יעקב לעשו, דהנה כבר כ׳ לעיל מילקוט דעשו רצה שיתחלקו בעוה״ב ועוה״ז, ויעקב לא רצה בכך, וא״כ עשו הלך לשעיר היינו שהלך למקום שהוא כולו מנותק מעוה״ב ועשה עיקר מעוה״ז וכמש״כ לקמן ל״ו ו׳ **וילך אל ארץ** דשעיר נקרא סתם ארץ שענינו כולו ארץ בלי קשר לעניני עוה״ב, אבל יעקב הלך **לסוכות** היינו שעיקר הבית הוא לעניני עוה״ב, אבל העוה״ז הוא רק עראי, וזהו הגדרת ישיבת יעקב בעוה״ז.

ולפ״ז י״ל דיש כאן רמז ליו״ט סוכות דהוא נגד יעקב ע״ש פסוק זה כמ״ש בטור הלכות ר״ח, דכל ענין יו״ט סוכות הוא לבטא ענין זה שהגשמיות הוא רק עראי והעיקר הוא הרוחניות, ולכן יוצאין לדירת עראי וקוראין בקהלת שמהביל עניני עוה״ז, דבשעה שאנו יושבים בסוכה ומתענגים על הדיורין עם השכינה והאושפיזין, מרגישים שמה שחשבנו כל השנה שנחוץ לנו מטבח וסלון יפה, אינו נחוץ כ״כ, ומספיק סיכוך קל של קיינעס, ודפנות רעועות, ועיקר הבית שלנו הוא הבית הרוחני, וזה מה שהנחיל לנו אבינו יעקב אחרי שנפרדנו לגמרי מעשו, וע״כ בדוקא קרא שם המקום סוכות כדי להורות לנו ולבנינו שנקרא כל עניני עוה״ז סוכות.

ולעיקר השאלה למה קראו סוכות ע״ש הבהמות תי׳ **באור החיים הקדוש ״כי עשה דבר חדש בחמלתו על הצאן מה שלא עשה כן אדם מקודם שיכין סוכה לבהמות ולשינוי חדש קרא המקום עליו״.** ובפנימיות יל״פ דהמקנה הרי הם נשמות ישראל, שהרי על זה עבד בבית לבן כמ״ש **רבי משה דוד וואלי** וכדהרחבנו לעיל בפ׳ ויצא, וכבר הארכנו שכל ענינו של יעקב הי׳ לתקן הדורות השפלים והמצבים של חשכות, ולזה אף שלעצמו בנה בחינת בית לפי שהי׳ כבר המעלה עליונה בחינת שבת ועוה״ב, מ״מ תיקן סוכות גם למקנה שגם שאין להם דעת חמל עליהם ולזה יש לנו תקוה באריכות הגלות, ע״י סוכות שמגין מכל המזיקים וכוחות הרע.

יעקב מכין עצמו לפגישתו עם יצחק

אולם באמת עדיין לפשוטו צ״ב רב, אשר יעקב אבינו הי׳ י״ד שנים בבית עבר, כ׳ שנה אצל לבן, ונכסף מאד לראות אביו עד כדי שלבן מעיד עליו **כי נכסוף נכספת לבית אביך וגו׳ [לעיל ל״א ל׳]** ואחר כ״ז שהה י״ח חדשים בסוכות טרם הקביל פני אביו, ובפרט דגם אביו ואמו מחכים לראותו, וביותר דמ׳ דעשה כן במכוון לקבוע כאן דירתו שכ׳ ויבן לו בית היינו שבנה לעצמו מקום קבוע להיות כאן.[41]

ותי׳ **בשפתי צדיק להרה״ק מפילץ זצ״ל** דכנר׳ עסק כ״כ בהכנה למצוה רבה דכיבוד או״א ומורא רבו, **ומכאן סמך גדול להחסידים** שעוסקים הרבה בהכנה להתפלל או ללמוד כראוי. ולזה בחר הקב״ה בעבודת ישראל יותר ממלאכים דבמלאך ל״ש כלל הכנה דהם מוכנים ועומדים. עכ״ד. [ועי׳ בדבריו בפ׳ אמור שהוכיח גם מהדלקת המנורה במקדש שהכנה למצוה יותר מן המצוה דהרי לרמב״ם וראב״ד רק הטבה צריך כהן אבל הדלקה כשרה בזר **עי׳ מנ״ח מצוה צ״ח]**

ותמוה, דבשלמא במצוה חד פעמי כמו ק״ש ותפלה או לולב ומצה אפשר לדחות ענין זריזות כדי שיתקיים המצוה יותר טוב, אבל מצוה המוטלת עליו כל רגע איך מותר לדחותו כדי שיתקיים המצוה ביתר הידור. וביאר **ידידי הרב יעקב יוסף לרנר שליט״א** בעומק ד׳ הרב מפילץ, דכנר׳ הרגיש יעקב בעצמו שעדיין אינו מוכן לקבל פני אביו דהיינו דכיון שהי׳ בבית לבן כ״כ הרבה שנים ואולי נדבק בו מטומאת לבן וטומאת חו״ל וכמ״ש אח״כ הסירו את אלהי הנכר מקרבכם וגו׳ [שו״מ כן **בחת״ס עמ׳ קפ״א ד״ה הכזונה** במה שישב יעקב בשכם ואיחר נדרו ללכת לבית קל היינו כדי לפנות מחשבתו מטומאת חו״ל ומבילבולי מחשבות לבן ועשו, ע״כ נתעכב בשכם ובנה מזבח, לדבק נפשו בהשי״ת ואחרי מעשה דינה נתבלבל מחשבתו לכן אמר עכרתם אותי עי״ש [42] מה גם בחינוך בניו הרי כשהי׳ בבית לבן הי׳ כל הזמן בשדה עם הצאן, ואולי לא הי׳ לו מספיק זמן ללמוד עם ילדיו, אלא שהיו נשמרים מהשפעות רעות ע״י האמהות, אולם מ״מ עדיין הי׳ חסר להם הלימוד עם אביהם, **ואיזה פנים יהי׳ ליעקב כשיגיע לאביו יצחק אחרי כ״כ הרבה שנים, ויהי׳ חסר בקדושתם וגדלותם של השבטים, ובדרך צחות י״ל דהרי בוודאי הדבר הראשון יבחן אותם יצחק על תלמודם, ויהי׳ לו עגמ״נ על חוסר ידיעתם, בפרט יצחק שהוא מדת הדין,** וירצה שיהיה הכל בשלימות, ואיזה כיבוד אב יהי׳ בזה,

---

[41] **והג״ר נתן חיים הלוי זאהן שליט״א** יחלימהו ה׳ וירפאהו, ענה על שאלה זו **ממטת חוליו**, דרבקה עדיין לא שלחה את דבורה לקחתו ולכן חיכה עד שיבוא שליח מאמו, - מפי בנו **ידידי הרב ראובן ארי׳ שליט״א.** וזה תלוי במש״כ בתחלת הפרשה אם דבורה כבר באה לפני זה עי״ש בהג״ה בשם **משכיל לדוד**.

[42] ובמ״ש **רש״י לקמן ל״ה א׳** דלפי שאיחרת בדרך נענשת ובא לך זאת מבתך, וק׳ איך טומאת דינה הוי מדה כנגד מדה לאיחור הנדר, ותי׳ **מו״ז הג״ר בנציון זצ״ל [במכתב לחתנו הג״ר דוד צאהן שליט״א ורעיתו וישלח תשמ״ה]** ע״פ ד׳ **המלבי״ם** דיעקב בנה מזבח בשכם שסבר שהכל תלוי בו ולא תלוי במקום דאדם מכבד את מקומו וא״צ דוקא בבית קל, ולזה קרא לו **אל אלקי ישראל** ע״ש עצמו כמבואר ברש״י שם, לזה אמר לו הקב״ה דבעי׳ דוקא בית אל, וא״כ י״ל דמעשה דינה הוכיח לו דמקום שכם אי״ר למזבח כיון שהם רשעים ומושחתים, והרי נתחייבו מיתה על המעשה כמבואר בראשונים, ויש לאדם להרחיק עצמו ממקום רשעים גם ללכת למדבר כמבואר ברמב״ם, וא״ש דהי׳ טומאת דינה גופא רמז לאיחורו, וי״ל דזה נכלל בעכרתם אותי דחת״ס, דזה רצו להראותו מן השמים דמקום רשעים אינו מסוגל להכנה רוחנית.

הלא יהי׳ לאביו עגמ״נ גדול מזה, לכן אמר למשפחתו הננו קובעין עכשיו בית ונשארים פה, ונבנה כאן ביהמ״ד גדול וכד׳ התרגום יונתן, ולמקנהו עשה סוכות כדי שלא יצטרך כלל לעסוק עם הצאן, ובביהמ״ד עסק בתורה עם בניו יומם ולילה לי״ח חדשים רצופים **[צווי זימער זמנים און איין וינטער זמן** – ב׳ זמני ק״ץ וזמן חורף אחד] והנחילם כל יסודות ההשקפה הטהורה, ועלו ונתעלו במעלות התורה והיראה עד שהיו ראויים להקביל פני זקינם יצחק, וא״כ א״ש דהכל הי׳ לצורך מצות כיבוד או״א. [ומ״מ נענש דהקב״ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה וכמו שנענש על ו׳ חדשים אח״כ אף שהי׳ ע״פ הדיבור וכדהעיר **מהרש״א סופ״ק דמגילה**. ועוד דעיקר הא דהוצרך להכנות עכשיו הי׳ כיון שהי׳ כ״כ הרבה זמן בבית לבן]

ולפ״ז יתכן בדרך צחות, דעשו אמר **נסעה ונלכה** שנסע מהר לאבינו **ואלך לנגדך** היינו להכניס אותך לאבא, ואני גם אגיד לך מה לשאול [שאלות מבריקות כמו איך מעשרין את המלח וכדו׳] ע״ז ענה יעקב, **אני לא יכול לפגוש את אבא בלי הכנה מוקדמת,** ובלי שאעמול הרבה על דפי גמ׳ **וגם להכין את הילדים שידעו ויבינו היטב מה שלומדים, ולא סתם שאלות מבריקות,** ולזה צריך אני להתנהל לאטי לרגל המלאכה ולרגל הילדים ולשבת אתם בביהמ״ד שנה וחצי.

ביאור חניית יעקב על יד העיר שכם

ויבוא יעקב שלם עיר שכם אשר בארץ כנען בבאו מפדן ארם ויחן את פני העיר: ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו מיד בני חמור אבי שכם במאה קשיטה: ויצב שם מזבח ויקרא לו קל אלקי ישראל: [שם י״ח -כ׳]

כבר הזכרנו ד׳ הרמב״ן דסוכות הי׳ עדיין בעבר הירדן, וא״כ ההגעה לעיר שכם הי׳ התחנה הראשונה בא״י. והנה נחלקו הראשונים האם ״שלם״ הוא תיאור מצבו של יעקב או שם מקום שאליו הגיע. דרש״י פי׳ דשלם אינו שם העיר רק תיאור מצב יעקב אבינו וכדאמרו חז״ל **שבת לג: וב״ר ע״ט ה׳** דקאי על יעקב שהגיע שלם בגופו שנתרפא מצלעתו, שלם בממונו שלא חסר כלום מכל אותו דורון, ושלם בתורתו, ומש״כ עיר שכם הכוונה לעיר ששמו שכם ומש״כ ״עיר״ שכם ולא כ׳ ״לשכם״ כ׳ **בהעמק דבר** דכיון דמדבר לקמן באדם ששמו שכם, לכן פי׳ שכעת הגיע למקום ששמו שכם, עוד פי׳ כיון שבאברהם כתוב **[לעיל י״ב ו׳]** ויעבור אברם בארץ **עד ״מקום״ שכם** שאז לא הי׳ עדיין עיר באותו מקום לכ״כ ביעקב ״עיר״ שכם שכבר הי׳ שם עיר. וא״כ האיש שכם נקרא לכ׳ ע״ש עירו.

אולם **הרשב״ם** כ׳ דכל מי שמפרש שלם, שלם בתורתו וכו׳ טועה הוא לפי הפשט שאין דרך המקרא לדבר כך, ועוד וכי מה שצורך להדגיש שלא חסר מממונו וכי בשביל מיעוט דורון שנתן לעשיו הוצרך לומר כן. [אולם למבואר ברמב״ן בשם המדרש שכל אותם החדשים שהי׳ יעקב בסוכות הי׳ מכבד את עשו באותו דורון כל חודש א״ש] **ולכ״פ** שבא אל העיר ששמה ״שלם״ שהיא אחת מערי שכם שהי׳ נשיא הארץ ועיר שכם הכוונה שבא לעירו של האיש שכם אבל שם העיר הי׳ ״שלם״. וכ״כ **בתו׳ השלם** וכ׳ דהמפרש דהעיר הי׳ נקרא שכם טועה שלא מצינו בשום מקום שאמר הכתוב שם העיר לאחר שאמר עיר, ואפי׳ אם נאמר דזהו שכם שמא לזכרון גבורת בני יעקב קראוהו שכם, ועד״ז כ׳ **בבכור שור** דמתחלה הי׳ נקרא שלם ומזה המעשה ואילך נקרא שכם ע״ש שהי׳ שכם אדוני הארץ ונשיא נכבד.

והנה לנתב׳ בד׳ רש״י דהכתוב בא להדגיש מה דנשאר שלם בתורתו וממונו וגופו, צ״ב דלמה נקט ענין זה דוקא כאן כשכבר הגיע לא״י הלא גם בסוכות כבר הלך עשיו ממנו, ותי׳ **רמב״ן** שעד עכשיו הי׳ מפחד מעשיו כי סוכות הוא עדיין בעבר הירדן ורק כעת שכבר הגיע לארץ כנען שקט לבו לפי שכבר הוא קרוב לאביו או שיעזרוהו אנשי הארץ לפי שאביו נשיא הארץ, או שזכות א״י יצילהו, **ובצרור המור** הוסיף דעד עכשיו הי׳ עדיין בחו״ל ולא הי׳ לו עדיין השראת השכינה בשלימות. ועדיין צ״ע דזה קשור לעצם הגעתו לא״י אבל למה הודגש ענין זה דוקא בבואו על יד עיר שכם.

ומש״כ **ויחן את פני העיר** כפשוטו הוא לשון חניה היינו שחנה חוץ לעיר, והטעם שחנה חוץ לעיר כ׳ **רד״ק** כי אולי היתה העיר קטנה והוא במקנה רב ועבדים ושפחות ולא רצה להכביד על בני העיר ולכן נטה שם אהלו וקנה לעצמו חלקה, **ובתוס׳ השלם** כ׳ הטעם כיון שהיתה העיר מלאה ע״ז. **ורמב״ן** כ׳ שלא רצה להיות אכסנאי בעיר דרצה שתהי׳ תחלת ביאתו בארץ בתוך שלו ולכן חנה בשדה דוקא וקנה המקום כדי להחזיק בה, והמעשה הזה הי׳ רמז כי המקום ההוא יכבש לפניו תחלה טרם הורישו יושבי הארץ מפני זרעו, וכמו שאברהם נכנס שם תחלה.

וחז״ל **במדרש ע״ט ו׳** דרשו ויחן לשון חן שחנן פני העיר במתנות והוסיף **בהעמק דבר** שויחן היינו שנתן להם חן וכבוד ומזה יש ללמוד דרך ארץ איך להתנהג בדרך, עוד כ׳ במדרש שעשה להם חנינה והנאה שעשה להם שווקים ומכר להן סחורה בזול לפי שקיבל הנאה מהם שהבטיחוהו להצילו מכף אויביו **ופי׳ זה מבואר גם בשבת ל״ג:** והובאו כמה דעות אמוראים מה תיקן מרחצאות או מטבעות או שווקים.

פי' ויחן את פני העיר שקבע יעקב תחומין

עוד פי' יש **במדרש כאן** [**הביאו מהרש"א בשבת שם**] והובא **ברמב"ן כאן ובמוסף רש"י** [ויש חומשים שהדפיסו זה ברש"י בפנים בשם רש"י ישן] בשם **הגהות ברש"י מכת"י בשם שאילתות** ד"ערב שבת היה" ונכנס עם דמדומי חמה וקבע לו תחומים, וכן מבואר **ברש"י ישעי' נ"ח י"ד** עה"פ אז תתענג על ה' וגו' והאכלתיך נחלת יעקב אחיך וגו' פי' "נחלה בלי מצרים שנא' ופרצת וגו' ויעקב שמר את השבת שנא' ויחן את פני העיר שקבע תחומין עם דמדומי חמה רבינו שמשון".

וצ"ב דאי נכנס תוך העיר, איזה קביעות תחומין הי' צריך הרי לענין תחומין הדין הוא דכל העיר כד"א דמיא ומשם יש לו אלפיים אמה לכל רוח, ונחלקו בזה המפרשים **דמהרז"ו על המדרש** פי' שיעקב אבינו נכנס לתוך העיר ודרשינן ויחן בהיפוך אותיות "וינח" ששהא בשבת בתוך העיר, אבל בניו היו עם מקנהו בשדה והוצרך לעירוב כדי שיוכלו לבוא אליו בשבת, ולפ"ז קביעות תחומין הכוונה **שהניח עירוב תחומין** בשביל משפחתו שיוכלו לבוא לתוך עיר, וא"כ משכ"כ ויבוא עיר שכם הכוונה שנכנס בה ממש ומש"כ ויחן ע"פ העיר דמשמע חוץ לעיר היינו ששם שם עירוב תחומין בשביל משפחתו, אבל **המתנות כהונה ויפה תאר** פירשו שיעקב לא הספיק ליכנס לעיר מפני ששבת עליו היום ועשה תחומים, וכדבריהם משמע מלשון הרמב"ן כאן שאחרי שהביא הפי' שבדוקא חנה בשדה כדי להחזיק בארץ הביא גם הא דבא עם דמדומי חמה וקבע תחומין וכ' דלפ"ז לא הי' זה בכוונה ממנו, היינו שקרה לו מקרה והגיע לשכם ברגע האחרון ולא הספיק ליכנס לעיר, ולפ"ז נמצא דלא נכנס לעיר כלל ולא הי' לו כל העיר כד"א ולכן הוצרך לקבוע תחומים, אולם לשון הפסוק ויבוא עיר שכם משמע שהגיע לשכם ממש.

ובמשך חכמה כ' פשרה בזה ע"פ המבואר **בעירובין מב:** דמי ששבת מבעו"י חוץ לעיר וכלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר ולא אמרינן אצלו דכל העיר כד"א, אולם ד' **הרמ"א סי' ת"ח ס"א** דכ"ז בלא לן בעיר בליל שבת, אבל בלן בעיר בליל שבת אז כל העיר נחשב כד"א, ומ"מ כ' **התוס' עירובין נא: ד"ה ויצא** דקולא זה הוא רק אם עכ"פ הי' בתוך מחיצות העיר בכניסת השבת וא"כ י"ל דיעקב קנה שביתה חוץ לעיר וכלתה מדתו תוך העיר והי' יכול ללון שם אבל כיון שלא הי' שם בתחלת הלילה דלא נכנס רק עם דמדומי חמה [עי' **שעה"צ שם סקי"א** שהחמיר למעשה שצריך שיהי' בתחלת הלילה בתוך העיר ולא סגי גם בבין השמשות] לכן הי' צריך לקבוע תחומין רק עד חצי העיר למקום שכלתה מדתו.

עכ"פ המבואר בכ"ז דהי' עסק מיוחד ליעקב אבינו עם העיר שכם בכניסתו לא"י, או שנכנס ממש לשם או שחנה בדוקא חוץ לעיר או עכ"פ הזדמן לו שלא יספיק להגיע לגמרי בתוך העיר וקבע תחומים, וצ"ב מה ההדגשה בכ"ז דוקא בראשית כניסתו לא"י, וכן למה הודגש דוקא כאן שיצטרך לקבוע תחומים, וכי לא קיים דין תחומין לפני זה.

והנה חז"ל אחרי שדרשו שיעקב קבע כאן תחומין אמרו הדא דאת אמר שמר יעקב שבת קודם שניתן, וכ"ה **בפסיקתא רבתא עשרת הדברות ג' אות ט'** דזה גופא מייחד יעקב יותר מאברהם ויצחק דאברהם אבינו שלא כ' בו שמירת שבת לפיכך ירש את הארץ רק במדה, אבל יעקב אבינו שכתוב בו שמירת שבת וקבע תחומין לשבת שנא' ויחן את פני העיר נכנס בערב עם דמדומי חמה וקבע תחומין לשבת לפיכך ירש את הארץ שלא במדה שנא' ופרצת וגו', **ובב"י סי' רצ"ב בשם שבלי הלקט** דזה כוונת התפלה **יעקב ובניו ינוחו בו** שיעקב ובניו התייחדו בשמירת שבת ע"י תחומין, וצ"ב והלא מפורש **ביומא כח:** דגם אברהם אבינו קיים כה"ת כולה עד שלא ניתנה ממש"כ עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמרתי אפי' תורה שבע"פ ואפי' עירוב תבשילין, ואי קיים עירוב תבשילין למה לא יקיים עירוב תחומין, ועוד לפמשנ"ת **בס' תולדות אדם אמר הגר"א** דהגירסא הנכונה שם הוא "עירובי תחומין" דרק לזה יש רמז בפסוק שם במש"כ "עקב" דע"י עירובי תחומין אדם דש בעקביו חוץ לתחום, אלא שהמדפיס השני כ' **ע"ת** בראשי תיבות והמדפיס השלישי סבר שכ' שם עירוב תבשילין והגם דרוב ראשונים ואחרונים העתיקו עירוב תבשילין, מ"מ **בשו"ת הרשב"א ח"א סי' צ"ד ובאשכול הל' תפלה** הביאו הגירסא עירובי תחומין [**ובמדרש תהילים בובר מזמור א' הגי' עירוב חצירות**] וא"כ מנ"מ בין אברהם ויעקב, ואי דביעקב מפורש ובאברהם לא מפורש, הלא גם ביעקב זה רק רמז דהרי אפשר לפרש ויחן כפשוטו, ועוד דאם באמת אברהם קיימו כיעקב למה לא כתוב כמו יעקב.

יעקב קבע ההפרדה המוחלטת בין ישראל לעמים

והנראה בעז"ה ע"פ דבריו הנפלאים של המשך חכמה כאן, ע"פ מה שהקדים לבאר ההבדל בין בן נח לישראל, דלבן נח סגי בז' מצוות כמו שכל בעל חי די במזון מהצומח, והמדבר מבעל חי, כן נפש המשכלת של גוי די לו בז' מצוות, אבל נפש הישראלי שמקורו ממקום גבוה חלק אלוה ממעל אם אין לו כל התורה אינו בחיותו, כי עם הישראלי הם מעון ומכון לאלקות בעולם השפל ואין השכינה שורה אלא ברבבות אלפי ישראל, ולכן אברהם

רצה להפיץ שיטתו ודעותיו לכל באי עולם כי חשב שהוא יחידי ולא יוכל הוא בעצמו להיות עם כיון שראה שישמעאל יוצא ממנו, לכן נטע אשל להכניס כל באי עולם לברית ושני אלפים תורה מתחיל מהנפש אשר עשו בחרן, ולכן הלך למצרים מקור החכמה והחרטומים לנסות לקרבם להשקפה אמיתית, לא כן יעקב שראה שמטתו שלמה ובזרעו יש די להיות מרכבה לשכינה וכמו שהבטיחו וראה שה׳ נצב עליו ראה להיפוך כי בניו יהיו נפרדים מעמים אחרים מוגבלים בתחום, ואף ללבן חותנו הניח בטעותו וכעס על רחל שגנבה התרפים להבדילו מן הע״ז כן במצרים היו ישובים בארץ גושן נפרדים מהעמים, וכן לדורות אין מקבלים גרים בימי דוד ושלמה שזה כהכרח או כמקנא בגדולתם, **וזה ענין המליצה אברהם קיים עירוב תבשילין היינו להכניס אורחים ולקבל גרים תחת כנפי השכינה, אבל לא קבע תחומין שמא ימנע אחד מהם לשמוע דעותיו לא כן יעקב קבע תחומין להגביל ולתחום בין ישראל לעמים,** ולכן במרה עדיין לא אפקוד אתחומין כיון שהיו נוסעים במחלוקת ולא היו ראויים להשראת השכינה עד כדי להאיר לעולם השפל רק בסיני שהגיעו לאחדות שנא׳ ויחן שם ישראל אז זכו לתחומין, כמו ליעקב שנא׳ עליו וישכון בטח בדד עין יעקב, וזה שאמר הנביא אם תשיב משבת רגליך וקאי על תחומין כמ״ש **בעירובין נב:** והאכלתיך נחלת יעקב אביך זה יעקב שקבע תחומין וזכה למדה בלא גבול ופרצת וגו׳ בשכר שקבע מדה וגבול זכה לנחלה בלי גבול ודו״ק היטב **ע״כ ד׳ המשך חכמה.**

העולה מדבריו דענין קביעות תחומין אצל יעקב לא הי׳ ענין מקרי, רק הי׳ זה מעיקר עבודתו של יעקב אחרי אשר היה מטתו שלמה והי׳ לו משפחה שלמה עובדי ה׳ והבין שהוא ומשפחתו יהיו לעם ה׳, לכן קבע תחומין והגביל וצמצם עצמו להיות נפרד מן הגוים ושלא לחפש לקרבם, וגם להזהר לא להתערב אתם.

ועיקר יסודו לחלק בין עבודת יעקב לעבודת אברהם ויצחק, נתבאר כמה מקומות **ברמב״ן** כפי שהטיב להגדיר זאת **הגרש״ז ברוידא זצ״ל בספרו שם דרך מאמר י״ב** דביתו של יעקב שימש כישיבה ובה מסר תורה והשקפה לבניו לדורות ומהם נתפרסמה אח״כ האמונה, והביא דברי **רמב״ן לעיל י״ב ח׳** שכ׳ ד״**לא נאמר ביעקב ויקרא בשם ה׳ כאברהם ויצחק, מפני שהוליד בנים רבים כולם עובדי ה׳ והיתה לו קהלה גדולה נקראת עדת ישראל ונתפרסמה האמונה מהם ונודעה לכל העם״,** ולכן כשהגיע לא״י קבע לו בית קבוע לבית המדרש דזה הי׳ עיקר אצלו לקבוע ישיבה ובית המדרש קבוע לביתו, ולכן ידע יוסף שלא יוכל לפתות את אביו להגיע למצרים אא״כ יהי׳ לו מקום נפרד ומובדל מן הגוים כמו גושן, **וברמב״ן מ״ב א׳** דלכן שלח יעקב את בניו לקנות תבואה אף שהי׳ להם מספיק תבואה בבית לפי שבני עשיו וישמעאל היו עוברים דרך ארץ כנען למצרים ויחשדו שיש ליעקב תבואה **ויבואו אליו לאכול ״עמו״ לחם ״בביתו״** מדוייק דלא הי׳ קפידתו מצד שיפסידו תבואתו רק מה שישהו בני עשיו וישמעאל בביתו, ובזה מובן מה שהקפיד יעקב מאד על החינוך בביתו ועל כל דבר קטן שהי׳ נראה כדבר שאינו הגון הקפיד מאד, וכפי שכ׳ **רמב״ן לעיל ל׳ ב׳** דיעקב חרה אפו ברחל על שדיברה שלא כהוגן בקנאתה וחשבה כי באהבתו אותה יתענה יעקב ויפציר בהקב״ה שיהי׳ לה בנים וכעס ע״ז כיון שאין תפלת הצדיקים בידם ואיננו במקום אלקים שיפקוד עקרות בכל מקום, **עכ״ד הגרש״ז ברוידא זצ״ל.**

אברהם נהג עירובי תחומין ויעקב נהג איסור תחומין

מעתה מיושב היטב ההבדל בין יעקב ואברהם אף אי נימא דגם אברהם קיים עירוב תחומין, אם נשים לב בהבדל לשון חז״ל דאצל אברהם כתוב שקיים **״עירוב תחומין״** וביעקב כתיב ש**״קבע תחומין״** דאצל אברהם ההדגשה שעשה עירוב תחומין כדי שיוכל ללכת יותר מאלפיים אמה מביתו, וה״נ לעשות עירוב תחומין לאחרים כדי שיוכלו להגיע אליו לביתו כדי שיוכל לקרבם לדעה הנכונה, והרי אין מערבין אלא לדבר מצוה ובשבילו הי׳ זה המצוה הכי גדולה לקרב אחרים להקב״ה, וזה ממש על דרך עירוב תבשילין לבשל הרבה דדילמא איקלעי אורחים דהרי הוא מחכה ומחפש אורחים. לא כן אצל יעקב כתוב שקבע תחומין, היינו דעיקר דאגתו לקבוע האיסור תחומין שלא לצאת חוץ ממקומו ולא להכניס אחרים במקומו.

עיקר שמירת שבת תלוי בהוצאה ותחומין

ולפ״ז מיושב דרק אצל יעקב נקרא שכתוב עליו שמירת שבת דאף דגם אברהם קיים בפועל כל הלכות שבת אולם יעקב עשה הדגשה מיוחדת על עיקר יסוד שבת קודש דהוא הענין שלא לצאת ממקומו הפרטי, וחזינן דגם איסור הוצאה דשייכא ליציאה ממקומו הפרטי דנלמד ג״כ מאל יצא איש ממקומו קרי אל יוציא איש ממקומו, **[עי׳ עירובין יז: ובתוס׳ שם ד״ה לאו]** הוא מעיקרי יסודות הלכות שבת דבזה מתחיל מס׳ שבת והרבה פרקים במס׳ שבת איירי באיסור הוצאה, וכן מס׳ עירובין בנוי על איסור הוצאה ותחומין, וחזינן שכ״כ החמירו חז״ל באיסור הוצאה עד שגם מה שנר׳ רק זכר מהוצאה מרה״י לרה״ר כבר אסרו דלכן אסור להוציא מביתו הפרטי לחצר משותף גם לשנים בלי עירוב, ועוד יותר אסרו כל שטח קטן כמו כותל או עמוד שיש בו שימוש משותף לשנים כבר נאסר לטלטל ממקומו הפרטי לשם וכמבואר כ״ז במס׳ עירובין בפ׳ חלון ופ׳

כיצד משתתפין, ולנתב' **בתוי"ט ר"פ חלון וקבע כן בביאור הלכה סי' ש"ע ס"ג** להלכה דגם מבית לבית אסור בלי עירוב, היינו דאין להוציא כלל ממקומו הפרטי אא"כ יעשה עירוב ואחדות ועי"ז יהי' הכל מקומו, הרי לן עד כמה חשוב הוא הענין שלא לצאת ולא להוציא ממקומו ולכן נכתב עיקר שמירת שבת אצל יעקב.

תחום דאלפיים הוא התפשטות מקומו הפרטי

ויש להוסיף עוד דגם אי נימא דאברהם נהג איסור זה רק איסור תחומין די"ב מיל דיתכן דלכו"ע דאורייתא, וגם שלא רצה כ"כ להגביל עצמו לאלפיים כדי שיבואו אחרים גם ממרחק עד י"ב מיל, אבל אלפיים אמה דזה דאורייתא רק לשי' רע"ק [שבת סט.] זה נהג יעקב, ויש הבדל ביניהם, כמש"כ בס' **דברי יחזקאל** דגדר איסור י"ב מיל אינו דכל י"ב מיל נחשב מקומו דמקומו הוא רק מקום שביתתו וי"ב מיל הוא שיעור עד כמה מותר לצאת ממקומו, דלא אסרה תורה אלא כשהולך מרחק רב ממקומו, אבל גדר איסור אלפיים אמה הוא שכל השטח הסמוך למקומו תוך אלפיים בטל למקומו ונחשב ששובת בכל האלפיים אמה ואיסור היציאה מתחום הוא שבזה יוצא ממקומו וזה אסור אפי' כשיוצא אמה אחת. וא"כ יעקב הוא זה שקיים גדר תחומין דאלפיים דהיינו שלא לצאת ממקומו כלל.

ובזה א"ש מה הי' קפידתו להיות יושב רק על פני העיר ולא ליכנס תוך העיר, דרצה להיות נבדל מן הגוים, וכ"כ **בש"ך עה"ת** דלא רצה לשבת עמהם שלא להתערב בהם ולא ילמדו בניו ממעשיהם וכ"כ **בתפארת יהונתן**. ולמשך חכמה מובן כיון דזה הי' עיקר מדתו.

וכפי' זה דלכן חן רק על פני העיר ולא נכנס לתוכה כ' **בהעמק דבר** דלכן לא נכנס לתוך העיר **כמדתו של יעקב להיות בדד ולא מעורב עם האומות העולם** וכן לעיל בפסוק ט"ו במש"כ למה זה אמצא חן בעיני אדוני כ' העמק דבר הבין מזה עשיו שהתחברות יעקב עמו באהבה לא הי' אלא לצורך שעה ולא נח לפניו להתרועע עמו ועם אנשיו ברגילות וכן היא באמת עין יעקב היא לשבת בדד **וע"ז הקפיד עשו ולא דיבר עמו יותר** אבל לא מצא לבבו להרע לו. וכן בר"פ וישב מש"כ **בארץ** מגורי אביו ולא כ' בחברון עיר מגורי אביו דהתרחק עצמו בישיבת העיר עצמה וישב בפנות העיר סמוך לעמק חברון כדי להיות בדד כדרכו.

ובזה א"ש למה הודגש ענין זה דוקא אחרי ויבא יעקב שלם, דדוקא ע"י שמצא עצמו בשלימות הגמור, הבין דעתה הגיע הזמן לבצר ולהבדיל עצמו מן הגוים ולקבוע עצמו להיות משפחה מיוחדת שמתוכה יהי' נבנה עם ה'. וא"ש דכאן הרמז **של"ם ר"ת שם לשון מלבוש,** דזה מה שמבדיל בין ישראל לעמים, וכן מה שרמז כאן **בעל באר משה מאוזורוב דשל"ם ר"ת שופר סוכה ולולב,** המתבטלות בשבת מכח איסור הוצאה דיסודו כענין תחומין שלא לצאת ולא להוציא ממקומו, כיון דענין קביעות המקום הוא מעיקרי יסודות השבת ויסודות בן ישראל, ולכן נדחו גם מצוות חשובות עבור זה.

אלא דבזה עדיין לא הוסבר ל"ל דוקא לעשות כן על יד העיר שכם ולא במקום אחר, וביותר דהרי י"א דאכן נכנס לעיר ממש והעירוב הי' בשביל משפחתו בחוץ, ולד' המשך חכמה לא הי' שם מבעו"י אבל לן שם בלילה ולמה לא נשאר בחוץ לגמרי, ואכן לד' המלבי"ם הי' עליו טענה בזה שכ' דע"י שהגיע יעקב שלם כבר התקיימו כל התנאים לקיום נדרו והו"ל ללכת לבית אל להקים שם מזבח והוא לא עשה כן אלא **ויחן את פני העיר שלא חנה שם כמו בסוכות ששכן במקום בפני עצמו נבדל מן העיר ואנשי' כי פה חנה לפני העיר מתערב עם אנשי העיר כי קבע דירתו שם** וטרם יבוא לספר ענין דינה יגיד מדוע קרה לו ענין זה על שלא קיים נדרו הרי דלא הי' נבדל לגמרי מן העיר, ובפרט למשנ"ת **בשבת לג:** דשווקים או מטבע או מרחצאות תיקן להם הרי אדרבה לא נבדל לגמרי מאנשי שכם.

יעקב קבע תחומים בגוף עיר שכם לעשות הכנה לדורות בגלות

והנראה בעז"ה דיעקב רצה לקבוע ענין הבדלה לדורות גם כשישראל נמצאים בגלות בין העמים המשוקעים בתאוות, וכיון שעיר שכם יש בו סכנה לתאוות רעות וכפי שנראה בהמשך במעשה דינה, לכן רצה לקבוע לדורות ענין קביעות תחומים דוקא בעיר שכם כדי שיהי' בכח איש ישראלי להגביל ולהגדיר עצמו גם אם יוכרח לגור בעיר מסובב עם שכנים רעים מלאים בתאוות ומשום דרכי שלום יוכרח להשתתף עמם בתקנת העיר, ולכן לן בפועל בתוך העיר וגם תיקן להם שווקים ומרחצאות, ומ"מ קנה שביתה בצורה כזה שיהי' כלתה מדתו בחצי העיר דאז יקבע בזה לדורות דגם אם נמצאים בתוך הגוים ממש ידעו לקבוע גבולות חזקות גם אם זה לא מוגדר היטב, רק שיהי' מושרש אצל כל בן ישראל דלא איכפת לי' במה שגר באותו רחוב עם הגוי מ"מ ישים גבולות חזקות שלא לצאת מד' אמותיו, ויהי' למקום היהודי כעין קדושת א"י גם בגלות, וגם אם משום שלום מלכות יצטרך לעזור בבניית שווקים ומרחצאות מ"מ לא ישפיע עליו מאומה.

וכיון שיעקב יסד ענין זה דקביעות תחומין גם בגלות, זכה לנחלה בלי מצרים, והביאור בזה דאכן כח הגבלה זה ילווה כל איש יהודי בכל מקומות מושבותיהם שיהי'

ביכולת כל יהודי לקבוע עצמו בתוך גבולות חזקות ויהי׳ למקומו קדות א״י.

ולכשת״ל פרשת וישלח בא להפקיע מפרשת ויצא, דויצא הי׳ ענינו לצאת ממקום הקדושה למקום הטומאה וכדהארכנו בפ׳ ויצא והי׳ זה סכנה גדולה באמת והי׳ נצרך להרבה הכנה, אבל אחרי שכבר בנה משפחה שלמה שהם עובדי ה׳ מעתה הי׳ תפקידו לחזור לביתו ולקיים ״וישלח״ היינו לשלח ממנו כל אלו המנסים להתקרב אליו וכדהארכנו בתחלת הפרשה.

ובזה א״ש הפרק של יעקב אבינו שיר למעלות אשר עיני וגו׳ ובסוף ה׳ **ישמור צאתך ובואך מעתה ועד עולם בפ׳ ויצא הי׳ ענין היציאה ובפ׳ וישלח הי׳ ענין הביאה** ולזה הי׳ צריך שמירה ג״כ שהביאה יהי׳ בשלימות ושיוכל לבצר ולחזק עצמו היטב כדי ששוב לא יהי׳ עוד ענין יציאה.

יעקב הגיע כעת למדרגת שבת

ולהשלמת הענין ראוי להביא כאן דברים נפלאים מהשפ״א שנת תרל״א בביאור ענין קביעות תחומין דיעקב, דכל עבודת יעקב אצל לבן הי׳ בבחינת ימות החול והחיות בימות החול הוא בבחי׳ מלאכים וע״י מצוות כי המצוה הוא העשי׳ שנברא מזה מלאך ללוות האדם בימי המעשה, וזהו וישלח יעקב מלאכים ע״י עבודתו ומלאכתו דבחי׳ ימות החול ולזה אמר תרי״ג מצוות שמרתי, ועי״ז אח״כ דגבר על עשו ולבן הגיע שלם הוא השלימות בבחי׳ שבת, **ושכ״ם אמר החי׳ הרי״ם שזה ר״ת שם כבוד מלכותו** היינו המשכת רצונו ית׳ גם בתוך הטבע וכעבודת ימות החול אבל לזה צריך שמירה, ודינה יצאת יותר מדאי וכו׳ עי״ש עוד, **ובשנת תרל״ד** ענין שקעה חמה בעבורו ובחזרתו זרחה חמה עבורו דהליכתו לחרן הי׳ ליכנס למקומות החשכים כדי למצוא שם ההארה ולעשות מלילה יום, ולזה כ׳ ויבוא יעקב שלם שהשלים כל העולם להשי״ת עיר שכ״ם ר״ת שם כבוד מלכותו שבירר כבוד מלכותו גם בעוה״ז ובהליכתו לחרן הי׳ דוגמת ו׳ ימי המעשה וחזרתו הי׳ בחינת שבת וז״ש שקבע תחומין. **ובשנת תרל״ז** דמ״ש ויבא יעקב שלם **ושנכנס עם דמדומי חמה** דשלום הוא שבת כי כל ירידת יעקב לחרן הי׳ בחינת ימי המעשה וע״י כל עבודתו הגיע לבחינת שבת בשלימות כי כפי רוב הצרות בימי המעשה כך הוא זך ונקי בלי נגיעת דבר רע בשבת, **וז״ש שנכנס עם דמדומי חמה הוא דבר גדול כמ״ש על הבורא ויכל ביום השביעי שיודע עיתיו ורגעיו ונכנס בו כחוט השערה כביכול כך יעקב אבינו עבד ממש כל העבודה מיוחדת לימי המעשה עד גמירא ולכן נכנס ממש כחוט העשרה** ממש״כ ויבא יעקב שלם ושלום הוא שבת משמע שבא בשבת ממש, ובוודאי מדרגת יעקב הוא בחי׳ שבת כי ת״ח נקרא שבת רק שיעקב נכנס בעובי הקורה ליישר הדרך לבניו בתיקון העשיי׳ עי״ש באריכות. **ובשנת תרנ״ג דלעומת מש״כ ויצא יעקב פנה זיוה וכו׳ כן כשנכנס לא״י חזר הודה וזיוה** דהפנימיות אינו מתגלה רק למי שזוכין לה, וזה עצמו בחי׳ שבת שהוא גילוי הפנימיות וזה ויחן את פני העיר דהתלבשות הטבע מסתיר הפנימיות ושבת יום מנוחה שמתגלה הפנימיות, ומה שאמרו חז״ל מטבע ומרחצאות תיקן להם כי צורתו של יעקב חקוקה תחת כסא הכבוד והוא הצורה שרצה הקב״ה לברוא בו העולם וזה מתגלה בשבת ויעקב לימד דרך איך להוציא צורה זו וגם מרחצאות תיקן להם לרחוץ עצמו מליכלוך הגשמיות וקבלת שבת הוא קבלת פנים להיות השבת נותן קדושה לפי הכנתו עי״ש עוד.

עכ״פ לד׳ השפ״א א״ש משמעות הגעתו לא״י עם קביעות תחומין ובדוקא עם דמדומי חמה דזה עיקר מדרגת יעקב להגיע לבחינת שבת, וא״ש למה דוקא על יד העיר שכ״ם דהתם אפשר לברר כבוד שם מלכותו רק שהי׳ צריך ליזהר לא לצאת יותר מדאי.

וראה לקמן [ל״ד א] בענין יציאת דינה המשך לזה. ומה שביארנו שם מש״כ ויקרא לו יעקב אל אלקי ישראל.

הדגשת ביאת יעקב מפדן ארם

ויבא יעקב שלם וגו׳ בבאו מפדן ארם וגו׳: [שם]

בענין מה שהודגש ביאתו מפדן ארם ובדברי רש״י כאן, ובענין המקום פדן ארם הארכנו טובא בסו״פ ויצא עי״ש.

משמעות יציאת דינה

ותצא דינה בת לאה וגו׳ [ל״ד א׳]

וברש״י ולא בת יעקב אלא ע״ש יציאתה נקראת בת לאה שאף היא יצאנית היתה. ור״ל דק׳ דהול״ל ותבוא שהרי נכנסה לתוך העיר, לזה פי׳ חז״ל דהי׳ כאן פגם ביציאה. **ובהעמק דבר** הוסיף שיצאה מחין ערכה וכבודה בכך שהלכה לראות במחול ובשמחת בנות הארץ. והנה מפשטות הפרשה ומד׳ חז״ל נראה שהיתה בכ״ז גנות גדול לדינה וכפי שדרשו גם **בקה״ר פ״י פ״ח** דדינה פרצה גדר ונתפתתה לשכם בן חמור ונעשה כאן נבלה גדולה וכפי שאמרו בשמעון ולוי והי׳ בזה בזיון גדול לבית יעקב ולא יצא מזה שום דבר טוב.

[ויש להוסיף מש״כ **הרמ״ע מפאנו בעשרה מאמרות אם כל חי א׳ סי׳ ג׳** דלכ״כ אצל שבט שמעון ״פקודיו״ [במדבר א׳ כ״ב] ולא פקודיהם דרוה״ק דאג עליהם לפי שנספחו עליהם רבים מערב רב שנשאו נשים מבנות שמעון כמו שנשא שמעון את דינה שהיתה

אשת החוי וילדה לו שאול בן הכנענית, שדרשו ז״ל שהוא בן דינה שנבעלה לכנעני והוא זמרי בן סלוא כמו״כ עתה הי׳ להיפך שנשאו ערב רב מבנות שמעון וילדה להן, ובהג׳ **מגיני שלמה** שזמרי נולד מבנות שמעון שנשאו לערב רב, שהוא שאול בן הכנענית בגילגול, והם חטאו והחטיאו וגם יד ה׳ היתה בם ויהי המתים במגפה כמספר הרוגי שכם שלא נכנסו בברית מילה לשמה. **ובהג׳ יואל משה** שם כי לא לחנם הלך זמרי אצל כזבי, כי שכם הטיל זוהמא בדינה והי׳ לה דביקות מזוהמת טומאתו ואנשי שכם שנימולו הי׳ להם קצת תיקון ושייכות אצל דינה, וכשנשאת אח״כ לשמעון ילדה את זמרי שהוא גילגול שכם בן חמור דהיינו שנשמת שכם הי׳ ג״כ מרכבת בנשמתו הטהורה, וכזבי הי׳ לה אור מנשמת דינה וע״כ הי׳ תאות זמרי לכזבי ונהרגו עי״ז כ״ד אלף משבט שמעון כמנין הרוגי שכם שהי׳ להם שייכות אתם ולכן מתו שיהי׳ להם תיקון, וזה״פ בסו״פ בלק ויהי **״המתים״** במגפה היינו שכבר מתו בעבר, וכן כ״ד אלף תלמידי רע״ק הי׳ כמנין אנשי שכם ובשביל שלא נהגו כבוד זל״ז מתו ואז נתקנו לגמרי כי לרע״ק הי׳ ניצוץ מנשמת זמרי בסוד העיבור והוא שכם בן חמור, ולכן אמר רע״ק מי יתן לי ת״ח ואנשכנו כחמור, עי״ש עוד.]

ולנתבאר לעיל דלפני פרשה זו קבע יעקב תחומין כדי שלא נתערב עם הגוים, א״כ פרשה זו סותרת תחום זה, ומהווה פירצה חמורה בחומת בית יעקב. וכן הי׳ לשון שפ״א בשנת תרל״א שהבאנו לעיל **דשכ״ם ר״ת שם כבוד מלכותו** היינו המשכת רצונו ית׳ גם בתוך הטבע וכעבודת ימות החול אבל לזה צריך שמירה, **ודינה יצאת יותר מדאי** וכו׳ היינו לעומת מה שקבע יעקב תחומין שלא יהי׳ שום יציאה, הי׳ כאן פגם יציאה אצל דינה.

מעשה דינה ושכם רמז למלחמת היונים וניצוחם

וראוי להביא כאן דברי **מרן החת״ס בדרשות לחנוכה סו.** במש״כ לקמן ל״ז י״ג ״הלא אחיך רועים בשכם״ דיען כל מעשה אבות סימן לבנים י״ל דמלחמת יונים וניצוחם רמוז בשכם כי בימי יונים לא גלו מא״י אלא בתוך ארצם היו יושבים, וע״י גזירה דתבעל לטפסר תחלה התחיל המלחמה כמבואר בפייט לשבת א׳ דחנוכה, [**וכה״ל הרמב״ם ריש הל׳ חנוכה ״ופשטו ידם בבנותיהם״**] ה״נ ע״י דינה נמסרו רבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים והניצוח ע״י לוי והכא ע״י כהנים, ובסוף טיהרו המקדש ונעשה נס בשמן ה״נ והטהרו והחליפו שמלותיכם ונקומה ונעלה בית אל ויצב שם מצבה ויצק עלי׳ שמן [**לקמן ל״ה ב׳ י״ד**] ויען שראו כי שם נעשה להם נס וגם לעתיד יהי׳ להם הנס הזה, ע״כ הלכו לרעות בשכם ומלאו לבם לשלוח יד ביוסף וישבו שם לאכול לחם ומכרו אחיהם מתוך אכילה ושתי׳, ע״כ לא קבעו חנוכה לשמחה ולמשתה כי אם להודות ולהלל כיון שחטאו מתוך אכילה ושתי׳ **ע״כ ד׳ החת״ס.**

גזירת היונים הי׳ לבטל ההפרדה בין ישראל לעמים

הרי לן דמעשה דינה הוא בגדר מעשה אבות סימן לבנים למה שהי׳ בימי יוונים שגזרו דתבעל להגמון תחלה ונצחון שמעון ולוי הוא סימן לנצחון חשמונאים, ומובן היטב דזה הי׳ עיקר גזירת יוונים לבטל חומת הקדושה בין ישראל לעמים, ולכן נכנסו להיכל ופרצו בה פרצות, **ובמשנה פ״ב דמדות מ״ג** די״ג פרצות פרצו מלכי יון בסורג, שזה הי׳ המגביל לגוי ליכנס למקדש, וכן בפיוט מעוז צור **״ופרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים״** וגזרו על חודש שבת ומילה, היינו שבאו לבטל ענין התחום שקבע יעקב אבינו להפריד בין ישראל לעמים, ונצחון חשמונאים ונס חנוכה הוא להחזיר ענין ההבדלה בין ישראל לעמים למקומה.

כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל

והנה לעיל כ׳ **ויקרא לו קל אלקי ישראל**, וברש״י להיות נזכר שבח המקום שמי שהוא קל הי׳ לו לאלקים ששמו ישראל, אולם **בצרור המור** פי׳ שכאן נתקיים מה שהקב״ה יהי׳ נקרא שמו על יעקב אלקי ישראל, וזה השלמה למה שאמר בפ׳ ויצא והי׳ ה׳ לי לאלקים שהי׳ דואג דנקרא רק אלקי אברהם ואלקי יצחק, ורצה שהי׳ נקרא גם אלקי ישראל, וכאן נתקיים ד״ז, **וכאן זה המקום הראשון בתורה שנקרא הקב״ה אלקי ישראל, והציע הג״ר ישראל דוד שלזינגר שליט״א** דזה הגיע לו בעקבות מה שקבע תחומים להפריד משפחתו מכל העמים, וא״כ הי׳ ראוי להיות נקרא אלקי ישראל לחוד, דשוב אין לגוים שום שייכות לענין זה, וזה שאנו אומרים כל יום ברוך ה׳ אלקי ישראל אבינו וגו׳ וזה **מדברי הימים א׳ כ״ט י׳ וברש״י שם** ע״פ המדרש דקאי על ישראל סבא, ולפי שהוא פתח בנדר תחלה שנא׳ וידר יעקב נדר, וי״ל דקאי על והי׳ ה׳ לי לאלקים שהקב״ה ישרה שכינתו על כלל ישראל לחוד בהיותם מופרדים מן הגוים, ולפ״ז פי׳ הרב שליט״א מה שאמרו יונים **״כתבו לכם על קרן השור אין לכם חלק באלקי ישראל״** [ב״ר ב׳ ד׳] שרצו לבטל ההפרדה בין ישראל לעמים ולכן רצו שיכפרו בבחינת ״אלקי ישראל״.

ולדבריו יל״פ ענין הדלקת נר חנוכה בבית כל יחיד ויחיד של ישראל, שהם באים להחזיר גבולות בית יהודי למקומה, וא״ש דמקום הנחת הנרות הוא בפתח לרה״ר כדי להדגיש דביתו של יהודי מופרד מרה״ר ואין להרשות לרה״ר ליכנס ולפרוץ לרה״י של היהודי.[43]

[43] שמעתי על חילוני מובהק שלא הי׳ לו שום שייכות לתורה ומצוות וגם סבר שהמושג של **״יהודי גלותי של פעם״** התבטל ויש רק מושג **״ישראלי״** עוד סבר שאפשר לעשות שלום עם הערבים ולחיות אתם בשלום, אבל אחרי שמחת תורה תשפ״ד שמע הקלטה מצעיר ערבי שאחרי שרצח עשרה יהודים רח״ל לקח הפלפון של א׳ הנרצחים להתקשר להוריו ולהגיד להם בתרועה של שמחה שזכה להרוג **עשרה יהודים,** [כעת כבר חוסל ערבי זה ב״ה] כששמע זה החילוני הזדעזע לאן הערבים יכולים להגיע, ובפרט ששמח להרוג ״יהודי״ ולא אמר ״ישראלי״ ותפס שאכן המושג של ״יהודי גלותי של פעם״ עדיין חי וקיים ומיד החליט לשמור שבת אכן עוד לא ידע כלום רק ידע שצריך

דינה היתה יושבת אהלים

והנה כ״ז הי׳ ע״פ פשטות דברי חז״ל דאכן מעשה דינה הי׳ פירצה חמורה בחומת בית יעקב ויש בזה גנאי לדינה, וגם לפ״ז לא יובן כ״כ מה חיפש יעקב דוקא על יד שכם וכי לא ידע ששכם הוא מקום מוכן לפרענות וכמבואר ברש״י פ׳ לך לך דלכן עבר שם אברהם כדי להתפלל על העתיד, וא״כ הי׳ לו לחשוש אולי יקרה כאן משהו, והל״ל להמשיך ישר לאביו בחברון.

והנראה בעז״ה בהקדם מה שנתבאר **בפרקי דר״א פל״ח** דדרשו הכל לשבחה של דינה דאיתא שם שהיתה דינה יושבת אהלים לא יוצאת לחוץ, מה עשה שכם בן חמור הביא נערות משחקות חוצה לו מתופפות ויצאה דינה לראות בבנות הארץ המשחקות. הרי דבעצם הלכה דינה בדרכה של אביה להיות יושב אהלים והיתה מקפדת לא לצאת לחוץ, אלא ששכם בן חמור הצליח בתחבולות לגרום שתצא לחוץ. וכן העיר **בהגהות הרד״ל שם** דלכן כ׳ בפסוק אשר ילדה ליעקב לומר דאדרבה היתה צנועה ויושב באהל כיעקב רק ששכם התחכם בתחבולותיו שתצא החוצה.

אסנת הזיווג של יוסף יצא ממעשה זה

גם מבואר בפרקי דר״א שם דבסופו של דבר הי׳ בזה תועלת גדול דכ׳ שם ד״שכם שכב אותה והרתה וילדה את אסנת ואמרו בני ישראל להרגה שעכשיו יאמרו כל הארץ שיש בית זנות באהלי יעקב [44] מה עשה יעקב הביא ציץ וכתב עליו שם הקודש ותלה על צוארה ושלחה והלכה לה [**בחזקוני לקמן מ״א מ״ה** הוסיף דגירשה מביתה והחביאה עצמה בין הקוצים ובין הברקנים וע״ש **הסנה קרוי׳ אסנת** ובא גבריאל והביאה למצרים] והכל צפוי לפני הקב״ה וירד מיכאל המלאך והורידה למצרים לביתו של פוטיפרע שהיתה אסנת ראויה ליוסף כאשה והיתה אשתו של פוטיפרע עקרה וגידלה אותה כבת, וכשירד יוסף למצרים לקחה לו שנא׳ ויתן לו את אסנת בת פוטיפרע כהן און לאשה״ [בחזקוני שם הוסיף דכשעבר יוסף בארץ מצרים יצאו כל הנשים לראותו מחמת יופיו שנא׳ **בנות צעדה עלי שור** [לקמן מ״ט כ״ב] וכל אחת זורקת לו חפץ או תכשיט וזו לא הי׳ לה מה לזרוק וזרקה לו הקמיע שבצוארה ונסתכל בו יוסף שהיתה בת בתו של יעקב ונשאה].

וכ׳ **בהג׳ רד״ל** דזה פרקי דר״א לשיטתי׳ לעיל פל״ו דדינה היתה ראוי׳ ליוסף וכ׳ דלפ״ז יל״פ מש״כ **וברצונם עקרו שור** זה יוסף כי בזה שרצו להרוג את אסנת הי׳ יוסף נשאר עקור בלי בנים, עוד כ׳ בשם ס׳ **סודי רזי** שמה שכתב יעקב עלי׳ שם הקודש הי׳ שם הוי״ה להעיד **שמלפניו יצאו הדברים כבושים שתולד אסנת מדינה ושכם ותהא ראוי׳ לדינה.** וע״ע בספר **חומת אנך לחיד״א אות ז׳** דלמש״כ **התרגום יונתן לעיל ל׳ כ״א** דהתחלפו העוברים שבלאה ושברחל דיוסף בעצם נוצר בבטן לאה ודינה ברחל, א״כ בלאה נשאר רושם יוסף זכר ולקחתו דינה שבאה במקומו וע״כ ותצא דינה כמו זכר, וא״כ הי׳ ליוסף איזה סרך שייכות בענין אסנת ולכן נשאה לאשה. **ומורינו המשגיח הג״ר מתתיהו סלומון זצ״ל** רגיל להוסיף על כ״ז, דכאן אפשר לראות היסוד דאין מפסידים מויתור, דלאה שחשבה שוויתרה על יוסף וקיבלה את דינה שבסוף נפגמה וא״כ רק הפסידה מוויתור שלה, אבל כעת נתגלה שמדינה יצאה אסנת שנישאה ליוסף ויצאו מהם שני שבטים מנשה ואפרים וא״כ לא הפסידה כלום.

שכם שאב הזוהמא של דינה

ועי״ש בפי׳ **״ולא עוד אלא״** שכ׳ בשם **אריז״ל בספר עמודי׳ שבעה** ששכם בן חמור נשיא הארץ הוא שורש נחש הקדמוני דחוי לשון חויא, וכיון שהתיקון צריך להיות ע״י המקלקל לכן בראותו שדינה היתה משורש חוה שהטיל בה זוהמת הנדה דאותיות דינה היא נידה

להדליק נרות לכבו״ש והדליק נרות אבל לא ידע איזה ברכה לעשות, רק ברכה אחת ידע **״להדליק נר של חנוכה״** וכן אכן בירך, הנה אין לנו השגה הרעש שעשה ברכה זו בשמים, ולנתב׳ בפנים אכן כ״ז בא מכוחה של נר חנוכה שבאים להבדיל בין ישראל לעמים וכיון שהגיע יהודי הזה להרגשה זו אכן ראוי שידליק נרות חנוכה.

והנה חקר ידידי **הרב יעקב יוסף לרנר שליט״א,** האם חומר ההפרדה בין ישראל לעמים שנתבאר כאן, יתקיים גם לע״ל דומלאה הארץ דעה את ה׳ וישמעו רחוקים ויבואו ויתנו להקב״ה כתר מלוכה, ויהיו לישראל לעבדים, דאולי כבר אין סכנה כ״כ, והגם דפשוט דיהי׳ מעלה עצומה לכלל ישראל דוקא אבל ההפרדה והריחוק שייך רק בגלות שהגוים שקועים בטומאה ובתאוות, ואולי עיקר קביעות יעקב הי׳ הכנה לגלות, ולא לגאולה העתידה, וא״כ אולי לא יהי׳ שייך יו״ט דחנוכה דעיקרו יו״ט של גלות וכ״מ ל׳ הרמב״ם סוף הל׳ מגילה שאע״פ שכל זכרון הצרות יבטל שנא׳ כי נשכחו הצרות הראשונות וכו׳ ימי הפורים לא יבטלו וזה **ממדרש משלי ט׳ ב׳** מ׳ דחנוכה יתבטל. שו״ר **בציוני הלכה על חנוכה מהגרב״צ קוק שליט״א בשם מרן הגריש״א זצ״ל** דמסתבר שאף לאחר שיבנה בית המקדש יהיו מדליקים כ״א נר חנוכה בביתו דלמה לא יזכר הנס, והביא בשם **מהר״ל בהקדמה לאור חדש** דכוונת חז״ל הוא רק שכל הנסים יהיו טפלים ולא שתעקר לגמרי וכשמ״א חז״ל לענין זכירת יצאת מצרים לא שתעקר יצ״מ ממקומה וכו׳ [ברכות יב:]

[44] צ״ע טובא איך הי׳ מותר להורגה בפרט אי יש לשבטים דין ישראל ועו״כ ועבד הבא על ב״י הולד כשר, **ובס׳ מקרא העדה להג״ר אליהו גרינצייג זצ״ל בפ׳ ויחי סי׳ רכ״ו** תי׳ דגם לשי׳ הרמב״ן דהי׳ לאבות דין ישראל י״ל לשי׳ הראשונים דעו״כ ועבד בא על ב״י עדיין צריך גירות **עי׳ שו״ת חמד״ש אה״ע סי׳ ב׳ ג׳ ושער המלך פט״ו מאיסו״ב ה״ג,** ועוד, וא״כ י״ל דלד׳ השבטים היתה נכרית גמורה וידועים ד׳ **הרמב״ם פי״ב מאיסו״ב ה״י** דישראל הבא על גוי׳ נהרגת לפי שבא לישראל תקלה על ידה, וגם אם היא רק בת ג׳ שנים ואינה בת דעת כלל, ועי׳ **סנהדרין נה:** אי להריגת בהמה בעי׳ תקלה וקלון, וא״כ לד׳ בני יעקב כיון שיש להם קלון בענין זה ודינה כגוי חשבו להרגה אבל יעקב אבינו סבר דהיא ישראלית גמורה, עי״ש מה שביאר לפ״ז הא דהוצרך יוסף להראות לאביו שטר כתובה, **ובס׳ חשוקי חמד למס׳ ברכות ל״ד תי׳ הגר״י זילברשטיין שליט״א** דאולי לפני מ״ת הי׳ מותר להרוג מפני חילול ה׳, ויש להמתיק כ״ז כיון שכאן בפ׳ וישלח הוא עיקר התייסדות משפחתו של יעקב והפרדתו מן העמים וכמו שהארכנו לעיל בענין קביעות תחומין וכן לקמן, א״כ הי׳ זה למיגדר מילתא לדורות לכל צורת עם ישראל, דאם ישאר איזה זכר ממעשה זה יהי׳ נשאר המציאות דיתכן פירצה בכרם בית ישראל והשבטים רצו שיחזור להיות מצב ש**״וכן לא יעשה״ דהיינו שלא יעלה על הדעת פירצה בכלל ישראל.**

רצה לשכב עמה לתקנה ולשוב ממנה הזוהמא שהטיל בה ולטהרה ועשה ערמה עד שמצאה ולהכי נשאה שמעון אח״כ לפי שידע סוד זה, וזה מה שאמרו הכזונה יעשה את אחותינו וזה הי׳ בערמה דבאמת אדרבה נטהרה בזה ע״כ מאריז״ל [**וחיד״א שם כ׳ בשם אריז״ל** כי דינה היתה אמתלאי בת כרנבו אם אברהם שתרח בא עליה בנדתה ותרח נתגלגל ונתקן באיוב ואמתלאי נתגלגלה ונתקנה בדינה ושכם שאב זוהמתה ונשארה נקיה **ואסנ״ת ר״ת אמתלאי סיגי נדתה תקנה**] ולפ״ז יישב מה דק׳ דבפשוטו נר׳ שלא נתקיים הבטחת הקב״ה שוב אל ארץ אבותיך ואהי׳ עמך אחרי שקרה לו מעשה זה, אבל לאריז״ל אדרבה המעשה הזה הי׳ לטוב לו לטהר ולתקן קצת עון חוה וא״כ לא נמשך מעשה זה מצד זנות של דינה **דאדרבה היתה יושבת אהלים כמו יעקב אלא שמה׳ יצא הדבר כדי שיבוא המקלקל הנחש ויתקן קצת מה שעיוות,** וכל מה שרצו השבטים להורגה לא הי׳ מצד עצם החטא, רק מצד חילול ה׳ שבדבר שאינם מבינים בסוד ה׳, ולכן הביא יעקב את הציץ דבזה אפשר לבדוק עוברי עבירה ובראותם שאין פני׳ מוריקות יתודע שמעשה דינה היתה מאת ה׳ עי״ש באריכות.

והנה כבר נתבאר לעיל דיעקב קבע תחומים והגבלה שלא יהי׳ שום יציאה מגבולי הקדושה, ולפ״ז פרשה זו דותצא דינה בת לאה הוא ביטול להגבלה זו ולא הועיל יעקב בקביעות תחומו לענין דינה בתו, אולם לד׳ פרקי דר״א נתגלה בזה דגם אם יעקב יקבע תחומים אם לפעמים נעשה יציאה מגבולי הקדושה באונס גמור יתכן שיש בזה תועלת גדול לדורות, וכאן הי׳ התועלת שנולדה מזה אסנת שהיתה השלמה ליוסף, וכל עיקר עבודתו של יוסף הי׳ לרדת למצרים ערות הארץ ושמה בתוך הטומאה הגדולה לבנות גבולי קדושה לדורות, וא״כ י״ל דאדרבה מתוך שיעקב קבע גבולי קדושה על יד עיר שכם זכה ויצא משם הכח שגם בתוך הטומאה הגדולה של מצרים יוכלו להחזיק מעמד. [עוד יש להזכיר מש״כ המקובלים דהי׳ כאן נשמת רבי חנניא בן תרדיון שנרמז במש״כ והארץ **רחב״ת** ידים לפניכם]

ובזה מיושב למה קבע יעקב דירתו דוקא על יד עיר שכם, דיעקב הרגיש דכאן בפנימיות של שכם יש קדושה גדולה שצריך לגלות וכמש״א החי׳ הרי״ם **דשכ״ם ר״ת שם כבוד מלכותו** היינו המשכת רצונו ית׳ גם בתוך הטבע וכעבודת ימות החול אבל לזה צריך שמירה, רק לא ידע איך לעשותו והתחיל בזה שהתקרב קצת לעיר ותיקן להם שווקים ומרחצאות, והקב״ה הכניס תשוקה עצומה בלב שכם בן חמור ולא מצינו לשונות של חשק כזה בתורה, להראות עד כמה הי׳ זה בלתי טבעי, ועי״ז יצא נשמת אסנת שהי׳ הכנה להשלמת קדו׳ יוסף הצדיק וכן כל שאר התיקונים שהזכרנו לעיל, ולזה החריש יעקב ולא עשה כלום, אבל שמעון ולוי לא איכפ״ל בכל זה דסו״ס יש כאן פריצה חמורה לעיני העולם וע״ז צריך לקנאות למען לא תהי׳ ״כזונה״ דאף דאולי אין היא בעצם זונה ממש אבל מבחוץ נראה כמעשה זנות ממש.

ולכשת״ל פרשה זו יש בה חיצוניות ופנימיות דמצד הפשטות מה שנראה לעיניים הי׳ כאן פירצה חמורה בחומת בית יעקב וע״ז קנאו שמעון ולוי כדי שח״ו לא יצא ממעשה זה תקלה לדורות, אבל מצד פנימיות הענינים הי׳ זה מהקב״ה כדי שיהי׳ בזה כמה תיקונים וגם הכנה למה שיקבע יוסף גבולות הקדושה במצרים.

שו״ר דברים נפלאים בזרע שמשון אות י״ב שהביא ד׳ חז״ל שקרה ליעקב מעשה דינה כעונש על שהי׳ נראה שקרא לעצמו ״אל אלקי ישראל״ אף שלא הי׳ כוונתו לכך אבל הי׳ נראה כן מבחוץ, לכן נענש במעשה דינה שרק מבחוץ הי׳ נראה כפגם וזנות אבל בעצם לא הי׳ כאן פגם כלל ע״פ ד׳ אריז״ל הנ״ל דאדרבה עי״ז נטהרה מפגם נידות של אמו של אברהם אבינו.

זלזל בדבר קל ונכשל בדבר חמור דינו כמזיד

ובני יעקב באו מן השדה כשמעם וגו׳ ויחר להם מאד כי נבלה עשה בישראל לשכב את בת יעקב וכן לא יעשה: [ל״ד ז׳]

ידוע הסיפור על הבית הלוי,[45] שנסע פעם על אם הדרך באחד מלילות החורף הקרים, והגיע אצל אכסניא אחת וכבר הי׳ השעה מאוחרת, ובכל זאת דפק בדלת, הבעה״ב פתח את הדלת, והתנפל עליו בגערה בשצף קצף כה מאוחר בלילה הנך דופק בדלת, האם אתה רוצה להעיר כל האורחים שלי אין מקום באכסניא ללון, ולא רצה להכניסו והפציר בו שירחם עליו עד שניאות להכניסו לאכסניא, וביקש לשתות כוס תה, גער בו בעה״ב איזה חוצפה היא זו, בא כ״כ מאוחר בלילה והוא עוד רוצה כוס תה, ולא קיבל, ולא נתן לו חדר כראוי רק נתן לו לישב על כסא באיזו פינה חשוכה באחד הפרוזדורים בלא מטה, [יש נוסח שנתנו לשכב על הרצפה בפרוזדור] כשראה הביה״ל שאין לו ברירה הוציא גמרא והתחיל ללמוד כדרכו בקול, כשהבחין בזה הבעה״ב התרעם עליו ברוגזא האם אתה רוצה להעיר כל האורחים שלי, וכיבה לו את הנר, ובלית ברירה נשאר יושב על מקומו ללא נר, כעבור זמן קצר והנה נשמעים דפיקות חזקות בדלת, הדלת נפתחת לרווחה ונעשה רעש גדול באכסניא הדליקו את כל המנורות ונעשה יום באמצע הלילה, ומה קרה, רבי הגיע, האדמו״ר מקודינוב, ועכשיו כבר אי״ז לא מאוחר מדי, ולא

[45] העתקתי נוסח הסיפור כפי שמובא בשיעורי רבינו מאיר הלוי עה״ת פ׳ וירא עמ׳ ק״ח.

חוששים שמעירים כל האורחים באמצע הלילה, הכל בסדר, ומיד התחילו להכין סעודה לכבודו כדרך החסידים, והתחילו לבשל, באמצע הוצרך הרבי לעבור באותו מסדרון שישב שם הביה״ל, בעברו הבחין הרבי באיש היושב שם בפינה, [או שוכב על הרצפה] ונתבונן לראות מי הוא האיש היושב שם בחושך, וראה שאי״ז אלא מרן הבית הלוי בעצמו ויחרד חרדה גדולה לראות את הביה״ל יושב כך בחושך בפינה, וניגש אליו ואמר **״ר׳ יושע בער ר׳ יושע בער״**, מה אתם עושים כאן, הכנסו פנימה, כשראה בעל אכסניא זאת ונתודע לו שהאיש הזה שהתנפל עליו כ״כ בגסות אינו אלא רבינו הבית הלוי, הרגיש מאד לא נעים וניגש אליו הבהע״ב וביקש סליחה ומחילה מהרב על התנהגותו מאחר שלא ידע מי הוא, שאל אותו הבית הלוי אם אומר לך ווארט על הפרשה תבין, א״ל הן, א״ל דחזינן שהתורה עושה עסק גדול מהכנסת אורחים של אברהם, והלא גם לוט מסר נפשו על הכנסת אורחים, אלא התי׳ הוא אברהם סבר שהם ערביים ואעפ״כ טרח עצמו בשבילם, אבל בלוט הרי ידע שהם מלאכים ואי״ז רבותא כלל.

עוד אמר לו, אילו היית נוהג עמי כא׳ מפשוטי העם ולא היית משליך אותי בפינה חשוכה בפרוזדור, הי׳ הזילזול שלך בגדול הדור כמעשה בשגגה, אבל מאחר שהתנהגות שלך אינו כהוגן גם לגבי יהודי פשוט, הרי שהיית מזיד בזלזול שלך בי כאורח מן השוק, א״כ יש לך דין של מזיד אף כלפי בזיון שנהגת בבית הלוי כביכול זלזלת בגדול הדור.

ועפי״ז הסביר מש״כ בפסוק זה, **[חלק זה הובא בבית הלוי עה״ת]** דמבואר בפסוק זה דהי׳ פגם גדול בזה שנעשה כן לבת יעקב שהוא בחיר האבות יותר מאם הי׳ נעשה כן לכל נערה אחר, וק׳ הרי וודאי שכם לא ידע ולא הכיר במעלתו העצומה של יעקב וא״כ לענין זה הוא שוגג, מה שייך להענישו על כך שעשה נבלה בבת יעקב, וכן צ״ב מה התוספת ״וכן לא יעשה״ אחרי שכבר אמר ״כי נבלה עשה בישראל״, [46] ולהנ״ל א״ש דכיון דשכם עשה מעשה שלא יעשה אפי׳ לבתו של איש פשוט, אם משום הגדר שגדרו עצמן בני נח אחר המבול להיות פרושים מעריות או משום שהי׳ בע״כ והוי כגזל, **שוב יש להענישו כמזיד גמור** אף על חומרת המעשה שעשה לבת יעקב וזה״פ בפסוק ״וכן לא יעשה״ דהיינו דאחר דלא יעשה כן גם לבן נח, שוב יש לגלגל עליו כל חמור הנבלה שעשה לבת יעקב.[47]

והוכיח עצם יסודו **מב״ק ס״ב**. דהנותן לאשה דינר של זהב וא״ל שהיא של כסף, ונאבד בפשיעתה חייבת על של זהב, דגם אילו הי׳ של כסף לא הי׳ לה לפשוע בשמירה. ומאריך דכן בכל אדם שמכוון רק לחטא קל כחוט השערה ובאמת יש באותה מעשה חטא חמור וגדול יגיע לו עונש כאילו עשה החמור ביודעים, ולא נחשב שוגג ע״ז, **ולפ״ז במי שהקיל לעצמו לעבור על איסור דרבנן דחלב עכו״ם דאסרו משום חשש חלב טמא, אם במקרה נזדמן שהי׳ שם חלב טמא, אף דאילו הי׳ יודע לא הי׳ אוכל, מ״מ לא נחשב לשוגג**, והאדם בעצמו יוכל להתבונן במעשיו אשר כמה פעמים סבר שאינו עובר רק על מנהג ישראל שנהגו מצד החסידות וחומרא בעלמא, ובאמת יש באותו דבר איסור דאורייתא מהחמורות, רק הוא לא ידע שורש הדברים והלכותיו ואז לא יהי׳ לו שום תי׳ שלא ידע. וזה״פ שה׳ יביא במשפט על כל נעלם זה ההורג כינה בפני חבירו ונמאס, אף שלא ידע שחבירו אסטניס מ״מ כיון דאינו מד״א לעשות כן בפני חבירו, כבר יקבל עונש על כל הצער שגרם לו עי״ש עוד שהאריך בזה. והוסיף **הג״ר אלי׳ ברוך פינקל זצ״ל בספרו משלחנו של רא״ב** דמכאן נלמד למעשה שמי שמזלזל בתפלה או שיוצא מביהמ״ד באמצע הלימוד וד״ז משפיע על אחרים, הרי יש לו דין מזיד גם על המעשים שלהם, וכן מי שאכל משהו שלא הי׳ עליו הכשר טוב ונכשל במאכלות אסורות יענש כמזיד.[48]

ולכ׳ לפו״ר יל״ע בדברי הבית הלוי מסוגיא ערוכה במס׳ שבת ריש פרק כלל גדול סח: דנחלקו מונבז ורע״ק בחיוב חטאת דשוגג דד׳ מונבז דשוגג דומיא דמזיד דיש לו ידיעה, דס״ל דגם בידע דיש לאו וכרת אבל כיון דלא ידע דיש חיוב קרבן, כבר נקרא שוגג, כיון דס״ל דנקרא שב מידיעתו, דאילו הי׳ יודע דיש גם חיוב בקרבן לא הי׳ עושה כמבואר **בתוס׳ סט. ד״ה אלא**, ורבנן דנחלקו הוא רק כיון דס״ל דשגגת קרבן ל״ש שגגה, דלא שב מידיעתו הוא, אבל בשגג בכרת גם בהזיד בלאו עדיין

---

[46] וי״א משל למי שנותן לחבירו סטירת לחי בבית המדרש בפני קהל ועדה שחוץ מהעוולה שבו, הוא דבר שלא מקובל כלל שאין עושין דבר כזה. והשבטים רצו שישאר מצב ש״וכן לא יעשה״ לזה הוצרכו לעשות נקמה גדולה שלא יעלה כלל על הדעת אפשרות לעשות דבר כזה.

[47] **וסוף הסיפור הי׳** שהבית הלוי לא הסכים לסלוח לו אא״כ יבוא לבריסק וילמד שם פרק בהכנסת אורחים, וכך הוי שהגיע לבריסק, ואמר ר״מ הלוי דמה שהי׳ בבריסק אינו יודע, אבל זה ידוע שאחרי שחזר מבריסק האט ער גשעמט מיט זיין הכנסת אורחים. [-נהפך להיות אחד ממכניסי אורחים המפורסמים]

[48] עי׳ **בבית הלוי פ׳ שמות ד״ה וירא אלקים** עוד חומרא עד״ז, דמי שפרוץ בעבירות במזיד, שוב לא יהי׳ לו לעולם דין שוגג כיון דאינו שב מידיעתו, ובמחלל שבת במזיד אי יחלל שבת עבור חולה עדיין יהי׳ נקרא מחלל שבת, **ונפק״מ לדבריו בזמנינו בבית חולים אם נצרך לרופא בשבת לא יקח רופא חילוני דמכשילו בחילול שבת אבל שומר תו״מ לא מחלל שבת בזה.** וכאן בבית הלוי נתחדש יותר דגם אי הי׳ שב מידיעתו מחמת חומר העבירה נקרא מזיד. **ולבית הלוי יוצא דעיקר דין שוגג לא נאמר רק ליראי אלקים שלא מזלזלים בשום איסור. [הבית הלוי בעצמו היה ידוע על יראת שמים העצומה שלו]**

נקרא שוגג לריו"ח שם והכי קי"ל [**ר"מ פ"ב משגגות ה"ב**], וגם לד' ר"ל שם דס"ל דבעי' גם שישגוג בלאו מ"מ מבואר **בתוס' שם** [**ד"ה דידע לה בתחומין וכמבואר בדו"ח לרעק"א יבמות לג: ד"ה ותו**] דגם בידע שיש איסור עשה מ"מ הוי שוגג לענין קרבן, הרי להדיא דגם אם ידע שיש במעשה שלו איסור דאורייתא מ"מ כיון שלא ידע חומר הדבר הרי הוא שוגג.

עוד יל"ע מסוגיא מפורשת שבועות יח. דהציור שחייב חטאת בבא על אשתו ופירסה נדה בשעת הביאה, ולא נחשב כאונס, הוא בבא עלי' סמוך לווסתה, וידע שיש חובת פרישה אבל סבר שיוכל לבוא עלי' ולפרוש קודם שתראה, דאונס לא הוי כיון שהי' לו להעלות בדעתו שמא תראה, ומ"מ מזיד ל"ה דלא ידע שתפרוס נדה, הרי דגם אם נאסר לו עצם הביאה, מ"מ לא נחשב כמזיד, **ובאמת שכבר הק' כן רש"י שם בד"ה ובת"ח** שכ' "וא"ת מזיד הוא בבעילת סמוך לווסתה, אי"ז קשיא שאין כרת וחיוב חטאת על סמוך לווסתה עד שתטמא ובבעילת הטמאה שוגג הוא כסבור יכולני לבעול" מבואר להדיא דענין שוגג ומזיד מתייחסים לעצם החטא, ולא איכפ"ל במה שהי' מזיד על הפרישה גם אם הי' מוזהר ע"ז. [אבל באמת יש לנו רש"י דמ' כד' בית הלוי **בכריתות יז: ד"ה אכל** דאם בשעה שאכל ספק חלב ידע שזה ספק שוב אינו מביא אשם תלוי "דמזיד הוא ופטור" אף שסבר שזה רק ספק איסור ובפשטות גם לא יביא חטאת אם יתברר שאכל חלב, **ותו' ע"א ד"ה ספק** כ' בנוס"א דחסר בשב מידיעתו ולא כ' ל' "מזיד" וכבר העיר **הרש"ש שם** על רש"י דזה סותר לגמ' שבת סט.]

אי איסור דרבנן מפקיע שם אונס

והנה **ברשב"א שבועות יז:** [**ד"ה איזו**] הוכיח מגמ' הנ"ל דווסתות דרבנן דאם הי' דאורייתא הי' באמת נחשב למזיד וכ"כ **במשמרת הבית ז' ב'**, אולם ד' **הרא"ה שם ורמב"ן** [**שבועות שם ד"ה אמר**] **ור"ן** [**שם ד"ה היכי**] ס"ל דגם אי ווסתות דאו' מ"מ נחשב שוגג כיון שהוא מזיד רק העשה דוהזרתם ולא על איסור נדה וכ"מ מרש"י הנ"ל, [**וע"ע מש"כ בזה בנוב"ק יו"ד נ"ה ד"ה והנה**] אבל הא מיהת דאם ווסתות דרבנן, בוודאי לא נחשב כמזיד ודלא כבית הלוי.

אלא דמ"מ למדנו עכ"פ חומרא באותה סוגיא כעין ד' הבית הלוי, דגם אי יש חובת פרישה רק מדרבנן מ"מ כבר לא נחשב אונס ונחשב ששגג באיסור דאו', **והכי קי"ל להלכה והובא בתורת השלמים** [**סי' קפ"ד יו"ד סי' קפ"ד סק"ג**] **ובלבוש** [**סי' קפ"ה**], אולם **בקרן אורה** [**יבמות ס"ב: ד"ה אמר ריב"ל**] הוכיח מאותה סוגיא להיפך דווסתות דאו' דאי ווסתות דרבנן למה לא יהי' נחשב אונס הרי מה"ת היתר גמור הוא. וזה היפך ד' הרשב"א הנ"ל, **והגרש"ש** [**בשערי יושר ש"א סוף פ"ב**] נקט בפשיטות דמה שאינו אסור אלא מדרבנן לא יפקיע שם אונס, והוכיח כן **מיומא פ.** ומה דחייב קרבן בסמוך לווסתה אינו מצד איסור דרבנן רק דסמוך לווסתה הו"ל לאסוקי אדעתי'.

ועד"ז מבואר **בפסחים ע"ב:** בסוגיא דטעה בדבר מצוה דבבא על אשתו נדה סמוך לווסתה לא נחשב כטעה בדבר מצוה דלשמח אשתו, וענין טועה בדבר מצוה בפשטות הוא גדר של אונס [**עי' ל' תוי"ט פ"ח דתרומות מ"א ושו"ת אחיעזר ח"ג פ"א ושו"ת שבט הלוי ח"א סי' ק"פ ואכמ"ל**] וסמוך לווסתה מפקיע דין הטועה, אלא **שבתוס' שם ד"ה סמוך** מדוקדק דזה רק אי ווסתות דאו' [ומזה הוכיח **נוב"ת תנינא יו"ד סי' פ"ד** דפרישה סמוך לווסת לכו"ע דאו'] מ' דנקטו כקר"א והגרש"ש, וכן הוכיח **בבינת אדם שער בית הנשים א'** מסוגיא שם דשעת ווסתה גופא וודאי דאו', דאל"כ איך שייך לחייבו חטאת במה שהותר בדאו', אולם כבר דחה **בשו"ת בנין בנין עולם יו"ד סי' ל"ח** דכיון דאסרוהו מדרבנן תו אין בו מצוה ול"ה טעה בדבר מצוה, וכ"כ בקרן אורה שם, ולהנ"ל יש לדחות בנוסח אחר, דכיון דאסרוהו מדרבנן לא נחשב כלל טועה דל"ה אונס ודין טועה בדב"מ מיוסד על אונס.

[וכיסוד הנ"ל מצינו **בחי' רעק"א פסחים ו: ד"ה הבודק** בהא דחייבו חז"ל דהבודק צריך שיבטל שמא ימצא גלוסקא יפה, וכ' רעק"א דלולא חובת חז"ל הי' נחשב אונס על המציאה, אבל אחרי תקנת חז"ל אם מצא חמץ לא נחשב אונס, עוד מצינו **בד' התוס' ביצה כה: ד"ה אורח ארעא** בהא דאמרי' שם דלמדה תורה דרך ארץ: שלא יאכל אדם בשר קודם הפשט ונתוח. והק' תוס' הרי מבואר בהמשך הגמ' שם שיש איסור בדבר דקאמר נטיעה מקטע רגליהון דקצביא ותי' דודאי ליכא איסור דמשנשחטה היא עומדת בחזקת היתר **"מיהו אם נמצאת טריפה לאחר שאכל הוא נענש כשוגג ולא כאונס שלא היה לו למהר כל כך" וביאר בקו"ש אות ס"ב** להמבואר בשבועות יח. ע"פ ש"ש דבשעת וסתה גם אי ווסתות דרבנן ל"ה אונס, כיון דמדרבנן היה אסור לשמש, וה"נ, כיון דמשום מידת דרך ארץ, צריך להמתין שוב אין טענת אונס, אלא דהעיר דבתוס' פסחים ע"ג גבי שחטו ונמצאת טריפה בסתר, כתבו ג"כ, דלא מיקרי אנוס, והתם לא שייך לומר דצריך להמתין, ולמה לא מיקרי אנוס]

אולם כ"ז אינו נוגע לד' הבית הלוי דכ"ז הוא לעשות מאונס לשוגג אבל לשווי' מזיד מטעם זה לא יתכן כדמוכח משבועות שם. וכ"כ **בשב שמעתתא ש"א פ"ג** בהא דמבואר **בתוס' יבמות פ.** לענין סריס, דלד' רב דאם הי' לו ב' שערות לאחר שנת י"ח הו"ל סריס למפרע ונתברר שהי' גדול מבן י"ג, אם אכל חלב מבן י"ג חייב מלקות, וכ' בש"ש דמוכח דס"ל לתוס' דספד"א מדאו' לחומרא, דאי רק מדרבנן לחומרא א"כ הא דהי' אסור לו לאכול חלב הוא רק מספיקא דרבנן דחיישי' שמא נשרו, ואיך יתכן לחייב מלקות דהגם דמבואר בשבועות י"ח דע"י חובת פרישה דרבנן לא הו"ל אונס זה רק לענין לשווי' כשוגג לענין חטאת **אבל לא יתכן לשווי' מזיד לחייבו מלקות,** אולם לד' בית הלוי הנ"ל הי' אפשר

לדחות דגם ד' התוס' דספד"א אסור רק מדרבנן ומ"מ יתחייב מלקות. אולם זה יק' מגמ' שבועות דמפורש דחייב רק חטאת.

והנה יל"ע לדברי הבית הלוי אם מה שעבר הי' עבירה אחרת לגמרי ועי"ז נכשל **כגון ששתה חלב לפני קידוש במזיד, ונתברר שהי' חלב טמא,** וכיו"ב דלכ' לפי הטעם של הבית הלוי אין נפק"מ דסו"ס לא הי' לו תי' לעשות דבר זה. וכן יש לחקור לנתב' לעיל דאיסור מפקיע שם אונס כמבואר בשבועות י"ח, מה יהי' באיסור אחר כגון **בבא על אשתו שלא בשעת ווסתה ביוה"כ,** וחקר בזה **הג"ר אברהם גניחובסקי זצ"ל** [**בהערותיו על ש"ס ש"א פ"ג בית אבי** וע"ע בספרו **חדר הורתי מהדו"ק סי' ב' וסי' ד' מהדו"ת א' ב' וסי' ד'**] ופשטו, מהא דמבואר מד' **הריטב"א ורעק"א כתובות דף ל.** דגם אם הי' לו לחשוב מצד אחר כגון איסור אכילת תרומה עדיין יהי' נחשב אונס על הגזילה, דהקשו בזר שאכל תרומה דפריך שם דל"ש קלב"מ דמדאגבי' נפיק בי', דהרי יש ציור דיהי' קלב"מ ביורשים שאכלו תרומה בסברם שזה של אביהם, דאז יש רק חיוב נהנה, הרי דאף דידעו שהוא תרומה מ"מ נחשבים כאונס לענין הגזילה, אולם **באהבת חסד למהר"א מטשכנוב** אכן תי' כן על קושי' הנ"ל, ויתכן דגם בחומרת הבית הלוי י"ל כן.

[ובעיקר היסוד דספק איסור נחשב כמזיד וגם הא דאיסור דרבנן מפקיע שם אונס האריך בזה **הג"ר אברהם גניחובסקי זצ"ל** שם **והבליע בדבריו ד' הבית הלוי** ותמוה שהביא דבריו רק למראי מקום דאיסור דרבנן מפקיע שם אונס וזה לא חידוש כ"כ, כנר' דנקט בפשיטות דלא יתכן לומר דכוונתו למזיד ממש]

שו"מ בספר **משמר הלוי זבחים סי' ה'** [**וכ"ה בפניני רבינו הגרי"ז**] שהעיר על הבית הלוי מגמ' שבת ס"ט., וגם העיר דלדברי בית הלוי יהי' הדין במי שסבר שזה חלב דרבנן ונכשל בחלב דאו' שלא יתחייב חטאת, וכ' דצ"ל דדברי הבית הלוי הוא בדיני שמים ולא בדיני אדם, **ומהג"ר מענדיל צציק זצ"ל** הביא דהבית הלוי לא כוון למזיד גמור רק שאינו שוגג. והסכים לזה **הגרא"י סולובייציק שליט"א כששאלתי לו קושיא הנ"ל ד' וישלח תשפ"ג.**

ממונבז יש מקור לבית הלוי

אולם באמת למתבונן היטב בסוגיא דשבת נר' דאולי אדרבה משם יש קצת מקור לסברת הבית הלוי, עפ"י מה שחקר **מו"ז הג"ר בנציון זצ"ל בספרו ילקוט שיעורים שבת סי' כ"ו** האם מזיד ושוגג הם סתירא בעצם ולא יתכן שיהיו ביחד, או דבעצם אין סתירא וגם שוגג הוא סוג מזיד, דלא הי' לו לשכוח, רק דגזרה תורה דאם הוא שוגג על איזה דבר לא יתחייב רק קרבן. והנה בד' מונבז מבואר דהקיש שוגג למזיד דבעי' שיהי' ידיעה והק' לו רע"ק דא"כ לדבריך אולי בעי' ידיעה בשעת מעשה, א"ל הן וכש"כ שהוספת, א"ל לדבריך אי"ז קרוי שוגג אלא מזיד, ולקמן פריך **מ"ט דמונבז** ופירש"י דל"ש ללמוד שוגג ממזיד דשוגג חילוף דמזיד, ומשני דיש היקש שוגג למזיד ופירש"י **דאע"ג דלא דמי בע"כ הקישן הכתוב.** הרי מבואר לרש"י דשוגג ומזיד בעצם הם סתירא רק דבע"כ הקישו הכתוב. אולם שאר ראשונים לא פי' כרש"י בהא דמ"ט, ומוכח דלא איכפ"ל הילפותא שוגג ממזיד דאינו סתירא, וכן מבואר **בירושלמי פ"ו דתרומות** דלמונבז יתכן דיהי' **חייב קרבן וגם מלקות,** כשהתרו בו רק למלקות, ולא לכרת, וכן לריו"ח, וא"כ מבואר דיתכן שיהי' שוגג ומזיד ביחד, **והביאור י"ל** כיון דכל שוגג הוא ג"כ סוג מזיד רק דכיון דלא ידע חומר הדבר גזרה התורה שלא יתחייב בחומר זה, אבל באותו חומר שידע כן יתחייב. וכ"ז בד' מונבז, ויתכן דרע"ק נחלק וס"ל דיש סתירא בין שוגג למזיד, ובזה נבין הדו"ד בין מונבז ורע"ק דזה גופא שואל רע"ק דאיך יתכן להקיש שוגג למזיד דא"כ גם בידע בשעת מעשה יהי' לו דין שוגג והרי לא יתכן זה דשוגג הוא סתירא למזיד וברגע שיודע הרי הוא מזיד ולא שוגג, וע"ז השיב מונבז דאדרבה כדי שיהי' שוגג בתורה בעי' שיהי' דומיא דמזיד היינו שכבר ידע שיש בזה איסור לאו וכדו', ואז בעצם יש עליו תביעה גדולה כמו על מזיד גמור וכדברי הבית הלוי רק דגזרה התורה דעל סוג מזיד כזה כיון דסו"ס לא ידע עצם החומר יתחייב רק בקרבן. ואכן ס"ל למונבז דבלא יודע כלום כגון בתינוק הנשבה לבין הנכרים פטור מחטאת.

ולפ"ז י"ל דגם אי לא נפסוק כמונבז מ"מ לענין דיני שמים וודאי הוי כן דנחשב כמזיד, רק דבגדרי קרבן ס"ל דהתורה חילקה בין שוגג למזיד והם סותרים זא"ז, וכן כאן לענין שכם בן חמור כיון שאין להם גדרי התורה דקרבנות, ובן נח נהרג בעד אחד שלא בהתראה, וגם על השוגג, ממילא חזרנו לעיקר הסברא בדין שמים דעד כמה שידע שיש בזה איסור כבר נחשב מזיד גמור.

הבדל טהרת וקדו' המשפחה בין יעקב לעשו

ותצא דינה בת לאה וגו' הכזונה יעשה את אחותינו וגו' ויהי בשכן ישראל בארץ ההיא וילך ראובן וישכב וגו' ואלה תולדות עשו הוא אדום:
[קאפי' ל"ד – ל"ו]

יל"ע למה לו להאריך כ"כ במעשה שכם, הלא נראה קצת כגנות, ששכם בן חמור הצליח לטמא את דינה? ובוודאי יש כאן דברים עמוקים וכמ"ש **באוה"ח הק'** דשם הי' נשמת רבי חנני' בן תרדיון הנרמז ברחבת ידים, ומה שנתבאר לעיל ע"פ פרקי דר"א שנולד מזה אסנת ומד' האריז"ל, מ"מ ע"פ פשוטו קשה?

ויתכן לומר בעז״ה, דהנה כל ענין פרשת וישלח הוא כדי להפריד עשו מן הקדושה וזה הי׳ פעולת יעקב וכמו שהארכנו לעיל, והבאנו לקמן מזוה״ק דמה שנמנה משפחת עשו אחר פטירת יצחק הי׳ כדי לנתקו לגמרי משורש האבות עי״ש, עוד הארכנו בהא דקבע יעקב תחומין שכאן קבע יעקב גבולי הקדושה שלא יהי׳ שום שייכות בין משפחת יעקב לאומות העולם, וממילא י״ל דכאן בא התורה לבטא גודל ההבדל בין משפחת יעקב ומשפחת עשו.

דהנה במשפחת עשו נראה בסוף הפרשה ריבוי הממזרות, עד כדי שנתחבטו הראשונים בזהותם של כמה שנמנו שם מי הם, ושני בני אדם בשם שונה יתכן שזה איש אחד, ואם חשבנו הוא בן של מישהו יתכן שאינו כן [ענה וקרח ותמנע], גם אליפז בא על אשת אביו וגם על אשת שעיר החורי עי״ש מש״כ בזה, לזה בא התורה להדגיש דאצל משפחת יעקב אם הי׳ רק מעשה אחד של זנות באונס, כבר הרעישו השבטים עולם ומלואו, והסכימו להרוג עיר שלם עבור זה וצעקו בדם לבם **״הכזונה יעשה את אחותינו״** הרי גודל קדושתם ופרישתם של בני יעקב.

האם צדקו טענת בני יעקב

והגם שיעקב הוכיחם על כך ובד׳ **הרמב״ן** נר׳ שלא הסכים לעצם המעשה שלהם, ולכן הוכיחם לפני מותו ״שמעון ולוי אחים כלי חמס מכרותיהם וגו׳ ארור אפם כי אז״ וגו׳ [לקמן מ״ט ו׳ ז׳] דסבר יעקב דאולי ישובו אנשי שכם אל ה׳ וא״כ הרגו אותם חנם, מ״מ י״מ שאחרי שאמרו הכזונה יעשה את אחותינו לא הי׳ לו מענה [**לקח טוב ושכל טוב**] **ובעקידת יצחק** כ׳ **שהסכימה דעת עליון לדעתם, והג״ר ברוך מרדכי אזרחי זצ״ל בספרו ברכת מרדכי** הוכיח כן **ממדרש חנוכה** שכ׳ דמתחלה גזרו היונים שלא תכנס כלה לחופה עד שתבעל להגמון תחלה, עד שבא מעשה של בת מתתיהו כה״ג שנישאת לבן חשמונאי ששמו אליעזר, וביום החופה טענה לאחיה דלמה אין אתם מתקנאים למסרני ביד ערל להתעולל, **הלא יש לכם ללמוד משמעון ולוי אחי דינה שלא היו אלא שנים וקנאו לאחותם והרגו כרך גדול של שכם** ואתם חמשה אחים ופרחי כהונה יותר ממאתים שימו בטחונכם על המקום והוא יעזור לכם ואכן כן עשו עי״ש הרי ששמעון ולוי מהווים דוגמא לדורות במעשיהם, ואף שיעקב טען להם עכרתם אותי וגו׳ וגם הוכיחם סמוך למיתתו פי׳ בזה הגרב״מ אזרחי זצ״ל דבודאי עצם מעשה שמעון ולוי נכון הוא כיון שכעת הי׳ שעת ייצוק יסודותיו של כלל ישראל וזוהי עיקר השעה שיש לקבוע הגבולות של הן עם לבדד ישכון, ומעשה זה הי׳ פריצה חמורה בגבולות ה״לבדד״ של כלל ישראל, ועצם הדבר שיכול להיות פירצה כזאת הוא סכנה גדולה לכל העתיד של כלל ישראל שיהי׳ כזה מחשבה ש״יתכן״ מציאות של פירצה בכרם בית ישראל, וכדי להשריש שוב לדורות ד״כן לא יעשה״ היינו שלא יעלה בדעת כלל אפשרות מציאות פירצה כזו היו מוכרחים לקנא ע״ז קנאה גדולה, אלא שטענת יעקב הי׳ רק על **אופן הביצוע** להשכיבם חולים במטותיהם וביום השלישי להרגם, וגם על דרגת החרון אף שהי׳ מדי חזק, וזה ענין **״עכרתם אותי״** היינו דעצם הריגת בני שכן הי׳ כדין וכפי שכ׳ הראשונים, אבל עדיין חסר בצלילות המעשה כיון שאינו במאת אחוז כפי שמתאים לבני יעקב אלא יש בו משהו מאומנות של עשיו ולזה אמר כלי חמס מכירותיהם שהי׳ בצורת אומנות של עשיו. [והוסיף הגרב״מ **דלפעמים נעשים דברים כשרים מצד עצמם אך הצורה שאובה מן הגוים צורה של עשו** כמו ניגון נאה אך הלחן שאוב או דומה ללחן גויי ריקוד נאה אך הקצב שאוב או דומה לקצב גויי לבוש נאה אך עיצובו כשל גוי] עכ״פ גם במעשה שמעון ולוי וגם בטענתו של יעקב מתבטא גודל ההפרדה מדרכי עשו וזה גופא בא הפרשה ללמד.

ועד״ז יל״פ מה שכתוב לקמן ל״ה כ״ב **״ויהי בשכון ישראל וגו׳ וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו״** וכי התורה רוצה לספר בגנותו של ראובן? אלא להיפך, התורה רוצה להדגיש החילוק בין עשו ליעקב דאצל יעקב גם אם רק בלבל משכבו כבר נקרא ששכב, כיון שהיו כ״כ רחוקים מזנות, ממילא עד שהי׳ לזה שייכות לזנות צריך למצוא משהו שהוא רמז רחוק לזנות, וגם אח״ז כתב רש״י על ״ויהיו בני יעקב שנים עשר״ שכלן שוין וכולם צדיקים שלא חטא ראובן, [ראה לקמן כל הביאורים בחטאו של ראובן] וכ״ז הוא לחזק מש״כ בזוה״ק דענין מנין בני יעקב בחיי יצחק ומנין בני עשו אחר מיתתו, הוא כדי לקשר יעקב בשורש האבות ולנתק עשו משורש האבות, וזה ע״י בירור כשרות וטהרת וקדושת המשפחה.

<u>הבירור בין חיי יעקב לחיי עשו</u>

ואם כבר הגענו לנקודת ההבדל בין יעקב לעשו, ומכיון שעיקר פרשה זו הוא להעמיד הבירור בין יעקב לעשו כמו שכתבנו, וכמ״ש בזוה״ק, ממילא כאן המקום לתאר ההבדל בין חיי יעקב אבינו וחיי עשו. הנה שם עשו נקרא ע״ש שהוא עשוי וגמור, דלא חסר לו שום יגיעה ועמל להגיע לתכליתו, משא״כ יעקב כל שמו הוא ע״ש העקב היינו ע״ש סופו, דלוקח לו הרבה שנים עד שמגיע לאיזה קנין אמיתי, וכן אנו רואים, דבתחלה אמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה זה לי בכורה, היינו אין ברצוני לעמול ולהתייגע כלל ולא להיות תחת שום לחץ ועונש, הוא רצה להגיע לכל מה שרצה בקלות, והי׳ בז בעיניו הבטלנות של יעקב, שיושב שנים ע״ג שנים בכותלי

ביהמ״ד ועמל ומתייגע להבין דף גמרא, בשעה שהוא יכול בקלות להקשות כמה קושיות חריפות לאביו, **״ולדבר בלימוד״ בלי ללמוד,**[49] ותוך כדי גם לצוד ציד ולהתבטל, ועי״ז לקנות לב אביו, ובוודאי יוכל להיות הממשיך של אביו, וחשב עדיין לקבל הברכות של אביו.

עד שקיבל המכה הראשונה כשראה שבסוף לא הרויח שיעקב לקח הברכות, אבל עדיין לא התייאש וסבר שרק יהרוג את אחיו, וממילא לא יעמוד שוב בדרכו ויוכל עדיין להיות הממשיך, ולכן כשברח יעקב ללבן הי׳ מרוצה, דלבן כבר יטפל בו, והוא יהי׳ שם שנים רבות ובינתיים יוכל לבסס עצמו היטב בתוך חצירו של אביו, עד שגם אם יעקב יחזור אי פעם, כבר לא יהי׳ לו שום אחיזה ושליטה בהמשך בית אביו, ויהי כאשר ראה כי רעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, חשב בעצמו מה שיעקב יעשה בהרבה עמל ויגיעה אני יעשה מיד ובקלות, והלך ולקח לו נשים כשירות על נשיו בלי לגרש את הראשונות וכדכ׳ רש״י שם ״הוסיף רשעה על רשעתו״ היינו דבזה הרגיע עצמו דעדיין יוכל לזכות לכל טוב כיון דיש לו גם נשים מיוחסות, ובינתיים באמת עבר יעקב תקופה קשה מאוד עם הקליפות הקשות, ״אכלני חרב וקרח בלילה״ בהסתר גדול, וכפי שמספר יעקב בעצמו, ורק אחרי הרבה עמל גדול זכה לבנות מרכבה שלימה של י״ב שבטי קה.

והנה כשפגש יעקב את עשיו הכניע עצמו לגמרי לעשו, עד שלא הי׳ כלל מקום לעשו לדאוג שידחנו ממקומו, דהרי יעקב הרגיע אותו שלא ידאג כלל, והוא יכול להמשיך להנהיג כל חצירו של יצחק והוא יהי׳ תמיד בראש, וכן אמר לילדיו לקרותו תמיד אדון וראש, ועשו מאוד התרגש מזה ולכן באמת נתפייס לו, גם כשאנו מגיעים לפטירת יצחק אנו רואים שעשו הולך בראש, לא כאברהם שישמעאל חזר בתשובה, ונתן ליצחק ללכת בראש, רק כאן אמר יעקב לכולם **הנה אחי הגדול הוא יהי׳ ראש המדברים וראש המספידים,** וכן מסתמא הי׳, שהרי עשו הי׳ מכבד את אביו מאוד והי׳ קרוב לו מאוד, והי׳ נראה מבחוץ כאילו הוא יהי׳ הממשיך של אביו, אבל מה כתיב אחריו **״וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו״** [ל״ו ו׳] **ופירש״י מפני הבושה שמכר בכורתו** וצ״ע ולמה נזכר עכשיו אחרי כ״כ הרבה שנים להתבייש על המכירה הרי הכל הי׳ נראה טוב?

תיאור הלווייתו של יצחק אבינו

ונראה בעז״ה ע״פ מה שיש לתאר איך הי׳ נראה שעת ההלוויה של יצחק אבינו, שכולם התאספו לכבד את יצחק, ועמדו סביב עשו כל האלופים הרבים הנמנים בפרשה לקמן והי׳ נראה שיש לו ציבור גדול, מאידך יעקב עמד בפינה בשקט עם י״ב שבטי קה[50], אבל כשהאנשים ראו ההבדל העצום בין שני המשפחות, שבני משפחת עשו כולם פניהם מקרינים טומאה והשחתה וממזרות, **מאידך פניהם של יעקב ובניו היו זוהרים כזוהר הרקיע ששכינה שרוי׳ עליהם, והי׳ נראה בחוש ״ויהיו בני יעקב שנים עשר״** והיו כ״כ מתפעלים מגודל הקדושה והיופי שהי׳ נראה על פניהם, עד שגם ב״אין אומר ואין דברים בלי נשמע קולם בכל הארץ יצא קום״ כולם ביחד הסכימו ואמרו **אלו הם הממשיכים האמיתיים של יצחק ורבקה,** וא״כ ממילא הלך לו עשו מפני הבושה, כיון שראה את היופי ביעקב ומשפחתו וראה את הפירות של היגיעה והעמל של יעקב במשך כל השנים, ומאידך איך נראה הנחת שלו בית מלא ממזרים וזנות איזה ריקות יש במשפחתו, לזה התבייש בושה גדולה איך מכר הבכורה בנזיד עדשים, ועל מה שרימה עצמו בכל ימי חייו שיוכל לקבל הכל בקלות בלי עמל וע״י רמיי׳ ושקר, וכעת הבין דוודאי יעקב הוא זה שראוי להיות הבכור והממשיך של מורשת האבות ושהוא אינו ראוי לכך, ואת זה לא הי׳ יכול לסבול כלל, והעצה היחידה עי״ז שילך אל ארץ אחרת, ולא יראה את יעקב, ואז יוכל לחיות חיים קלים, **דכ״ז שרואה בעיניו את יעקב זה יחייב אותו לעבוד ולעמול,** וזה לא יוכל לסבול, וזה מתאים עם טעם ראשון שכתוב ברש״י שהלך לו אל ארץ שלא רצה לקבל גזירת שיעבוד מצרים, היינו שלא הי׳ מעוניין בעבודה גם אחרי שתפס האמת מ״מ לא שב בתשובה.

יראת ה׳ של יעקב ובניו התפשט על כל הגוים

ויסעו ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב: [לה ה]

וברש״י חתת ״פחד״. והנה בפשטות סבת הסכנה הי׳ מחמת שהרגו אנשי שכם **וכתב המלבי״ם** שנפל על יושבי הערים פחד אלהים, שהאמינו שזה היה ענין אלהי ששני אנשים יהרגו עיר ומלואה, וכי זה היה להם עונש מה׳ על החמס אשר עשו ויראו מה׳ מרדוף אחרי בני יעקב, וא״כ צ״ב דזה הי׳ צריך להיות גם לפני הנסיעה ולמה רק אחרי שכ׳ ויסעו הודגש מה שהי׳ פחד על הגוים, **ובספורנו** כ׳ דע״י נסיעה משכם שהיתה עיר מבצר, היתה סכנה שיתקוממו הסביבות עליהם בדרך, ולכן הוצרך אז שתהיה חתת אלהים עליהם, **ובאור החיים הק׳** כ׳ דקמ״ל דהגם שנסעו וזה ענף הבריחה אעפ״כ הי׳ פחד על הגוים, או י״ל דהגם שראו שמלטו

[49] הוספת ידידי **הרב יצחק קונינסקי שליט״א.**

[50] העיר **ידידי הג״ר יעקב צבי בוצקובצקי שליט״א** דבפטירת יצחק כבר היו בני יעקב בני ארבעים וא״כ כבר הי׳ להם ילדים גדולים ואולי גם נכדים.

מידם והלכו להם אעפ״כ נפלה עליהם אימתה ולא רדפו והסכימו על מליטתם, **ורמב״ן [לעיל לד יג]** כתב בביאור פחד יעקב, במה שאמר עכרתם אותי וגו׳ דאם נאמין בספר ״מלחמות בני יעקב״ (הוא ספר הישר) בא להם פחד אביהם כי נאספו שכני שכם ועשו עמהם שלש מלחמות גדולות, ולולי אביהם שחגר גם הוא כלי מלחמתו ונלחם בם היו בסכנה, כאשר יספר בספר ההוא. ורבותינו **[ב״ר פ יז]** הזכירו מזה בפסוק אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי **[להלן מח כב]**, אמרו נתכנסו כל סביבותיהם להזדווג להם, חגר יעקב כלי מלחמה כנגדן, כמו שכתב רש״י שם. אבל הכתוב יקצר בזה, כי היה נס נסתר, כי אנשים גבורים היו וכאלו זרועם הושיעה למו, כאשר קצר הכתוב בענין אברהם באור כשדים, ולא הזכיר מלחמת עשו עם החורי כלל, אבל הזכיר בכאן כי היה חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם, ולא נאספו כולם לרדוף אחרי בני יעקב, כי היו נופלים עליהם כחול אשר על שפת הים לרוב. וזה טעם ״חתת אלהים״, כי נפלה עליהם אימתה ופחד מן הגבורה אשר ראו במלחמה, ולכך אמר **[להלן לה ו]** ויבא יעקב לוזה הוא וכל העם אשר עמו, להודיע שלא נפקד מהם ולא מעבדיהם איש במלחמה. **עכ״ד הרמב״ן.** ולדבריו א״ש דזה אחרי הנסיעה, דחסר כאן בפסוק מה שהי׳ לפני זה מלחמות רבות עם הגוים שנצחו ואח״כ נסעו בדרכם ולא הוסיפו גוים לרדוף אחריהם.

ויש להוסיף בזה דברים נפלאים **מהמלבי״ם** שביאר דפסוק זה הוא המשך למש״כ לעיל שאמר יעקב הסירו את אלהי הנכר וגו׳ **שע״י שבני יעקב הכינו לבבם אל ה׳ וירא מה׳ התפשטה יראה זו שיראו בני יעקב מה׳ והפילה יראה על כל הערים**, ור״ל שחתת אלהים ויראתו שיראו ב״י התפשטה על כל הערים: **עכ״ד.** [וכ״פ **הרד״ל בהגהותיו לפרקי דר״א בהוספות לפרק מ״ב** דבזכות הסירו את אלהי הנכר וגו׳ הי׳ חתת אלקים וגו׳.] כתוב כאן יסוד גדול בד׳ המלבי״ם דעד כמה שהאדם משריש בעצמו פחד ויראת ה׳ באותה מדה נופל פחד גם על הגוים, ועד״ז כ׳ **המגיד מדובנא באהל יעקב** פ׳ תזריע, דאצל משה יראה מילתא זוטרתא היא היינו שבדורו של משה הי׳ נקל להשיג היראה ע״י יראתו וקדושתו של משה כי היו מושפעים ממנו ומקבלים ממנו ומדרגתו. וכתב שם **ואני בהיותי בווילנא אצל מורי הוא רבינו הקדוש הגאון החסיד רבינו אליהו מוילנא זי״ע,** שאלתי את פיו לאמר איזה דרך יבוא השפע ובאיזה אופן ישפיע הצדיק מיראתו על בני דורו, והשיב לי **משל** לכלי גדול אשר כלים קטנים סובבים אותו מכל צד ואתה תעמוד ותשפוך אל הכלי הגדול בלי הפסק ובע״כ כאשר הכלי הגדול נתמלא על כל גדותיו אז כל מה שתשפוך יגיע אל הקטנים אבל כל עוד אשר היא בעצמה לא נתמלאה כש״כ שלא יגיע אל הסמוכים וזה״פ אשרי איש ירא את ה׳ במצותיו חפץ **מאד** היינו יותר מדאי אז ממילא גבור בארץ יהי׳ זרעו ההשפעה הראשונה אשר תשטוף ותעבור ממנו יגיע לבניו כי המה הראשונים אצלו **עכ״ד המגיד מדובנא עי״ש עוד בזה.** וכאן נתחדש דזה מתפשט למרחוק אל הגוים ג״כ.[51]

ובזה א״ש למה נקט לשון **חתת** ולא לשון מורא ופחד, לרמז לקרא דפ׳ נח ״וּמוֹרַאֲכֶם **וְחִתְּכֶם** יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ״ [בראשית ט ב] ודרשינן **בשבת קנא:** חתכם מלשון חיות, דכ״ז שאדם חי א״צ שמירה, עוד איתא שם דארי לא יפול על שנים, דכתיב ומוראכם תרי, וכתיב על כל חית הארץ ואפילו ארי, ופריך הא קא חזינן דנפיל, ומשני דאין חי׳ שולטת עליו אא״כ נדמה לו כבהמה, שנאמר אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמו, ומסתמא זה מגיע מחוסר יראת שמים של האדם, וא״כ חתכם ל״ש רק במי שנדמה כאדם וזה ע״י יראת שמים.

סגולת אמירת פסוק זה

והנה **החיד״א** מביא בספריו כמה פעמים **[סנסן ליאיר הנהגות בעת צרה, שומר ישראל סי׳ ח׳]** בשם אריז״ל וכ״כ בספר **חמדת ימים [קונטרסים קונ׳ ג׳ ג׳]** דסגולה לינצל מכל צרה הוא לומר בכל יום בבוקר פסוק זה י״ג פעמים, ובחמד״י שם הוסיף דלפני יציאתו לדרך ישים ידו על המזוזה ויגיד פסוק זה ג״פ ויכוין בצירופו, וְעַי יְוָה סְבִי חִתָּת אֱלֹהִים עַלָה מְעִ אשָׁם רַוָה יַכֹה תוּב מוֹל אֵדֶר אפוֹ רַיַחָ בני יעקב, ובסידורים מודפס בפסוקים הנאמרים אחרי תפלת הדרך גם פסוק זה וי״א לומר פסוק זה ג״פ פנים ואחור. [וזה בנוסף לפסוק ויעקב הלך לדרכו וגו׳ ויאמר יעקב כאשר ראם וגו׳ שהובא **בסידור השל״ה שער השמים** לומר ג״פ ולכוון בתיבת **ראם** ר״ת רפאל אוריאל מיכאל שם מלאכי שמירה **ובפרשיות אלו שאנו עוסקים במסעו של אבינו יעקב שכל מה שפעל ועשה הי׳ לדורות, אולי כדאי להקפיד לומר פסוקים אלו].**

ושמעתי **מפי הג״ר ישראל דוד שלזינגר שליט״א,** דע״פ ד׳ המלבי״ם הנ״ל י״ל דעיקר סגולת פסוקים אלו הוא בצירוף שהאדם מתנהג ביראת שמים ביציאתו לדרך ואז ממילא לא יאונה לו כל רע, אבל אם בדרך הוא מתפתה מעמלק שבא בדרך לקרר את האדם מיראת ה׳ ממילא לא יהי׳ חתת אלקים על הסביבה. ובזה פי׳ מה שיש אתנחתא אחרי מלת ויסעו **שלא מצינו כן בשום מקום בתורה** שיהי׳ אתנחתא אחרי תיבה אחת, דזה לומר דאחרי התחלת הנסיעה מיד יפסיק להתבונן ביראת ה׳ ורק אח״כ ימשיך בנסיעתו.

---

[51] ולפ״ז י״ל בסיפור הידוע על **הר״ר זושא זי״ע** שהפיל מורא ופחד על גוים באמרו להם **ובכן תן פחדך,** שזה הי׳ בצירוף עוצם יראת שמים שהי׳ לו.

וע״ע **בבעל הטורים** ויסעו. ב׳ במסורת. חד ריש פסוק וחד סוף פסוק. ויסעו ויהי חתת אלהים. וחד **״אֵלֶּה מַסְעֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְצִבְאֹתָם וַיִּסָּעוּ״ [במדבר י כח]** [גם שם זה תיבה אחת אחרי אתנחתא] מלמד שהיו הדגלים נוסעים כעין מטתו של יעקב **[תנחומא במדבר יב]** ולומר מה כאן היה חתת אלהים על הערים אף להלן היו כל האומות יראים מהם **[שמו״ר כ טז]**: וי״ל דגם שם עיקר מה שנפל פחד על הגוים הי׳ מחמת שכלל ישראל היו מלאים ביראת שמים וזה שנסעו כעין מטתו של יעקב להורות שנסעו עם מדת נורא של יעקב, ולכן יש אתנחתא לפני מלה אחת ויסעו בסוף פסוק לומר שנסעו תוך הפסק והתבוננות ביראת שמים, ועמלק שהגיע ולא ירא אלהים, הי׳ זה מחמת שבט דן שנסעו באחרונה, וחלק מהם פלטתם הענן, והי׳ ביניהם ע״ז וזה היפך יראת שמים.

ולפ״ז א״ש מה שקיצר הכתוב במלחמות בני יעקב שהי׳ שם ניסים גדולים, והזכיר רק על הגוים שלא התחילו כלל לרדוף אחריהם, דהתורה כותבת רק מה שיש בו הוראה ולימוד לדורות, וא״כ מה שניצחו בני יעקב בגבורתם אע״פ שוודאי הי׳ זה רק בעזר ה׳ מ״מ אין לנו לימוד בזה, אבל זה שגוים לא התחילו כלל לרדוף אחריהם הגיע מחמת עוצם מדרגתם ביראת שמים, ועבודה זה שייך לכל יחיד ויחיד בצאתו לדרך, ולכן נכתב זה בתורה, וחוזרים על זה כל פעם שיוצאים לדרך להורות דזהו עיקר ההגנה בדרך ולא שום דבר אחר.[52]

התורה קובעת המציאות בבריאה

ותמת דבורה מינקת רבקה וגו׳ אלון בכות: [ל״ה ח׳]

פירש״י שנתבשר שם על פטירת רבקה, ולפיכך העלימו את יום מותה שלא יקללו הבריות הכרס שיצא ממנו עשו, אף הכתוב לא פרסמה.

הנה בפרשיות אלו אנו מוצאים כמה פעמים שהתורה הסתירה והעלימה כמה דברים בשביל איזה סבה:

א: מיתת תרח בחרן: בסו״פ נח פירש״י דבאמת מת תרח אחר שישים שנה שאברהם יצא, והטעם שהקדים מיתתו שלא יהיה הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים כיבוד אב ולכן קראו מת.

ב: כתב הבעל הטורים ר״פ ויצא, דלכן פרשה זו סתומה לפי שיצא בסתר וברח בהחבא, וכלול בזה שהסתירה התורה מה שנטמן יעקב בשם ועבר י״ד שנים, אלא שנרמז בתורה סו״פ תולדות בשנות חיי ישמעאל.

ג: ענין תשמיש של גמלים, כתוב לעיל גמלים מיניקות ובניהם שלשים [ל״ב ט״ז] ופירש״י בניהם בנאיהם זכר נגד נקיבה, ולפי שצנוע בתשמיש לא פירסמו הכתוב.

ד: מיתת רבקה: הפסוק והרש״י שהתחלנו בו.

ה: ברש״י ר״פ ויחי ״למה נסתמה פרשה זו לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השיעבוד״ וכו׳.

והנה הפשטות בכל ענינים אלו, הוא לסימן בעלמא שאכן כך הי׳, אבל זה מיישב רק חלק מהמקומות, כגון שהתורה מרמז שהגמלים צנועים בתשמיש או שיעקב ברח בהחבא או שהעלימו מיתת רבקה, אבל במיתת תרח צ״ע טובא, דמשמע דע״י שיהי׳ כתוב בתורה כאילו כבר מת כבר לא יליזו אנשים על אברהם, וקשה וכי הגוים של אז ידעו מה יהי׳ כתוב בתורה, וגם אם כבר כתוב, וכי איכפ״ל הלא הם יודעים המציאות, וגם בשבילנו שאנו לא חיים בדור ההוא, הלא כל בר בי רב יעשה חשבון ויראה שלא מת עדיין, ומה הועיל הכתוב בזה?

ואמר בזה **הגרש״ז ברוידא זצ״ל ראש ישיבת חברון** בספרו **שם דרך** [כמה פעמים, גם בספרו חבר מאמרי התורה וגם בכמה הקדמות לספריו] יסוד נפלא, שנוגע לכל התורה כולה, דעצם סדר כתיבת תורה שבכתב קובע מציאות הבריאה וכידוע מזוה״ק תרומה, ד״איסתכל באורייתא וברא עלמא״, **ובילקוט שמעוני תרנ״ח** עה״פ אמרות ה׳ אמרות טהורות דהקב״ה צירף וזיכך כל אות בתורה, וכל דבר שקבע בתורה אם זז ממקומו קמעא מקלקל את כל העולם כולו, וכמ״ש **בעירובין י״ג.** לענין הדיו שיתוסף שיחריב כל העולם כולו, **ובשבת קט״ו.** דהוצרך להפסיק בין פרענות לפרענות דאם יהי׳ שתי פרשיות של פרעניות ביחד יהי׳ סכנה לבריאה, וכדכתב **רמב״ן פ׳ בהעלתך [במדבר י׳ ל״ה]** שלא יהיו מוחזקים בפורענות, הרי לן מכ״ז דסדר התורה והאותיות קובעת המציאות בבריאה.

ולפ״ז חידש, דכל מה שהבאנו לעיל הביאור הוא, דע״י שנכתב בתורה בצורה מוסתרת והעלמה ממילא נקבע כן במציאות הבריאה, וכשעזב אברהם מחרן נקבע מציאות של הסתר על תרח והי׳ נדמה כאילו מת, וע״י סתימת

---

[52] ויש להוסיף הנס העצום שהי׳ כאן בשמחת תורה תשפ״ד דארגון חיזבאללה שבצפון א״י לא הצטרפו לחמאס שבדרום לפלוש לתוך הארץ תיכף באותו יום דאז ע״פ דרך הטבע וכפי שמה שנמצא אצלם במשך השנה הי׳ סכנה גדולה לכל יושבי הארץ, וכנר׳ הי׳ להם איזה היסוס ופחד, וי״ל דע״י שיש ציבור יראי ה׳ בא״י אז במדת מה נשפך יראה זו עליהם וזה מנע מהם לצאת למלחמת מיד, ואילו היו כל יושבי הארץ מלאים ביר״ש, לא הי׳ שום גוי מעיז כלל לחשוב להלחם עם ישראל, אבל כעת שיש רק אחוז קטן בארץ יראי ה׳, אז אה״נ שהקב״ה עושה ניסים גדולים גם אחרי שנלחמים בנו, אבל בחינה זו של ״לא רדפו אחרי בני יעקב״ עדיין אינו בשלמות.

פרשת ויצא והעלמת ענין יעקב בשם ועבר הצליח יעקב לברוח ולהתחבא מעשיו, ומיושב קושית העולם איך לא חשב עשו לבוא לשם ועבר הרי זה המקום שיעקב נמצא שם תמיד, וכן לענין גמלים ע״י שנקבע כן בתורה הם צנועים בתשמיש, וכן מיתת רבקה הי׳ בהעלמה ובלי פירסום, הגם שע״פ דרך הטבע הי׳ צריך להיות לזה פירסום רב דהרי היא אשתו של גדול הדור, וכן ע״י סתימת פרשת ויחי נסתמו עיניהם ולבם של ישראל. ועי״ש שיישב הגרש״ז ברוידא הרבה ענינים.

ובזה נבין יותר מה שהבאנו להלן מהזוה״ק, דהא דנקבע אלופי עשו אחר פטירת יצחק ובני יעקב לפני פטירתו כדי לקשר יעקב בשורש האבות ולנתק עשו מקשר הקדושה, ולהנ״ל זה גופא שנכתב בצורה כזו בתורה, וכתוב גם וילך אל ארץ וגו׳ זה גרם ניתוקו מן הקדושה, **וכמה יתלהב לב האדם כשילמד חומש רש״י כשיודע שכל מציאות הבריאה תלוי בזה.**

גם ענין זה דמבואר בפוסקים, דעש״ק חקת יש להתענות על שריפת התורה, כיון דיום הפרשה גורם וזאת חקת התורה מתרגמי׳ דא גזירת אורייתא, ג״כ תלוי בהנ״ל דכיון דחלוקת הפרשיות נעשה ע״י הקב״ה בעצמו כמבואר **בתולעת יעקב** [**הובא באילת השחר סו״פ בראשית**] והרי המנהג הפשוט בכל כלל ישראל לחלק את התורה לשנה אחת ומה שבא״י חילקו לשלש שנים אינו מנהג פשוט כלשון **הרמב״ם פי״ג מתפלה ה״א**, [וגם בא״י שחילקו התורה לשלש שנים מ״מ מבואר **בישׁ״ש בסוף ב״ק** בחילוקי דינים בין א״י לבבל דרק הש״ך קרא כן ולא הציבור ויל״ע שם בלשונו] לכן א״ש דהפרשה גורמת למקרים הקורים בשבוע זה. גם א״ש דאפשר להתחזק באופן מיוחד בענינים הקשורים לפרשת השבוע, וכן נוקט **הגה״צ רבי צבי מאיר זילברברג שליט״א** בשיחותיו תמיד דבכל שבוע נשפע שפע מיוחד מענינים המוזכרים בפרשת השבוע.

חשיבות דבורה מינקת רבקה

ותמת דבורה מינקת רבקה ותקבר מתחת האלון ויקרא שמו אלון בכות: [שם]

תמוה ביותר מה ענינה של דבורה לכאן, ומה איכפ״ל כלל אי מתה עכשיו? ועמד בזה רש״י ותי׳ ״לפי שאמרה רבקה ״ושלחתי ולקחתיך משם״ [**לעיל כ״ז מ״ה**] שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם ומתה בדרך, מדברי ר״מ הדרשן״. ומש״כ אלון בכות בעצם מרמז למיתת רבקה שנתבשר שם והעלימו את יום מותה שלא יקללו הבריות כרס שיצא ממנו עשו.

ואכתי צ״ע, דאף דעכשיו אנו מבינים מה היא עושה כאן, אבל למה צריך לעשות עסק מפטירתה, גם על יעקב יל״ע למה קורא לזה אלון בכות, דלא משמע דהי׳ רק בשביל אמו דמשמע דהי׳ גם על דבורה, וגם אם יש לו סבה למה צריך להתפרש בתורה? עוד צ״ע, איך נזדמן בדיוק באותה זמן פטירת רבקה ומינקתה, ולמה הי׳ צריך להיות כן? [וי״א שבאמת מתו ביום אחד] וגם למה זכתה להקבר דוקא כאן בבית קל, שהי׳ מקום כ״כ מיוחד ששם הי׳ התגלות הקב״ה ליעקב ושמה קיים נדרו?

והנה רמב״ן לא ניח״ל לעשות לקרות שם אלון בכות על מינקת זקינה, ובהכרח דקאי על רבקה, אבל גם הוא מסכים דקאי גם על דבורה כמבואר **בתנחומא** דהביא דאלון בכות היינו שתי בכיות, והוא מציע דדבורה חזרה לארצה מיד אחרי שהביאה רבקה, ועכשיו תבוא עם יעקב לראות גבירתה, או שנתעסקה בגידול בני יעקב לכבוד רבקה ואהבתה והיתה בביתו, ויתכן שאינה היא המינקת שנאמר בה וישלחו את רבקה אחותם, אבל היתה מינקת אחרת שנשארה בבית לבן ובתואל, ועתה יביא אותה יעקב לכלכל את שיבתה לכבוד אמו, כי כן דרך הנכבדים להיות להם מיניקות רבות, כי רחוק הוא שתהי׳ הזקינה השליח שתשלח אמו ליעקב כדברי ר״מ הדרשן עכ״ד הרמב״ן.

וזה באמת יק׳ לרש״י וכי לא מצא רבקה מישהו אחר לשלוח רק אשה זקינה מאוד, ובוודאי פשטות הפסוק משמע דזה אותה מינקת של פרשת חיי שרה, והרי זקינה היא מאוד, גם צ״ע שסיבב הקב״ה שלא תצליח בשליחותה דהרי הוא בא בלא״ה, [ובאמת לא ברור כוונת רש״י האם באמת חזרה לפדן ארם רק שכבר בלא״ה הי׳ בדעתו לבוא או דהיתה עכשיו באמצע הדרך ופגשו בבית קל, ויותר מסתבר דבאמת חזרה ועכשיו היא כבר בדרך חזרה ראה בהג״ה בתחלת הפרשה] גם יל״ע לשון רבקה ״ושלחתי ולקחתיך משם״ הרי יעקב אינו ילד קטן שמישהו יצטרך לקחת אותו משם העיקר הוא ההודעה שכבר אין עשו כועס, וזה גם אפשר במכתב?

דבורה הנביאה ישבה דוקא כאן

והנה דבר פלא כתוב כאן **בדעת זקנים בשם מדרש** כי מה שכתוב בדבורה הנביאה **והיא יושבת תחת תומר דבורה** [**שופטים ד׳ ה׳**] זהו אלון בכות דדבורה דהכא, ותמוה טובא מה מצאה כאן כ״כ מיוחד שתשב דוקא כאן האם רק בשביל ששמותיהן שוות? ובספר **נפלאות מתורת ה׳** הראה דבוודאי יש שייכות ביניהם **א:** בשמם. **ב:** כי שם כתיב תחת תומר שהיא אילן וכאן כתיב תחת אלון. **ג:** דגבי דבורה כתוב שישבה בין רמה ובין בית קל וגם כאן כתיב מתחת לבית קל, וא״כ בוודאי רוצה לרמז על דבורה הנביאה וכתב שאינו יכול לחבר ביניהם **״אבל נראה שיש קשר והרי סכין והרי בשר ואין בידי מה לאכול**

וה׳ יאיר עיני״. [ולעיל שם פי׳ הכל ע״ד דרוש דקאי על עשרת השבטים]

כל מעלת רבקה בזכות דבורה

והנראה בעז״ה [53] ע״פ מה שהרחבנו בפ׳ חיי שרה, דבעצם אם דבורה היתה מינקת רבקה, היינו שהיא גידלה אותה וחינכה אותה, א״כ עיקר מעלותי׳ של רבקה באו על ידה, דהנה מעלת רבקה נתבאר ברש״י ר״פ תולדות דמשפחתה אנשי רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם, וכבר הציע **הגה״צ רבי אבגדור מילר זצ״ל** בשיחותיו דעיקר כחה היתה ע״י ששמעה הרבה סיפורים מכל מעשה החסד של בן משפחתה אברהם ועי״ז נתחזקה שברצונה ללכת בדרכיו, ויתכן להוסיף דדבורה היתה זה שסיפרה לה הכל וחיזקה ללכת בדרכיו, ולכן שכששלחו את רבקה שלחו אותה, כיון שכעסו עלי׳ משפחת רבקה שעכשיו הבינו שהיא אשמה בחינוך רבקה, ובפרט אם רבקה היתה כבר גדולה כבת י״ד שנים **כתוס׳ יבמות ס״א: ד״ה וכן** הרי א״צ למינקת אלא ששלחו אותה, או שרצתה ללכת אתה כדי להמשיך בגידולה וחינוכה, נמצא שהיתה מחנכת גדולה ועיקר כוחה היתה היכולת לחנך נגד הזרם. ובפרט אי נימא כדכ׳ **בספר הישר** דדבורה היתה בת עוץ בן נחור ומלכה הרי היתה ממשפחת אברהם, והכירה את אברהם ושרה.

וממילא נבין דברי הרמב״ן שהיא גידלה גם בני יעקב שם, דזה הי׳ כוחה שבפדן ארם תחת לבן לא יהיו מושפעים ממנו וזה היתה עיקר תפקידה בחיים, ובזה היתה עדיפא ממשפחת האבות לפי שבעצם נכרית היתה, והכירה את מעשיהם טוב מאוד, ועכשיו יאיר לנו באור חדש מה שאמרה רבקה ״ושלחתי ולקחתיך משם״, דהנה רבקה ידעה שיש אפשרות שיעקב יגדל שם משפחה, ושלחה דוקא דבורה שתצליח להוציא יעקב משם היינו לא רק בגדר הודעה בעלמא רק שאם תראה שיש איזה סכנה בחינוך הילדים וממילא לא יהי׳ בגדר **לקיחה משם,** [דגם אם ילכו משם אבל אם יקחו אתם השפעת לבן זה לא נקרא לעזוב את לבן] אז תראה להשפיע עליהם ולחנכם באופן הראוי שיתרחקו לגמרי מהשפעת לבן, ולכן הי׳ צריך להיות השליחות דוקא על ידה, ובאמת קיימה השליחות בשלימות לדעת הרמב״ן דבאמת גידלה אותם, וגם לרש״י ליוותה אותם מפדן ארם עד שיתרחקו ויתנתקו לגמרי מהשפעת לבן עשיו.

פטירתה של רבקה עם דבורה ביחד

וא״ש דדוקא בבית קל נפטרה, דשם נגמרה תפקידה, דבהגעה למקום זה נקרא שחזר יעקב בשלימות למקומו וקיים נדרו וכבר הגיע זמנה ליפטר מן העולם דכבר היתה זקינה מאוד בלא״ה, **ואולי כל הסבה שהמשיכה לחיות הי׳ עבור זה.** וא״כ יתכן דפטירת רבקה היתה ביחד אתה דבעצם פטירתה מהווה חלק מפטירת רבקה דכל כוחה של רבקה נובע ממנה והבכי׳ עלי׳ ועל רבקה אחד הם [54] וי״ל דגם רבקה נשארה בחיים, רק כ״ז שיעקב יצטרך לתפלות ממנה שלא יושפע מלבן ומעשו דהרי רואין שעיקר תפקידה גם כשהי׳ יעקב שם הי׳ להפריד בין יעקב לעשו, וכמו שעשתה בברכות והיתה מיוחדת בזה, כיון שהכירה הרשעים הרמאים לכן הכירה את עשו, משא״כ יצחק, ולכן גם כשהי׳ אצל לבן הי׳ תפקידה להמשיך ולדאוג עליו ולהתפלל עליו וכיון שחזר בשלום עד בית קל ושוב אין סכנה מהשפעתם כבר הגיע זמנה ליפטר מן העולם.

ולפ״ז א״ש דדבורה הנביאה ששפטה את ישראל בעת ההיא, רצתה להעמיד נגד עיני׳ המחנכת הגדולה דבורה, שעי״ז תוכל גם היא לחנך ולהנהיג את ישראל בדרך הישרה בפרט נגד כל השפעות רעות. וכיון ששמותיהן שוות הרגישה שיש לה עמה קשר יותר עמוק. שוב אמר לי **מו״ר הגרמ״י רייזמן שליט״א** דגם במקובלים מבואר דהי׳ שייכות בין דבורה המינקת ולדבורה הנביאה.

ולענין מש״כ דהיתה מיוחדת בכח החינוך נגד השפעות רעות, הוסיף **ידידי הג״ר בנימין ביגלאייזן שליט״א** דגם דבורה הנביאה היתה מיוחדת בזה, דהרי היתה אשת לפידות ואחז״ל הכוונה שבעלה הי׳ ע״ה וגידלה פתילות לביהמ״ק ושזה ישפיע על בעלה, והוסיף ידידי דזה נרמז בכוחה של **הדבורה שמוצצת המתיקות מבין הפרחים** שבחוץ לא רואים רק פסולת והיא מצליחה לעשות מזה דבש.

שוב הראני **הרב אברהם לייטנר שליט״א** דברי **החת״ס בהספידו על רעק״א בתורת משה כאן** עי״ש בענין דבורה מינקת רבקה.

כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה

ויהי בשכון ישראל וגו׳ וילך ראובן וישכב את בלהה פלגש אביו וישמע ישראל וגו׳ [שם כ״ב]

[53] שו״מ חלק מזה **באור חדש להגר״ח זייציק זצ״ל.**

[54] שמעתי **מפי הג״ר אליעזר הלוי דינר שליט״א** [בהגרי״צ זצ״ל ראב״ד לונדון] ליישב בזה איך עשה יעקב שתי הספידים ביחד הרי מבואר **בשו״ע יו״ד שמ״ג י״ד** דאין מספידים ביחד שני הספידים [למעיין שם ל״ק כ״כ ואכ״מ] ולהנ״ל א״ש דזה הספד אחד.

כבר אמרו חז״ל **שבת נה:** דכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, ובפי׳ **רבינו אפרים עה״ת** כ׳ וכ״כ **בטור**, דכוונת הפסוק וילך ראובן ״מן הארץ״ ולמה משום שעזב יעקב את אמו לאה, וישכב [אביו] את בלהה, וישמע ישראל שהלך ראובן מן הארץ, ושלח אחריו וישב ראובן, ויהיו בני יעקב שנים עשר. ולפ״ז לא חטא ראובן כלל.

התגלות ראובן מעולם העליון

ומסיים רבינו אפרים **שכשדרש זאת רבינו יהודה החסיד ברבים בא אליו ראובן בחלום ונשקו על ראשו. וע״ע במושב זקנים מבעה״ת פ׳ וישלח** וכן **בפענח רזא** בשם **הר״י מאוליינש** שביאר שלא חטא ראובן כלל, **ואתא ראובן ונשקי׳ אכרעי׳** לפי שדיבר טוב עליו.

ובחי׳ אגדה לאא״ז הג״ר מנחם כ״ץ זצ״ל אב״ד צעהלים[55] הביא פי׳ מהק׳ **ר״ש מאוסטרופלי זי״ע** לפרש, דוישכב באמת קאי על יעקב שרצה לשכב עם בלהה, רק שראובן הלך בחדרו אז ושמע ישראל שראובן הולך שם, ולכן נמנע מלשכב, וכאילו נכתב וישכב עם בלהה הפלגש ומי שכב עם בלהה, אביו, [היינו כאילו כ׳ בקרא וישכב אביו את בלהה פלגש] ועי״ז נתבלבל משכב אביו, ולכ״כ פסיק באמצע הפסוק לרמז לזה דכששמע יעקב שראובן הולך פסק מלשמש, וע״כ היו בני יעקב רק שנים עשר ולא י״ג. ואמר ע״ז **מהר״ם כ״ץ זצ״ל שראובן בא לו בחלומו לר״ש אסטרופולי** ואמר לו ע״ז יישר כח.

ופי׳ בזה מהר״ם כ״ץ מה דאיתא **במגילה כח.** מעשה ראובן נקרא ולא מתרגם, כדי שלא יבינו עמי הארץ, וצ״ע הלא עכ״פ הת״ח יבינו מהמקרא גופא ויאמרו שראובן חטא, וי״ל דהת״ח יפרשו הפסוק כפי הפי׳ שהבאנו אולם ע״ה שמבינים רק ע״פ התרגום ובתרגום א״א לפרש כנ״ל דמפורש כתב ואזל ראובן ושכב ית בלהה לחינתא דאבוהי, ע״כ נקרא ולא מתרגם. ועוד יש להוסיף דת״ח יודע הגמ׳ דכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, וכבר פי׳ צדיקים דאינו אלא טועה היינו שהוא **״שטיק טעות״** דכל השקפתו על ראובן הוא מעוקם ומותעה, ויודע שאין לנו שמץ השגה בראובן וחשבונותיו, ובכן לא ירד ערך ראובן בעיניו כלל, אבל ע״ה שחושב ששבטי קה הם אנשים רגילים ממילא כששומע סיפור כזה חושב לעצמו תראה גם המה נכשלים בעבירות חמורות ח״ו.

ובמשחת שמן סי׳ נ״ו הביא דגם **החיד״א בס׳ פני דוד** עה״ת מביא שתי הפי׳ הנ״ל, ופי׳ השני הביא בקיצור בשם **הרמ״א** שראובן רק הלך ובא אצל חדר המטות כדי למנוע מאביו מלשכב עם בלהה, וע״ז מביא החיד״א **שראובן החזיק לו טובה להרמ״א בחלום על שהפך בזכותו, [וכ״כ בספרו כסא רחמים עמ״ס סופרים פ״ט ה״ט]** [-**זכתה העיר קראקא שראובן בן יעקב יגיע לשם פעם אחר פעם,** בתחלה לרמ״א שהי׳ רב העיר עד שנת של״ב, בענין הפי׳ על משכב בלהה הנ״ל, אח״כ הגיע גם **להמגלה עמוקות** שנולד י׳ שנים אחרי פטירת הרמ״א, כמבואר **בס׳ פרי חיים פ׳ ויצא בשם השר שלום מבעלזא זי״ע בשם הב״ח** שפעם ראה אדם בעל צורה יוצא מביתו של המגלה עמוקות בלילה, ושאלו הב״ח מי הוא וענה לו שראובן בן יעקב בא אליו להודות לו על פירושו.]

ובדברי שאול לרי״ש נטנזון פ׳ וישלח בשם ס׳ **עבודת הגרשוני** שדרש בזכות ראובן ודמות דיוקנו של ראובן בא לו והשתחווה על שלמד זכותו עליו. **והג״ר אפרים זלמן מרגליות זצ״ל** בספרו **מעלות היוחסין אות כ״א** ששמע זה מאביו והי׳ מגמגם ע״ז עד שראה כן בס׳ עבודת הגרשוני הנ״ל. **ובשד״ח בסוף ספרו מכתב לחזקיהו ר״ה יז:** מביא מכת״י אביו יליד ירושלים, כי פעם א׳ התווכחו תלמידי חכמים בפי׳ הפסוק דוישכב וגו׳ ועמד ילד קטן כמו שש או שבע ופירשוהו, ואמרו **שראובן בן יעקב נתגלה לו בחלום** ונשבע שכך הוא האמת והחזיק לו טובה ע״ז. וכן הביא סיפור זה **בספר זרע יצחק פ׳ וישלח בשם הר״ר יוסף קרשקיש.**

ובס׳ אמרי פינחס פ׳ וישלח אות נ״ג מסופר שא׳ סיפר לר״פ מקוריץ פי׳ של **הר״ר שמעלקא מניקלשבורג** בהא דכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה דהיינו דטועה בפי׳ הפסוק, וא״ל ר׳ פינחס למה לא תספר דברים כהווייתם שבא ראובן **ונשקו לר׳ שמעלקי על פיו.**

וראה עוד לקמן בפ׳ וישב [ל״ז כ״א- כ״ט] **מש״כ סיפורים נוראים על התגלות ראובן אל הדיין מפאפא הגה״ק ר׳ משה יוסף הופמאן זצ״ל כשפירש עצת ראובן לזרוק יוסף אל הבור.** וגם שהתגלה אל בעל המגלה עמוקות. והרחבנו שם בענין זה שראובן מכיר טוב לכל מי שמהפך בזכותו. ובפ׳ מקץ [**לקמן מ״ב כ״א-כ״ב**] **הרחבנו** בגדלותו של ראובן להקים עולה של תשובה עי״ש.

ויש להוסיף כאן מש״כ **מרן הגרח״ק זצ״ל בטעמא דקרא** לדון לפי המעשים האלו איך יתכן מח׳ בגמ׳ **שבת נה:** אי חטא ראובן הרי מתברר מכל אותם מקרים שראובן בעצמו הגיע מעולם האמת להעיד שלא חטא, ותי׳ דממנ״פ גם על הצד שלא חטא הרי זה עונש שנכתב בצורה כזו דמ׳ שחטא, וגם דוד ביקש שלא יכתב סרחוני, [**סנהדרין ק״ז.**] וא״כ גם על הצד שחטא אם לא נתפרש בתורה שחטא, אין בזה בזיון כ״כ ולזה הוא מכיר טובה.

---

[55] בספר תולדות וחי׳ ר״מ כץ פרוסטיץ, הי׳ תלמיד מובהק למרן החת״ס הי׳ חותנו של הג״ר דוד פרידמן שהי׳ חותנו של א״ז הג״ר בנציון סניידערס זצ״ל.

וחיד"א בספרו **מראית עין** על שבת נה: אחרי שהביא ענין זה מסיים "**ומכאן ילמד אדם מוסר, שהגם שיש כמה מאות שנים שראובן בגן עדן, עכ"ז הי' לו נחת רוח שדרשו לשבח והחזיק טובה ע"ז, ומאד יש להתעורר וללמוד מזה כמה דברים", ובשלה"ק** איתא שראה דיבוק נשמה של אדם שזרק אבן על זכרי' הנביא להרגו, ועדיין אחר 1,500 שנה הי' לו יסורים ע"ז ה' ישמרנו. וכבר הבאנו שגילה האריז"ל שגם לבן הי' בדרשת האלשיך הקדוש.

ואי בחלומות עסקינן שמעתי מידידי שליט"א ששמע בעצמו מאלמנה בשכונתינו, שבעלה כבר נפטר לפני יותר מעשר שנים, וכל שנה ביארצייט היא מחלקת כל הש"ס לעילוי נשמתו בשכר, [5 ₪ לדף] ולפני כמה שנים התגלה אלי' והי' נראה מיוחד מאד ושונה ממה שהי' נראה בחייו, ועל שאלתה איך יתכן זה, הסביר שזה כיון שמתעלה כל הזמן ע"י שלומדים לזכותו, ועל שאלתה דא"כ מסתמא כבר יודע כל הש"ס כיון שמחלקת כל הש"ס ענה **שאינו כן כיון שלא אחד לומד כפי קבלתו, וזה נורא למתבונן** איך הלימוד כאן למטה משפיע על הלימוד עם נשמה למעלה. **ומכאן נר' גודל האחריות למי שמקבל ע"ע ללמוד לע"נ.**

חשיבות העסק בפרשת אלופי עשו

ואלה תולדות עשו הוא אדום וגו' וכל הפרשה [פרק ל"ו]

יש להבין מה הצורך לפרט כל משפחת עשיו עד לפרטי פרטים הרי בלא"ה יצא עשו מכלל הקדושה, ולמה חשוב כ"כ לפרט כל פרטי משפחתו? והנה עכשיו שכבר נכתב נעשה כולו תורה, ויש לעמול ולהעמיק בו ככל חלקי התורה, וכמו שעמלו כאן בראשונים מי הי' תמנע או ענה או דישון, וכמו שיבואר להלן. ומסופר [56] **שהגה"ק ר' שמעון זשעליכאווער זצ"ל משגיח ישיבת חכמי לובלין** אמר פעם לכמה בחורים חסידים בחכמי לובלין שהיו משוחחים בענין יחוס הצדיקים, וחקרו ובירורו אצל ר' שמעון היחוס של כמה מגדולי אדמורי"ם, השיב להם ר' שמעון על הכל, אבל אח"כ אמר להם, דעו לכם, אם אין אתם יודעים את היחוס של הרבי הזו והרבי הזו אין זה דבר נורא, **אבל אם אין אתם יודעים כל האלופי עשו בבירור גמור עם כל היחוס שלהם על כל פרט ופרט, אז אין אתם יודעים חלק מהתורה, "עס פעלט אייך א שטיק תורה"... [-חסר לכם חלק בתורה]**

וצ"ע הרי הלכות רבות בתורה נכתבה רק ברמז מועט כהררים התלויים בשערה ולמה זכה עשו לאריכות כה גדולה, ואולי זה בכלל שאלת מנשה על משה רבינו על ותמנע היתה פלגש ואחות לוטן תמנע **בסנהדרין צט:** ד"וכי לא הי' לו למשה לכתוב אל ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פלגש" וכו' עי"ש בגמ'.

ובליקוטי יהודה כ' בשם הלב שמחה דכיון דכיון דמבואר ברש"י לעיל ל"ג ד' דאף דעשו שונא ליעקב מ"מ נכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו, ואיתא דאין הקב"ה מקפח שכר כל בריי' לכן זכה לכ"ז.

אולם הנראה להקדים דברים יסודיים שכתוב כאן בזוה"ק, שלכן נמנו משפחת יעקב דוקא לפני פטירת יצחק, ומשפחת עשו לא נמנה רק לאחר פטירתו, כדי שיעקב יתקשר בשורש האבות בחיי אביו, אבל עשו יפרד לגמרי מקשר האבות, ולכן נמנו כאן משפחת עשיו אחרי פטירת יצחק ולא קודם, כדי שלא יהי' לו חלק בקדושה כלל ושיפרד לגמרי מיעקב, ולכן בפרשה זו נקבע ענין וילך אל ארץ וגו' היינו שנפרד לגמרי מהקדושה, וזה טובה גדולה ליעקב שיצא עשיו לגמרי מכלל הקדושה ולא יהי' לו שום חלק בא"י ולא בכל הטובות העתידים לבוא על כלל ישראל. **עכ"ד הזוה"ק.** ולפ"ז י"ל דעצם כתיבתן בתורה הקדושה כאן אחרי פטירת יצחק זה גופא מסלקו ומפרידו מן הקדושה, וכל אחד ואחד שנמנה כאן נקשר כאן בסט"א. [וכמ"ש לעיל דהתורה קובעת המציאות]

ויש להוסיף דכל הקיום של הסט"א הוא ע"י ניצוץ קדושה, דבלעדיו אין לו קיום, א"כ י"ל דכל עיקר קיומו של עשו ותולדותיו הוא ע"י פרשה זו והד"ת שבו, וכל שם הוא שורש לקליפה אחרת שאנו סובלים ממנו ברוחניות ובגשמיות, **וע"י עסק ועמל בפרשה זו אנו מוציאים בלעו מפיו,** ואנו נוטלים הניצוץ הקדוש שבתוכו ועי"ז נחלש ונתבטל כוחו, ויתכן דזה"פ ברש"י ר"פ וישב דיעקב ראה כל האלופים **הכתובים למעלה,** תמה ואמר מי יכול לכבוש את כולן היינו שראה זה שכתוב בתורה וזה חלק הקיום שלהן, וע"ז פחד וע"ז נאמר לו דבית יעקב אש ובית יוסף להבה, כח עסק התורה דיעקב ויוסף מוציא בלעו מפיהם וממילא לא נשאר כלום. **ונראה מזה גודל חשיבות עסק פרשה זו בעיון** וזה תשובה למנשה מלך יהודה שלגלג על פרשה זו.

זהותו של תמנע

ותמנע היתה פלגש לאליפז בן עשיו וגו' [שם י"ב]

בכתוב כאן מבואר שתמנע היתה פלגש לאליפז ואמו של עמלק, אולם **בדברי הימים [א' א' ל"ו]** מונה אותה בבניו של אליפז, ולהלן בבני שעיר החורי כתוב אחות

[56] מאחי **הרב יעקב שליט"א** שראה כן באיזה ספר.

לוטן תמנע, ונתחבטו בזה הראשונים טובא, איך ליישב כ״ז, ודעת רש״י [**ע״פ תנחומא וישב א׳**] שכולם הם אשה אחת, שאליפז בא על אשתו של שעיר החורי ויצאה תמנע מביניהם, וכשגדלה נעשית פלגשו, ולכן לא מנעה עם בני שעיר לפי שהיתה אחות לוטן מן האם ולא מן האב.[57]

הרי מבואר לד׳ רש״י דתמנע היתה גם אשתו וגם בתו, וגם אחות לוטן אבל לא בת שעיר החורי, ובפשטות צ״ל דהיא לא ידעה כלל שאליפז היא אבי׳ רק שסברה ששעיר החורי היא אבי׳, ויתכן דמטעם זה הי׳ לה משיכה להזדווג לביתו של אברהם כיון שבעצם היתה נכדה של אברהם. **ובאילת השחר** הק׳ זה כקושיא דלמה לה לבוא לביתו של אברהם הרי בלא״ה היא נכדה, אבל להנ״ל א״ש דהרי לא ידעה כלל דאליפז בא על אשתו של שעיר בצנעא. אלא דק׳ דא״כ איך רואין גדולתו של אברהם אבינו הרי בעצם היא מזרעו, וי״ל דבאים לבטא גדולת זרע אברהם דגם שכ״כ נתקלקלו ונשחתו ע״י ממזרות וירדו ירידה אחר ירידה מ״מ נשאר שם נקודה פנימית שרוצה לחזור לביתו של אברהם. [58] עכ״פ נמצא דלדעת רש״י אליפז בא גם על אשת אביו ומזה נולד קרח ובא גם על אשת שעיר החורי ומזה נולד תמנע ואח״כ בא על תמנע ומזה נולד עמלק שכולו קילקול וממזרות, ואין פלא שראשית גוים עמלק.

אולם **רמב״ן** לא ניח״ל בזה דלמה לא כ׳ בדה״י ותמנע בתו, [**וכ״ה רד״ק בדה״י שם**] ולכ״פ בשתי אופנים, או דנימא תמנע דדה״י זה תמנע הנמנה בין האלופים בסוף הפרשה בנה של אהליבמה כמו קרח בן אהליבמה ושניהם נולדו מאליפז שבא על אשת אביו. וכמ״ש רש״י פסוק ה׳ דקרח שנמנה בין בניו של אליפז זה אותו שנולד מאהליבמה אשת עשיו, וחוץ מזה היתה תמנע נקיבה בתו של שעיר החורי שהיתה פלגש לאליפז, או דלאליפז ותמנע נולד בן, ומתה בלידתה וקראה הבן על שמה אבל אביו קרא לו קרח, **ורמב״ן** הציע לפרש הפסוק דותמנע הוא המשך לפסוק הקודם וזה בנו של אליפז, ואח״כ יש לקרוא בנפרד היתה פלגש ולא כתוב שמה, אבל באמת זה היתה תמנע אחות לוטן ולכן לא הזכיר שמה שלא רצה להגיד אותה מילה פעמיים זה אח״ז וכתב דכן אמרו רודפי הפשט בפסוקים אחרים. ועי׳ **רשב״ם** שכתב עד״ז, רק שכתב שתמנע עולה גם אלמעלה וגם אלמטה וכתב כמה ראיות בנ״ך ליסוד זה.

וכן פי׳ **הגר״א**, ולכן יש פסיק אחרי ותמנע להורות דקאי גם אלמעלה.

והמלבי״ם דבה״י שם פי׳ עפ״י הנ״ל דאליפז בא על אהליבמה אשת עשו, והוליד בן והיא קראה לו קרח, [ולכן נחשב קרח בין בני אהליבמה בפי״ח ובין אלופי אליפז פסוק ט״ז] והוא קרא לו תמנע כשם פלגשו וכיון שהי׳ ממזר וכשנולד חשבו שהוא בן עשו לא נזכר שמו במפורש, רק נרמז בכך שמלת ותמנע נקראת למעלה ולמטה אבל בעת שמנה הכ׳ אלופי אליפז, מנה גם אותו בשם קרח כי אז כבר נודע שהוא בן אליפז.

והנה מבואר מכל הנ״ל גודל הקילקול בביתו של אליפז ועשו, אשר כ״כ לא ברור זהותו של אדם הנמצא לפנינו אשר רבות יש להתעמק ולעמול עד שנצליח לעמוד עליהם שגם השם אינו ראי׳ אצלם וגם אם נמנה בין רשימה של בנים איננו יודעים אם זה באמת בן, גם לא ידוע אם זה איש או אשה וזה מסמל גודל הריחוק מהקדושה, ובפרט בתמנע גופא שהיתה כ״כ פחותה ופגומה אשר כבר כ׳ רבינו בחיי דלכן מובן דדוקא ממנה יצא עמלק קוץ מכאיב לישראל.

ועי׳ **כריתות יד:** בציור שא׳ בא על בת בתו וחייב גם משום כלתו ואשת אחיו אשת אחי אביו ואשת איש ונדה והוסיף רבי יוסי אם עבר זקן ונשאה חייב עלי׳ משום אשת אב, עוד שם הבא על חמותו וחייב גם משום כלתו ואשת אחיו ואשת אחי אביו עי״ש עוד **ובשטמ״ק** אות ו׳ ואות י״א צייר הכל על עשו ואליפז ועמלק וי״ל דאצל כלל ישראל כל הציורים האלה נמצאים רק בגמ׳ כהיכי תמצי להבין עוד תורה ואדרבה בזה גופא נחלש היצר בזה, אבל עשיו ומשפחתו מקיימים אותו בפועל.

וע״ז יתכן מה דמבואר **בסנהדרין צט:** דמנשה בן יהודה הי׳ יושב ודורש בהגדות של דופי ואמר, וכי לא הי׳ לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פלגש **וברש״י** פי׳ שכתבו משה שלא לצורך ועי׳ **מהרש״א** שלגלג על הא דנכתב כל פרשת שעיר החורי, ולדרכינו י״ל דתמה מנשה דלמה הוצרך משה להתעסק בבריות כ״כ טמאים ומושחתים, שנולדו מכ״כ הרבה זנות ואח״כ נצטרך לעמול ולהתייגע לחשבן מי זה תמנע, אבל הוא לא הבין דעמוק עמוק בזה יש עדיין נקודת היחוד שיתברר אחרי כל סילוק הרע וכמ״ש **הרמב״ם בפיה״מ** פרק חלק דותמנע היתה פלגש שווה לאנכי ה׳ אלקיך ושמע ישראל ולא בחנם נרמזו חמש חטאות המתות בר״ת **ותמנע** [**ולד חטאת, תמורת חטאת, מתו בעלי׳ נתכפרו באחרת, עברה שנתה**] וכמבואר **במאירי יומא נ. והוא מפסיקתא זוטרתא ויקרא דף י״ב** ללמדינו דכמו חטאות המתות הם קדשים שנפסלו אבל עדיין יש בזה

---

[57] יל״ע בלשון **הדר זקנים בפ׳ בשלח** [שמות יז ח] הלך אליפז נתייעץ עם **תמנע אמו** והיא מנעתו.. והלא אין צד שהיתה אמו.

[58] ושמעתי **מפי הג״ר מרדכי מילר זצ״ל מגייטסהעד** דכיון שהיתה מתחלה תאבה לידבק בביתו של יעקב ולא הכניסוה, והיתה צריכה ללכת לעשו, מעתה שנאה כל סוג התפעלות דקדושה, ומזה יצא שורש עמלק שמקרר ומחליש כל התפעלות דקדושה.

צד קדושה שאסור בהנאה, ה״נ בקליפות האלו יש בתוכם אחיזה וניצוץ קדושה שיתברר בסופו של דבר.

ההבדל בין דְשׁוֹן [עם חולם] לדִישָׁן [עם קמץ]

אלה בני שעיר החורי וגו׳ לוטן ושובל וצבעון וענה: ודשׁוֹן ואצר ודִישָׁן אלה אלופי החרי וגו׳: ואלה בני ענה דשׁוֹן ואהליבמה בת ענה: ואלה בני דִישָׁן חמדן ואשבן ויתרן וכרן: אלה בני דִישָׁן עוץ וארן: אלה אלופי החורי אלוף לוטן וגו׳: אלוף דשׁוֹן אלוף אצר אלוף דִישָׁן אלה אלופי החרי לאלפיהם בארץ שעיר: [ל״ו כ-ל]

מבואר כאן בפסוקים, שיש שלשה בני אדם הנקרא בשם דומה, משרש דשן, מ״מ יש שנקראין דִישָׁן עם קמץ תחת השי״ן ויש שנקרא דשׁוֹן עם חול״ם על השי״ן. או עם וי״ו. הנה לשעיר הי׳ שבעה בנים, החמישי נקרא דשון עם חולם, והשביעי נקרא דִישָׁן עם קמץ. ולענה שהוא הבן הרביעי של שעיר הי׳ בן שנקרא ג״כ כמו דודו החמישי דשׁוֹן עם חולם. **וילי״ע האם זה אותו שם או שם אחר, ונפק״מ האם בעל קורא שטעה בזה צריך לחזור?**

הנה לענין בן החמישי יש סתירא, דמתחלה הוא נקרא דשׁוֹן ואח״כ כשמנה ילדיו כתוב ואלה בני דִישָׁן עם קמץ? ועמד בזה **הרמב״ן** וכתב ״דאין קפידא שיקראנו דישן או דישון, רק כשהם בפסוק אחד רצה להבדיל בין שניהם, וכן ויעש חירום את הכיורות ויכל חירם, והוצרך הכתוב בכאן לקראו דישן, שלא יחשוב שהוא דישון בן ענה הנזכר בסמוך ליחס בו תולדות כי כן יהי׳ במשמע.״ **והנה לסימן לבעל קורא שלא ישכח** איזה דִישָׁן ואיזה דשׁוֹן הוא דכשיש יו״ד אחרי הדל״ת זה סימן לדישן עם קמץ. [אבל אין אתנחתא סימן, דיש שניהם באתנחתא]

והנה **בדברי הימים א א בפסוק ל״ח** נמנו שבעה בני שעיר כמו כאן, **ובפסוק מ״א** כתוב ״בני ענה **דישון** ובני **דישון** חמרן ואשבן ויתרן וכרן״ וכאן לא שינה הכתוב לדִישָׁן, אף שכאן ביותר יש לטעות שהרי בתחילת הפסוק מדובר בבן ענה ובהמשך מדובר על דודו לא איכפ״ל בזה. **ובפסוק מ״ב** כשמדובר בבן שביעי של שעיר כתוב בני **דישון** עוץ וארן, הרי דשינה מדִישָׁן לדישון, נמצא דשם כתוב כל פעם דישון עם חולם חוץ מפעם הראשון שנמנה בן השביעי, אבל בתורה הבן השביעי הוא לעולם דִישָׁן, ובן ענה הוא לעולם דשׁוֹן, ורק הבן החמישי נשתנה בפעם שני לדִישָׁן. והסימן לבעל קורא שכתבנו לעיל לא יועיל בדברי הימים דשם כתוב דישון עם יו״ד וחולם.

והנה **בביאור הגר״א על דה״י** [ובהרחבה בהמאור הגדול עה״ת], נקט דשני הבנים דשעיר החורי החמישי והשביעי שמותם שווה ואין הבדל בין דישן לדשון ואין קפידא בקריאתן, רק כשבא באתנחתא נשתנה להיות בקמץ כמו מִצְרַיִם וּשָׁמַיִם, ולכן בדה״י שאינו באתנחתא כולם בחולם, ומה שנקרא בן השביעי עם קמץ בפסוק כ״ח, הגם שאינו באתנחתא, כיון דאם יהי׳ בחולם נטעה שנתהפך השביעי לחמישי ולא נדע היסוד של אתנחתא, וכ״ז לענין בני שעיר, אבל הבן של ענה נקרא בקפידא דשׁוֹן בחולם, דזה הי׳ שמו בעצם ולכן לא נשתנה שמו גם באתנחתא ולפ״ז יש קפידא בקריאתו. **ולפ״ז לדעת הגר״א בעל קורא שיטעה בקריאת בן ענה יצטרך לחזור.**

אולם ברמב״ן משמע דאין הבדל כלל גם בבן ענה, וכן מבואר **ברד״ק בדה״י שם** שכתב דעזרא כתב שניהם דישון כנראה שלא היו מקפידים בשמותן בין דישן לדישון, ונראה מדבריו דאין קפידא כלל בשני השמות גם בבן ענה.

סימן שמות דישון לקריאת התורה

והנה **בחזקוני** כתב לפי הניקוד והמסורת של ספרים מדוייקים כך סדר קריאתם, דישׁוֹן דִישָׁן דישׁוֹן דִישָׁן דישׁוֹן דִישָׁן, והסימן **יומא דמפקא בהו ספרא דאורייתא** דישון ומתחיל בשבת, דישון ביום ז׳ דישן ביום א׳ דישון ביום ב׳ דישן ביום ג׳ וד׳, דישון ביום ה׳ דישן ביום ו׳ ואל תתמה על ואלה בני דישן חמדן וגו׳ דקאי הוא אדישון קמא לומר דהי׳ לו לינקד דישון כי בכל המקומות שבמקרא כששנה הכתוב מה שהזכיר כבר הוא משנה כתיבתו ונקודתו וכו׳ וכדברי הרמב״ן. **וכן בחומש היכל הברכה** כתב רמז הנ״ל וכתב דלכן יום של קריה״ת יש בו חולם, דלחולם הוא דרגה יותר גבוה וכמו מגדול לעומת מגדיל דחולם נקודתו למעלה, וחיריק נקודתו למטה. **ורמז זה צ״ב מה ענין קריאת התורה לשמות בני ששעיר החורי? ודוחק לומר דזה סתם סימן בעלמא.**

כוחו של קריאת התורה

וביאור נפלא בזה שמעתי מהג״ר ישראל דוד שלעזינגער שליט״א, ותוכן דבריו, דבדוקא נכנס רמז דקריאת התורה באמצע בני שעיר החורי **ללמדינו דעיקר כוחנו נגד היצה״ר הוא ע״י קריאת התורה**, דעי׳ במדרש ויצא [ב״ר ע׳ ח׳] כשנכנס יעקב לגלות ״וירא והנה באר בשדה זה ביהכ״נ, ושלשה עדרי צאן זה שלשה קרואים כי מן הבאר ההיא שמשם היו שומעים את התורה, והאבן גדולה זה יצה״ר ונאספו שמה כל העדרים זה הציבור, וגללו את האבן שמשם היו שומעין את התורה והשיבו את האבן שכיון שהם יוצאים להם יצה״ר חוזר למקומו. **עכ״ד המדרש.**

הרי מבואר, דדוקא קריאת התורה הוא זה שמבטל כוחו של יצה״ר, והביאור כיון דזה ת״ת דרבים וכדכתב **בשו״ת גינת וורדים** [ל״מ אולם כן מביאים **מתורת חיים סופר על שו״ע או״ח סי׳ קל״ה**] דהחידוש בקריה״ת יותר מק״ש שחרית וערבית כל יום הוא ענין ת״ת דרבים וזה הי׳ חסר להם בג׳ ימים אלו, ומבואר **בתורת חיים ב״ק פ״ב.** על הא דנביאים שביניהם תיקנו שלא ילינו ג״י בלי תורה שנא׳ וילכו שלשת ימים ולא מצאו מים, והק׳ הרי זה הי׳ זמן רב לפני מתן תורה, ותי׳ דוודאי עיקר קריה״ת נתקן אחר פטירת משה, רק ע״י שהתבוננו ממה שקרה אחר קריעת ים סוף ממילא תיקנו אח״כ שלא ילינו ג״י בלי קריה״ת שלא יתגבר כוחו של יצה״ר ג׳ ימים דאז בחוט המשולש לא במהרה ינתק.

ומעלת קריה״ת הוא יותר מסתם ת״ת דרבים, אלא ענינה כמעמד הר סיני כמ״ש **בזוה״ק פרשת ויקהל ר״ו.,** וצורת קריה״ת צריך להיות כמעמד הר סיני וכמבואר בפוסקים **[עי׳ לבוש סי׳ קמ״א]** דצריך ג׳ סביב הבימה הגבאי במקום הקב״ה והבעל קורא הוא הסירסור במקום משה והעולה במקום ישראל, עוד מבואר **בב״ח סי׳ רצ״ב** דהא דאומרים ואני תפלתי וגו׳ דוקא בשבת במנחה ולא ביו״ט לפי שאז הוא זמן קריה״ת ואז הוא שעת רצון כמו במעמד הר סיני **[והרחיב בזה במחצה״ש שם]** והרי מעלת התורה דמעמד הר סיני סגולתה לסלק זוהמת הנחש, וכמבואר **ברשב״א יבמות קג: [ד״ה ישראל]** דהא דמבואר שם בגמ׳ דישראל במעמד הר סיני פסקה זוהמתן, הוא ע״י התורה וכענין אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ״ד, וא״ש דקריה״ת בכוחה לסלק כח היצה״ר, עוד מבואר שם **בב״ח** דבשעת קריה״ת נתעורר עת רצון כמו ביו״כ כיון דמבואר **בתוס׳ ב״ק פ״ב. [ד״ה כדי]** דתקנת קריה״ת בב׳ וה׳ נתקן נגד זמן עליית וירידת משה מהר שהי׳ ביו״כ לכן זה עת רצון כיו״כ.

ביטול קריה״ת בזמן היוונים

ולפ״ז נבין היטב גודל כוחו דקריה״ת לבטל היצה״ר ולבטל כוחם של הגוים, ומובן הא דרצו הגוים לבטלו וכמבואר **במשנ״ב ריש סי׳ רפ״ב** דלהכי תיקנו ההפטרות כיון שהגוים רצו לבטל קריה״ת, ובמ״ב סתם מי היו אלו שרצו לבטל, אבל הדבר נתבאר **בתוי״ט [פ״ג דמגילה מ״ד ד״ה לכסדרן] בשם ספר התשבי [שרש פטר]** דזה הי׳ אנטיוכוס שביטל ענין קריה״ת, ולנו ידוע רק ענין שבת חדש ומילה, אבל ידע ע״י שיבטלו קריה״ת יחשכו בזה עיניהם של ישראל.

ולפ״ז א״ש דדוקא באמצע רשימת בני שעיר החורי נרמז ענין קריה״ת דזהו כח המנגד לכוחו של עשיו, וסימנך דדישן בגימ׳ שס״ד כנגד שס״ד יום שיש לשטן שליטה לקטרג אבל ע״י כוחו של קריה״ת אנו ממשיכים עת רצון דיו״כ וכנ״ל לבטל כוחו של שטן.

כוחה של קריה״ת בחנוכה

וכיון שביארנו דגם התנגדות יון הי׳ ע״ז א״ש, דדוקא בחנוכה אנו מחזקים כוחו של קריה״ת בזה שיש קריה״ת כל יום שלא כ״כ מובן, דהרי לא הי׳ כלל קרבנות מיוחדים בביהמ״ק, גם מובן מה שהעיר **בקדושת לוי דחנוכה** הוא הפעם היחיד שמוציאים שני ס״ת לקריאה בימות החול, בחנוכה דר״ח, וזהו גם עבודתו של יעקב שמיד כשראה באר בשדה העמיד ענין קריה״ת לינצל מכל כוחות הרע, וכן חיזק כל ענין דחנוכה כמבואר ממה שיצק שמן על המציבה, ומבואר **בתרגום יונתן** דהניסוך הי׳ ניסוך המים והיין דסוכות, והשמן הדגיש שהי׳ שמן זית, וכתבו ספה״ק דקאי על שמן דחנוכה ויצקו על המצבה כיון דנר חנוכה קשור למזבח דכל אורו דמנורה יש לקחת ממזבח ואכמ״ל.

והרב פנחס שטיינהרט שליט״א מגייטסהעד הוסיף במה שהי׳ ליוונים התנגדות דוקא למצוה זו, ע״פ מש״כ **בספר מנוחה וקדושה [לר׳ ישראל איסרל תלמיד הגר״ח מוולאזין]** שער התורה ח״ב אות ב׳ בגודל מעלת קריאת התורה והשפעתו וז״ל בתוכ״ד ״והא ראיה מקדושת ס״ת שאם נתקדשה בהתחלת כתיבתה [שאמר הריני כותבה לשם קדושת תורת ישראל וגם נכתבה ככל דיניה] וגם קידש השמות הקדושים שבה ואז שופע עליה קדושה גדולה מאד משרשה שהם כ״ב אורות קדושים, בצורת א׳ ב׳ ג׳ עד ת׳ ועוד נולדו מהם ארבע מאות ששים ושנים אותיות נחלפים בכמה אלפים צרופי אותיות, שמהם נארגה התורה, והם אורות קדושות שא״א להשיגם, ושרשם לא נתגלה לשום נביא וחוזה, וכל אות מהם מאיר לאלפי אלפים עולמות לאין מספר. והם והתורה שנארגה מהם, נבראו תחילה לכל העולמות עליוני העליונים. והם נשמות כל הברואים. ומהם שופע קדושה על אותיות התורה שבידינו שכתובים בגשמיות על קלף המצויה בידינו. **וקדושת הספר תורה גדול כל כך, שמקריאת הש״ץ להשמיע לצבור, נמצא קדושה גדולה בדברי התורה היוצא מפיו, עד שכל השומעה בכוונה מרגיש תוספות קדושה בנפשו, אם אין מפסיק מחיצת עונותיו ואם אין אתה מאמין זיל נסי, למלאות כריסך לשובע מלימוד גמרא לדינא עד שתרגיש קדושה בנפשך מלמודך, ואז בשמעך קריאת התורה מהש״ץ תרגיש מכל דבור ודבור תוספות קדושה, כמו האוכל או שותה דבר קיוהא שמכל לגימה טועם טעם חדש.**

ובאות ג׳ ״בד״א כשנכתבה כדינה ובקדושה כנ״ל אבל אם כתבה אפיקורס, ירדה פלאים להשרף כמשפט עיר הנדחת, ואפילו אם כתבה ישראל כשר, אם לא השפיע

עליה קדושה משרשה ע״י דבורו בתחילת הכתיבה ועל שמותיה הקדושים כנ״ל פסולה, מטעם שלא השפיע הכותב באותיותיה כי אם נפש הבהמית שמעוה״ז, ולא נשמתה משרשה. **ולכן אין שורה עליה האור הקדוש שיהא בכחה להקדיש השומעים קריאתה ולכן פסולה, כי זהו עיקר הטעם קריאת התורה בציבור לטהר חלודת נפשותיהם, וכשהוסר החלודה מהנפש תמצא טהורה להמשך אחר רצון בוראה ולהשתוקק לעבודתו**״. [וע״ע בס׳ דרך עץ החיים [סמוך לתחילתה] הנדפס בסוף ס׳ מסילת ישרים].

וידוע שביקשו היונים להחשיך אור התורה וקדושתה מעם ישראל כמפורסם בכמה מקומות בחז״ל ובספרים הקדושים לרוב, לכן ביקשו לעקור מצוה זו בפרט, המשפיע תוספת אורה וקדושה בנשמות ישראל.

ובדבריו יש התעוררות גדולה לגודל החשיבות במצוה זו, שלא לזלזל בה ח״ו אע״פ שאין אנו זוכים להרגיש בפעולתה״.

השלמות לפרשת ויצא

בענין חילוקי המנהגים בקריאת שם ישׁשכר בקריאת התורה שהבאנו חמש מנהגים מספר פרדס יוסף החדש פ׳ פנחס. א: רק ישׁכר ב: בפעם הראשון ישׁשכר ג: תמיד ישׁשכר ד: עד פרשת פנחס ישׁשכר ואח״כ ישׁכר ה: בפעם הראשון שניהם ואח״כ רק ישׁכר. ומנהג האחרון שמע בשם הבעל קורא דביהמ״ד דגור ירושלים שכך הורה לו הבית ישׂראל ולא מצא מקור אחר למנהג זה.

הנה חקרתי אם עושים כן היום בגור ונתברר שכולם רגילים בפעם הראשון לעשות רק ישׁשכר ולא את שתיהם. אולם נאמר לי שכך עושים אצל **מרן הג״ר משה שטרנבוך שליט״א** עוד הראני **ידידי ר׳ אלכסנדר כַּהַן שליט״א** מש״כ **בארחות רבינו ח״א עמ׳ ק״כ** דכן הנהיג הקה״י בביהכ״נ לדרמן וכן קראו במנינו בביתו ואמר שבילדותו שמע מחסידים זקנים שקראו הישׁשכר הראשון במילואו ולכן הנהיג כנ״ל.

ובענין המנהג לקרוא בפעם הראשון ישׁשכר וכנר׳ דכ״ה מנהג החסידים, הראני ידידי הנ״ל **בטעמא דקרא** על פסוק זה בפ׳ ויצא **דהחזו״א** הורה לעשות כן בבית מדרשו ולא ביאר הטעם, וביאר **הגרח״ק** ע״פ הראשונים שהבאנו דישׁשכר נתן שי״ן לבנו יוב, וא״כ בלידתו עדיין הי׳ לו השי״ן אבל מכאן ואילך אחר שכבר נולדו לו בנים וכבר נתן האות משמו יש לקרוא ישׁכר חסר. [וזה באמת יסוד המנהג לשנות רק בפ׳ פנחס דרק שם רואים שינוי השם, אבל ד׳ הגרח״ק דישׁשכר כבר הי׳ לו את הבנים לפני זה [והעיר ידידי **הרב יעקב יוסף לרנר שליט״א** דא״א מטעם זה לשנות לישׁכר מיד אחרי פעם הראשון דהרי בפ׳ ויגש כתוב בפסוק אחד וּבְנֵי **יִשָּׂשכָר** תּוֹלָע וּפֻוָּה וְ**יוֹב** וְשִׁמְרֹן: [לקמן מו יג] ואיך יתכן כבר בפסוק זה להשמיט השי״ן בעבור שנתנו ליוב כשעדיין נקרא כאן יוב] **ובס׳ דעת נוטה פ׳ ויצא** הביא ג״כ ד׳ הגרח״ק שמנהג זה מיוסד ע״פ המדרש המובא בדעת זקנים כאן, ושואל אחד כתב להגרח״ק ששמע ממשפ׳ **הג״ר שמריהו גריינימן** שדבר זה אינו ע״פ הוראת החזו״א, והבעל קורא עשה כן ע״ד עצמו. והשיב הגרח״ק ששמע מפי **הר״ר דוב גביוף זצ״ל** שהי׳ בעל קורא אצל החזו״א שהחזו״א אמר לו לנהוג כן. ובמכתב נוסף נשאל הגרח״ק באב שקרא לבנו בברית ישׁכר עם שי״ן אחת האם עשה כהוגן או שמא הי׳ צריך לקרותו ישׁששכר, והשיב הרי ישׁששכר קורין ישׁכר והטעם כדאיתא במדרש.

עוד יש לציין ד׳ **המקור חיים לחוות יאיר סי׳ קמ״א אות ח׳** אחרי שהביא את המנהג של החזנים שאין קוראין בשם ישׁששכר רק שי״ן אחת, כתב רמז מפי שצריך לחלק שכר תורתו עם זבולון אחיו כדרז״ל שמח זבולון בצאתך וגו׳. ובקיצור הלכות שם הזכיר המנהג דרק בלידתו מזכירין ישׁששכר והוסיף ״ומאחר שלא נזכר בגמ׳ ומדרש ולא במשנה רק בחזקוני בפ׳ פנחס אין מחזירין אותו ואין מזהירין לאינו יודע **כי דבר זר הוא**.״ מסתמא כוונתו לד׳ חזקוני [במדבר כו כד] שכ׳ בטעם שם ישוב לפי שקיבל שי״ן אחד מאביו.

ויעויין עוד ב**״צפונות״ במאמרו של הג״ר דוד יצחקי שליט״א** שבירר דבוודאי יש לנהוג לקרוא תמיד ״ישׁכר״ הביא דהרי עצם הנדון איך קוראין, הוא מח׳ שני בעלי המסורת בן אשר ובן נפתלי, [59] דלבן אשר קוראים תמיד ישׁכר ולבן נפתלי קוראים תמיד ישׁששכר [וגם לבן נפתלי הניקוד הוא שו״א על שי״ן הראשון וקמ״ץ על שי״ן השני ולא כמו שהעולם קוראים וא״כ גם בספרי חסידות שכתבו לנהוג לנקד גם השי״ן השני זה הי׳ כוונתם] ואנן קי״ל בכל ענין כבן אשר וכמ״ש **במנחת שי ר״פ בראשית**, וכן כתבו הרבה מדקדקים, ואף אם הי׳ איזה מקום שעשו כבן נפתלי אבל אף אחד לא עשה שינויים שחלק יהי׳ ישׁכר וחלק יהי׳ ישׁששכר, ובעל **נחלת יעקב** הוא זה שחידש כן לשנות רק בפ׳ פנחס מצד שם בנו של ישׁששכר ״ישוב״ שקיבל את השי״ן והקשו עליו המדקדקים דהרי כמה פעמים מוזכר ישׁששכר בתורה לפני זה אחרי שכבר מת וא״כ בהכרח שכבר נתן השם לפני זה, וכן הביא שם חבל ראשונים ואחרונים שמכולם מבואר דלא היו מנקדים השי״ן השני, וכ״ה מנהג כל הספרדים והתימנים ומעולם לא שמעו איזה חילוק בזה, וכן בספרים שמות גיטין לא מצינו שידונו בזה עד הנו״ב, ומאחר שבכל החומשים

[59] רשימת המח׳ ביניהם הי׳ נדפס בסוף המקרא גדול ווינציא רפ״ו ביחד עם מסורת רבתא ומצוי בהרבה כת״י.

חדשים גם ישנים בכ״מ אינם מנקדים השי״ן השני׳ לכן פשוט דיש לקרוא תמיד רק ישכר. וטעות בזה הוא כטעות קרי וכתיב שמחזירין אותו. אולם **הג״ר יוסף צבי שמעי׳ שליט״א בקובץ בית אהרן וישראל גליון נט** עמ׳ קמ״א [בעקבות מאמר נפלא בגליון נח שהציג כל השיטות עם הרבה מקורות חשובים ובגליון שלאחריו השיג עליו ר״ד יצחקי], השיג עליו וכ׳ דשני השיטות הם מוסמכות ובני ספרד נוהגים בזה כבן אשר אבל בני אשכנז נוהגים כבן נפתלי ויש מקורות רבים שאין לקבוע הכל דוקא ע״פ בן אשר, ובוודאי דאין לזה שייכות לקרי וכתיב שמחזירין אותו, עוד יש מקורות רבים שבפעם הראשון קראו ישששכר או עכ״פ עד פינחס, ושכן נהגו במיר ובריסק. עי״ש עוד.

ובמה שכתבתי בשם **האלשיך הק׳** דזמן עיבורה של לאה הי׳ בליל שבועות וע״פ תרגום יונתן דימי קציר חיטים הי׳ בסיון ועפי״ז חידש **הבני ישששכר** דלידת יששכר הי׳ בכ״ה כסלו יום א׳ דחנוכה, ציין לי ידידי הנ״ל לדברי **היעב״ץ בספרו אם לבינה** שבקרא דדודאים נוסף במוסגר מספרו ציצים ופרחים ובתו״ד כתב ״וזה היה בימי קציר חיטים הוא יום מתן תורה אור, אז הלך אור בן (היינו ראובן בהיפוך אותיות) על דרך וילך איש מבית לוי, גם זה מעשה היה ביום מתן תורה היה״. ובהמשך כתב כן על עיבור משה רבינו שהי׳ ג״כ בליל שבועות. והעיר ידידי הנ״ל מד׳ **משנ״ב סי׳ ר״מ סק״ז** בשם המקובלים דאין לשמש בליל שבועות [ומבואר הטעם בשער הכוונות כיון דזיווג העליון הוא רק ביום] ואולי זה דבר שנתחדש רק אחרי מ״ת.

עוד הראה לי **בילקוט שמעוני ר״פ שמות** [והוא ממדרש תדשא] דמבואר להדיא דישששכר נולד בי׳ אב או ד׳ אב, וכבר העיר **הגרח״ק זצ״ל** בספרו **למכסה עתיק** שזה דלא כתרגום יונתן דקציר חיטים זה סיון.

הנה במה שהבאתי בשם **הג״ר אשר ווייס שליט״א** ומפורסם מאד בשמו לפרש למה מציאת זיווג על הבאר דוקא ולא בור ולא מעין, כיון שבאר צריך עמל ויגיעה לחפור ואח״כ כבר בא שפע של מים מאליו, חשוב לציין מש״כ לי **הרב יוסף ווייס שליט״א** מלונדון דרעיון זה מקורו באמת **מהג״ר יונתן בנימין ווייס שליט״א ממונטריאל** אחיו של הג״ר אשר שליט״א והאומר דבר בשם אמרו מביא גאולה לעולם.

עוד כתב לי במה שהערנו על ד׳ מרן החת״ס שהפליג במעלת ר״ח כסלו שזה מעין יוהכ״פ ולכן מובן למה בזכרי׳ ז׳ בקשו תשובה מהקב״ה דוקא ביום ד׳ כסלו דאז הוא כמו אחרי ד׳ ימים דיוכ״פ דהוא סוכות דזהו זמן הקיום דאת פניך ה׳ אבקש, והערנו דא״כ צ״ל בו׳ כסלו דהרי יש ארבע ימים פנויים בין יו״כ לסוכות, ותי׳ בשם ידידי **הג״ר משה יהושע ארלנגר שליט״א** שכפי הנראה עיקר הרמז ליוה״כ הוא היום ׳ל חשון׳ שהוא לפעמים יום טמיר ונעלם ומכוסה מעיננו אם חשון הוא חסר, אך ברור שהיום הוא כאן (בנוגע בר מצוה ובנוגע יארצייט) רק הוא למעלה מהשגתינו, ולכן מתחילים לספור הד׳ ימים מא׳ כסליו. וכתב בשם ת״ח שהציע לפ״ז לפרש מה שאמרו בעלי הרמז שכסליו הוא ראשי תיבות ׳ויאמר ה׳ סלחתי כדבריך׳ וכן ׳יום סליחה ומחילה כיום כיפור׳, בשני הרמזים האות ל׳ הוא מכוסה ואינו ממש חלק מהראשי תיבות, לרמז שהעלמת יום הלמ״ד, הוא המעורר את הזמן לסליחה ומחילה.

אלא שהערתי דעדיין צ״ב דהרי החת״ס מבאר דיום ד׳ כסלו הוא זה שמקביל לסוכות, ולחשבון הנ״ל הי׳ צריך להיות בה׳ כסלו.